



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

## **Universitätsbibliothek Paderborn**

### **Evropeae Historiae Societatis Iesv Pars ...**

Anglia

**Bartoli, Daniello**

**Lvgdvni, 1671**

Liber Qvartvs.

**urn:nbn:de:hbz:466:1-10773**



## LIBER QVARTVS.

*Campiani mors eiusque Sociorum, ad Societatis incrementum confert, & Seminaria Anglorum auget. Testimonia virtutum in iis florentium. Regina in illa odium, Variis defunctus periculis Personius ex Anglia transit in Galliam.*

## CAPVT PRIMVM.

**S**IBI quidem Regni administratores satisfecerant plurimum, Sacerdotum trium innocenti vita ex hominum oculis famoso supplicio tollenda, se tamen adhuc abesse longius à mensura implendi furoris reputabant, vtque ille quondam Romæ suæ, vnum esse optabat & collum & caput, vt truncari vno ictu posset innumerabilis illius populus; sic planè isti, morte Campiani Societatem IESV totam; Sceruuini, Anglorum Seminarium Romanum; Brianti, Remense, periisse optassent; qua sola triplici ab sodalitate, suæ hæresi meruebant. Exinde igitur in eam nullo sine exilia, minæ, proscriptiones, edicta, inquisitores, delatores, exploratores; nouæ molitionum, iudiciorum, tormentorum figuræ, latente illorum cæcitate pulchritudine virtutis, & amoribus, quos sui mirabiles in animis excitat. Sed illos tandem euentus docuit, quæcumque adhiberent ad hoc hominum genus triplex, extirpandum, iisdem crescere ac florere. Ad Societatem quod attinet, vix tot guttas cruoris fuderat Campianus, quàm multos Anglorum vndique, omnis ætatis, & conditionis, infimis precibus eam à se periisse testatur Personius. Ac licet non ab re, imo Alani quoque admonitu, pressa magis, quàm explicata manu, intromitterentur; qui tamen voti, facti sunt compotes fuere tam multi, vt multorum querelas mouerint, boni magis instinctu animi quàm ratione certa probabiles, quasi suis hoc modo priuaretur operariis Anglia, dum se religiosæ familiæ addicebant, quæ tota erat iuuandæ Angliæ addicta. Vt autem esset eorum angustior numerus qui Societatem ambibant, eos etiam noti, & familiares consiliarij ad hanc vltro vrgebant, inconsultè omnino arbitrati fore vt hoc ipso auerterentur à Societate. Nam infelicitè

feliciter admodum astuti vulgarunt, communem Catholicis omnibus, singularem esse, Iesuitarum causam, in quo sua profecto opinione falsi sunt, nec illi quicquam communi decoris decessit; & priuata nostra accessit plurimum. Quò maiorem nobis inuidiam facerent (inquit Alanus ad Præpositum Aquaiuum, impugnandam ceperunt Catholicam, & communem causam, vt peculiariter, & priuatim nostram; & religionem Catholicam, religionem Iesuitarum nominarunt; sic illa postrema nominant edicta, Oxfordij & Cantabrigiæ promulganda, quibus indagari iubentur sectarij religionis Iesuitarum, omnesque illic iurati adiguntur ad eos deferendos, quos vel suspicionem sola didicerint Iesuitis, aut Iesuitarum religioni fauere.) Ita quidem Alanus; sed de redigendis in solitudinem, quod sperabant, Seminariis, sic idem, vestro, ait, isti Romano Collegio, & Remensi nostro, constarunt in Anglia eam celebritatem famæ conciones aduersariorum, edicta Regiæ, & Auctorum libri, vt quò recens ad nos perscribitur, quicquid deblaterent nihil obstat, quin multi Oxonio præsertim ex Academicis fugam ad nos adornent, stentque ad illam in procinctu. Et probat aduentu illorum plus viginti, qui diebus tantum quatuordecim appulerant. Stupet Tarraconensis Episcopus, Yepes ex familia S. Hieronymi Philippo secundo à confessionibus, & concionibus, stupet inquam, vnum præ omnibus, quæ in vexatione Angliæ plurima, & mirabilia contingere, adolescentulos tanti animi fuisse, vt paterno ab se abdicato lare, eiusque commodis, peregrinas, & ignotas patrias adamarent; & nullo se scribit sensu tam tenero, dulcique affici diuinæ in illos, eorumque parentes operationis tanta fide ac robore, filios suos Deo immolantes. Facile cogito, quid illi tunc sentiant, matres potissimum, quatum est in charissima pignora, natura mollior, nam denique matres sunt, cum ea sibi reuelli ex gremio sinunt, transireque in tractus externos, per maris quidem sat nota pericula, sed longè grauissima portuum in quibus decretorum capitales poenæ à regni exitu illos arcent. Et hæc ferunt parentes, vt suis diu liberis tanquam luce orbatu tristes agant; & postliminio reuersos ad hoc recipiant vt cernant ob oculos occidi, secari, æterno totius familiæ cum probro Regiæ perduelles, & Regni proditores appellari, qua nulla potest à Principe, vel Regni Senatu maior ignominia inuri, si tamen habendum dedecori, quod ab hæreticis infertur. Hæc F. Yepes, quibus mille Deo gratias addidisset; parentum illorum, & liberorum generositati laudes mille, si hæc ad illum deuenissent prorsus mira Doctoris Alani ad P. Agazzarium Romam scripta. [Dedit, inquit, hoc vestrum, nostrumque Collegium, postremis his annis Sacerdotes Angliæ ducentos triginta; ex quibus duodecim superiori anno necati sunt; ad quadraginta passim diuersis Regni locis in carcerem coniecti; tanto ex numero, tantisque in cruciatibus, deditionem fecit nemo præter duos tantum, quos admissi dolor, ad mentem, officiumque reuocauit. Quod mirabilius, de vita illorum & moribus, nullus in læuum sermo, nulla offensio.] Sic ille ad annum 1583, ex quibus fit mihi valdè credibile quod idem scripsit ad Gilbertum

cuius fiet post amplior mentio, rescitum Jex Mendoza Regis Catholici apud Elizabetham oratore, inter arcana nectendi cum ea, & Alenconij duce conjugij fuisse, vt exterminaretur Anglorum Collegium non modo Remis, sed & Gallia vniuersa. Id si non fieret; vitæ suæ diligenter caueret Alanus, nec enim illi defuturas proditorum insidias. Aded Reginam, eiusque ministros angebat ille in Angliam quot annis, multorum traiectus Sacerdotum, ex quo erat necesse ex duobus vnum aut dissimulando, isque tacitè tolerandis religionem Catholicam propagari, quam volebant stirpitus euulsam; aut iis occidendis, & Angliam, & Elizabetham, cui nihil erat antiquius inuicem cuiusdam fama clementiæ, per Europam omnem crudelitatis nomine diffamari; minùs tamen priori acerbè iis sapuit discrimen hoc alterum contemnerandæ clementiæ, Nobis ergo quem nunc aggredimur annus 1582. & quo vix alius illuxerat Angliæ calamitosior Catholicos exhibet duodecim numero Sacerdotes, carnificis manû, cum adhuc spirarent quadratim sectos, Deoque laus, quod sparsos vbique ab aduersariis laqueos non plures incurterint; Personius maximè, quem iam in Gallia securum exploratores centum in Anglia sub omni saxo, indagine curiosissima requirebant. Manebat sors eadem Georgium Gilbertum nobilem iuuenem alias iam dictum Personij Comitem, qui se totum ac sua religioni Catholice manciparat, fuitque Personij solers, & prouida cautio ne decipulis caperetur, quas ei tot locis Regine ministri aptauerant, vt nisi fuga vitari non possent. Tenebantur iam capti, Sotamptoniæ Comes, & Barones Pagettus, Comptonus, Vauxensis; Treshamus præterea, Catesbyus, Arondellus, & Poinezius, aurei calcaris Equites; Sceldonius, Trockmortonius, alij ex primario sanguine complures rei omnes eiusdem nouæ capitalis hoc est Catholici nominis, & professionis nec tacitæ, nec dissimulatæ: agebant hi omnes in ærumnis molestissimi carceris, sed erant Gilberto Patrum adiutori, Duci & Comiti, certa equulei, & furcæ supplicia nisi Personius in Galliam primum, inde illum Romam transmississet, vbi biennio ferè post, Catholici hominis egregia decora, & Religiosi pariter insignis obiit, sed illum ex Anglia soluentem, quarto post mense Rothomagi affecutus est Personius, vnde reditum breui meditabatur in Angliam; pedem tamen in illam nunquam postea retulit, vt nec inde vnquam cogitationem, & curas extulerat. Sed hoc in vltimo extra illam ingressu, suspicere libet singularem planè diuinæ prouidentie tutelam in defendendis ab eo regionum canum tam perpetuis, tam cæcis, tam variis, tam ancipitibus insidiis, vt esset omninò iis inuolendus, si ei superior oculus non inuigilasset, ac miris etiam, sæpenumero modis, ab eo illas auertisset; nam minimè omnium (quod fabulati sunt nonnulli) animi gratia, & ludens tentabat pericula, vel simulata conformatione incessus, vel schemate, vel intrudendo se in penetralia palatij, breuiario sacro tam insulse lateri aptato, vt ei coram excideret; vel suos ipsemet præstantes in compitis tanquam publici hostis vultus deformando ne posset ex iis, vt satagebant aduersarij agnosci; sunt hæc & similia commenta nugatoris, argumenta iocandi ex

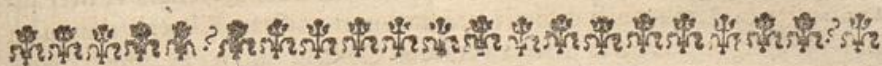
Personio

Personio fingentis. Pedem quocumque immitteret, prætentabat quidem oculis gressum sagaciter, nec vno in loco ultra diem vnum subsistebat, ne quod sæpissimè ad varios scribit, ne designaret exploratoribus quò colligereant, qui fiducia illius haud vtrique sterili sed magno suo lucro intercipiendi, Catholicorum domibus oberrabant, & semel contigit vt tantum non ab iis caperetur, cum bidui moras alicubi traheret; sed nocte vltima media excitatus capitalium liëtorum vocibus; sub feno, & regulis latuit; alias agebat paulò prolixius in Bibliotheca Doctoris Catholici cum repente illum instinctus corripuit alicuius mali proximè instantis, nec vllis teneri amici precibus valuit ne tam præceptis abiret nondum vicinum euaserat Tamesim cum adest caterua satellitij forensis, certo illum prehensura quem certo didicerat illic esse. Quæsitus item est apud Protestantem ad ripam Tamesis, cum ex eius domo paulò priùs exisset; comprehensus est in vicina Briantus, de quo in superioribus diximus, sed mirabilis quod ipsimet euenit, Vvalsingani ministris obuiam eunti, à quibus Londini in diuersorio publico seu Rosæ, seu Leonis rubri expectabatur in insidiis, vico Olbornio. Illuc eum rogarat se conferret Sacerdos Catholicus, Eduardus Resthonus, vt suo cum fratre, & nobilibus aliquot, Lancastriensibus, pars schismaticis, pars Protestantibus, communicaret de vera fide; illic Personius haud pridem fuerat cum illo eodem Sacerdote, locum notarat, & signa, & nomina; illuc vbi venisset nocte iam ad medium prouecta, sic eius animum transuersæ rerum turbantur imagines vt licet oculis obuersaretur domus; & menti, eius memoria; nullo tamen signo eam agnosceret; ingressus hospitium, & quærens de hospitij signo ex familiaribus, ita eus immutat, nihil minus aduertens, & corrumpit nomen, vt ab iis non perciperetur, tæque iam idem per vicina hospitia frustra rogauerat, cum ad prius reuersus, idèmq; frustra requiritans, nunquam cogitauit de reducendo tantisper pessulo quo cubiculum ad fores hospitij semiclusum patebat. Id si fecisset, actum de illo erat; eum humi strati, homines Vvalsingani operiebantur, ingredienti manus illico iniecturi. Desperato igitur inuentu ædium quas se cernere nesciebat, noctis residuum in Catholici nobilis transegit ædibus, postridie mane, cantari se audiit rumoribus capitalitiis, inter captos ea ipsa nocte, depingique ad verum ex vultu, persona, lineamentis, colore, conformatione totius corporis; patefactis nimirum inditiis quæ exploratores de illo ad amussim insidiantibus fecerant, qui morarum impatientia, suo demum post mediam noctem erumpentes cauo, Sacerdotem Risthonum, & cum eo prædam septem nobilium hospitum in custodiam abduxere. Meo tamen iudicio mirabilior fuit quanquam per se minorem præferat speciem Dei cura in conseruationem Personij vigilis, fides illi constanter à seruo custodita iuene, scelerato, hæretico, paupere, & Prædicantis pauperis filio. Huic Roberto Alfildo nomen, fama olim viatum grassatoris, mores Caluinistæ parentis moribus peiores, inhumanus animus, & ferox, robustum corpus & mobile. Hunc frater Catholicus, & admodum pius, persuasit.

quoque Catholicum fieri, Remos iturus, ut Sacerdos factus rediret in Angliam, inde salutem animarum se totum daturus, Personio obtulit, enixè rogans ne graualetur in seruum admittere, ducemque itinerum, vadem se pro illo, caputque obligans fore ipsi fidelem, & arcani cuiusvis inuiolabiliter tenacem. De Patris Caluinismo & ministerio praedicantis, perditissimis item germani moribus penitus siluit, omnino persuasus, familiaritate Personij, verbis & exemplo, transformandum illico in hominem alterum, qualem ipse optasset Personius, qui dolo captus innocenti, admisit hominem, & ante omnia reconciliatum cum Ecclesia & Deo, per sacram exhomologesim Sacerdoti Catholico factam, deinceps illum non pro seruo, sed pro comite, germano, vitae fido custode, latebrarum ac secretorum omnium habuit. Maximè ut vidit (sincerè fortassis) religiosi operibus, & precationi, & sacramentorum vsui deditum: quem vetus sua, vel praesens Patris, haeretici, egentis, leuitarum hostis improbitas perpulisset ad indicandum Personium qui toto Regno inuestigabatur, eiusque caput venale Cæcilio, Vvalsingano, Optono & similibus dandum, magnis erat in omnem & suam, & parentis vitam ditandis commodis; sed hanc dum esset in Anglia, & posset cogitationem diuinae bonitatis ab eo auertere. Reuersus in Angliam scelestus Vvalsingano se totum venalem; cunctaque addixit Catholicorum recondita, & arcana, demumque sanguinem fratris Sacerdotis cui & animae vitam infelix debebat, & corporis. Sic Deus Personium Ministris Regis subduxit, & missionem Angliae sanguine Campiani, & concionibus; Personij sudoribus, atque industria; illius tredecim mensibus, huius annis triginta stabilivit, difficili tamen de praerogatiua meritorum inter ytrumque iudicio.



*Angliam*



*Angliam Personius deserit. Augi in Nortman-  
nia Seminarium statuit. Libros edit Catholica  
fidei; & animorum conuersioni maximè utiles.  
Incumbit sed frustra retrahenda ab heresi Sco-  
tia. Factionis origo contra Societatem mota.*

CAPVT II.

**M**VLTIS, & grauibus de causis obstringi se sensit Personius ad aliquem sua ex Anglia in Galliam secessum; fore in primis alioqui vt tandem interciperetur ab aduersariis toto regno in eius indaginem latè grassantibus, & infestantibus vrbes, villás- que suburbanas, & Catholicorum nobilium rusticationes importunitate intolerabili; adde, & Sacerdotum quantumvis securas latebras, quibus sæpiùs nocte intempesta exploratores ingruebant, nec indicatis, nec quæ- sitis: Sed in Personij vnus indaginem immissi iamque horum nonnulli querelas, & moerorem ex interpellatæ securitatis conceptum molestus fe- rebant ægerrimè, nec dissimulare silendo poterant; eam ob rem visum huic priùs occurri debere quam se amarius proderet. Ad hæc Personius ipse- met prudenter cogitans, tot exploratorum tam longas manus, & lynceos oculos vitari à se nisi miraculo toties non posse, seque ab iis aut casu, aut desertoris alicuius prodicione breui capiendum, vita hinc; inde sudoribus æqua lance libratis conclusit diuinitus, fore sibi gloriosius vitam & san- guinem pro Christo fundere; sed fructuosius Ecclesiæ Dei, & eius utilita- tibus insudare,

Gerebat enim Personius ingentes spiritus, & magnas cogitationes, sem- per in bona ingentia, vniuersalia, & duratura mittebat. Prudentia item ram scelerti pollebat, & acuta, vt quæ cogitaret, egregiè semper viæque optima in felicem exitum duceret. Postremo grandi erat, fortique animo, parque difficultatibus frangendis, quæ magnis semper agitandis, maximæ intercurrunt: quæ tria vix est vt emineant in vno, sed eminuisse in Perso- nio aiunt omnes qui procul inuidia de illo scribunt. Insidebat viro, inter alia etiam præsentia magnæ molis, reuocandæ nimirum ad veritatem Catholicam vnitatemque Scotiæ; summo quidem, & Regni eius bono, & Angliæ, quam acutissimè coniectabat in partem eius boni, vt post clarum fieri venturam; versabat præterea conatus stabiliendæ in Anglia susceptæ missionis, scribendique fufius suam mentem ad Præpositum Generalem,

E c 4

aliósq; si opus foret etiam maiores, quod Scotis conuertendis vt necessarium, ita in Anglia, nisi difficilè præstari non poterat. Litteris nunquam non periclitantibus ne in manus venirent Consilij publici ad omnes extra Regnum mittendas suspicacissimi. Accedebant his item rationibus intentæ ad Seminaria fundanda curæ, & in præsens vnum rudibus maiorum litterarum pueris, qui nec erant Romani, nec Remensis Collegij capaces, cumque mitigandæ aduersus Catholicos Regina Principum nemini tantum fore precum & virium crederet, præterquam Regi Christianissimo Henrico III. meditabatur iter Parisios vt per eum id saltem obtineret ne Recusantes, Protestantium obire templa, octoginta in mensem aureis multarentur. Has miseras coram spectans & gemens Personius & immanem eorum expilationem, scribebat ad Alanum venisse tempus quo post filiorum sustentationem, viderentur sibi ditiores, religione conscientia teneri horum inopia opem ferre. Volebatque ad hos pedes Christianissimi Regis Catholicorum luctus deponere, vt impetraret iis litteras ab Regina, quibus se tam cruda vexatione eximerent. Accessit denique arrogantia Prædicantium ministrorum suis in Catholicam fidem iniuriolis libris infanientium qui cum æque, re nulla deprimerentur, & animo caderent, quam eorum refutatione nihil ita Catholicos roboraret, vt piorum editio librorum opportuna; optabat alicubi vicinum Belgio, seu Gallia locum vbi esset ad manum Typographia eiusque opifices Anglicè periti atque ad hoc præsertim vt noui testamenti Anglicam versionem in publicum mitterent, Alani Doctoris, & Theologorum Seminarij Remensis exquisitum, fidele, & accuratum opus. Horum quæ Personium mouere vt in Galliam transferret sigillatim euentus spectabimus, & si qua Angliæ, Scotiæ, & Hiberniæ malis potuisset humanitus ferri medicina, esset profecto Personius magnis in Ecclesiam meritis memorandus. Sed confecit quidem alia persefe, quorum eius cum laude vigent etiamnum, & leguntur prouentus; aliorum tamen si tunc erant fortuito, post vero effectui dara sunt, suscipiendorum animus defuit nec prudens industria perficiendorum.

Haud diu post deprehensam in palatio Stonari Typographiam, captumque Harzeum, & duos cum Typographis quatuor, nobiles; secessit Personius Michelgrouen, quasi lucum dicamus S. Michaëlis, in Prouincia Suffrenxi, & Arondelli comitatu ad mare situm, illic apud à Domino Scelleyos nobilitatis primariæ Catholicos, monetur nauim in prociectu stare ad transuehendos, in continentem aliquot Sacerdotes, nautarum securus adest priusquam illucesceret; sed iniquo repente tunc mari, & aurora iam tacitum, & tutum reditum negante, in tuguriolo deserto latuit; ponentæque post biduum vento, Rothomagum vertit, vbi expectabatur à Gilberto. Sacerdotes è Societate quatuor in Anglia reliquit, duos in carcere, cum Campiano pariter damnatos, Bostgrauum, qui tamen in exilium pulsus est, & Thomam Cottamum, cuius nobis recurret narrandus exitus; & duos à carcere liberos Gasparem Hayuoldum, & Guillelmum Holtium, præter quos viz alium passus est, esse sui discessus conscium; quamobrem



ex Gallia cum daret ad Catholicos literas, notabat Vvestmorlandiæ, Combarlandiæ, Northumbriæ datas, locis ad septentrionem Londino maximè distitis, vt liberum sibi pararet in Angliam regressum, futurum alicui vt iis omnes ad portus interciperetur insidiis, quas nunquam esset euasurus.

Confectis ex parte negotiis cum Rothomagum rediisset, superuenit Treshamus Decembri exeunte, Elizabethæ olim cubicularius nobilis, bonis tunc, aula, & patria pro Christo pulsus, nuntiauitque de incomparabili gloria, & incremento fidei ac feruoris, quod conciliarat Catholicis moriens Campianus; esseque certam omnium persuasionem nunquam multis superstitem annis potuisse tantum rei Catholicæ Apostolico ministerio conferre, quantum supplicio & morte paucarum horarum attulerat; his Personius piè illacrymans, tam incitato desiderio exarsit beatum socium ad Tibornum sequendi miscendique cum eo sanguinem vt absque mora, in Angliam remeiri traiectum voluerit; cessit tamen rationi feruor, Hayuodij literis accepit, Personium, & Doctorem Alanum fuisse iuridicè solenni sententia, rebellionis condemnatos: censere proinde Catholicos nefas illi esse salua charitate, forsitan & conscientia, illic apparere, futurum siquidem compelleretur, aut inuisus, ignotus ac velut sepultus & nemini utilis abscondi; aut quibuscumque prodesse familiis tentasset, iis exitij, & mortis causa esse. Eadem enim aduersus rebelles damnari sententia & pœna, qui cum hospitio collegissent, iuissent in aliquo, eiúsve conscij latebrarum, eas Ministris consilij publici non denuntiassent. Charitatem vicit vna, sed altera charitas, cuius gratia occasionibus acquieuit, si omitterentur nunquam postea redituris. Euentu exiuit meliori pars maior operum, quorum causa in Galliam venerat; nam & pueris Anglis Seminarium statuit, Ducis Guisij religiosa liberalitate; & eius qui nostris in Gallia præerat Claudij Matthæi, pio & beneuolo studio. Augum Dux obtulit vbi fundaretur, urbem Nortmanniæ supra Dieppam Angliæ australem, breuique in eam traiectu percommodam, & quadringentos annuatim alendis pueris auteos; quibus paulo post accessit quod viginti alendis sufficeret. Matthæus scholas, Magistros, & ædes attribuit, quæ migrantibus in nouum Collegium Patribus, vacabant; typographicum torculum cum toto eius instrumento, & artificibus Personius Rothomagi statuit, ad omne genus librorum edendum qui possent Angliæ prodesse suggerente ad hoc sumptus necessarios Gilberto, cuius largam liberalitatem auxit deinde mercator Hictonius, qui rem suam omnem tam utili sanctoque operi, demptis tamen lucris, attribuit. Cui se postmodum adiunxit Stephanus Brinleus, ille inuicti animi nobilis, quem eadem ex causa vidimus Londinum trahi quod Rationibus decem Campiani edendis præfuisset; exul nunc, & pœna capitis reditu exclusus, liberalem suam Personio addixit operam, ad emendanda saltem quæ prælo subderentur prima librorum archetypa; & iis in Angliam transmittendis securam industriam, cum tantum scientia non valeret, vt posset ipsemet scribendo in religionis obsequium aliquid edere.

Hoc loci apparatus ( aliorumque post ) edendis Anglicè libris idoneo, credi vix possit. Protestantium vecors tumor quantum remiserit, cum paratum in se promptumque cernerent doctrinæ Catholicæ armamentarium, nec fore sibi deinceps impunè si sua ut soliti aduersus Catholicos mendacia sannas, contumelias, execrationes, & calumnias in vulgus spargerent, nostris in Anglia defensione omni prohibitis, & quavis etiam furtiua pro Papistis editione scripti cuiuscumque, patibuli poena interdictis. Antehac ut scribit Alanus, consueuerant Patres, & ex Sacerdotibus alij, festinatis, & elegantibus libellis, summèque vtilibus penetrare se in aulam, ipsasque in Reginæ aures & oculos, cuius æquitatem aduersus hostes implorabant, apertumque in eos, & liberum congregiendi campum; legebat subinde aliquem, & laudabat, (ut cum ea loquar) styli, veneres, & pulchritudinem, indignantibus vehementer consiliariis & metuentibus, ne Catholicis quod petebant tandem innueret, aut fieret in eos mitior ] ita Doctor Alanus, & futurum deinceps, ut posset Anglia ubique gentium, librorum vocibus audiri, & causam agere suam; barbariem queri maximè in cruciatibus, carcere accusatione, damnatione iniqua Sacerdotum, & quæ tanto studio etiam Reginæ, sua tribunalia occultabant, palam orbi pandenda vniuerso, & per Typographos exponenda nunc omnium oculis, & ne ipsi quidem Reginæ in posterum vel neganda vel dissimulanda. Et vero illa inhorruit famæ dedecore quam sibi latè immerenti fraus & culpa suorum asperferat; putaturque hinc factum, ut Sacerdotum quinquaginta carcerem aliis quos tenebat; aliis mortem ad quam erant damnati, exilio mutaret. Porro inter editos Rothomagi codices, Personio antiquius nihil fuit, vulgatione festinata noui Testamenti, eleganter Anglicè redditi, & elucidati argumentis, & adiunctis mero è textu, & sincero promptis, quem sexcentis locis Protestantes vernaculis conuersionibus violant; cogebantque Deum Caluini vocibus mentiri; ad hoc Rothomago cum Gilberto Remos venit Personius, mille aureos Alano ferens in subsidium operis inchoati, munus pauperum Anglorum grande, sed generosæ tam pios in sumptus liberalitatis. Inde Rothomagi tres suas edidit lucubrationes, quarum vna ut pridem narratum est, Ciarexi & Hanmeri conuincebat aperta mendacia. Catholicis altera subdebat animos ad bonorum rapinam, & vexationes à Protestantibus perseueranter & fortiter pro Recusantibus eorum coactibus perferendas; Tertiam inscripsit Directorium Christianum, cui suum alibi locum seruo, nunc tantum obiter commune de illa iudicium refero, si nihil præter illam Personius, religioni Anglorum pietatque contulisset, dignum fore, hoc solo singulari apud eos meriti gratia, tam multos id opus & reduxit in viam errantes, & pergit reducere, pari quo mentes legentium veritatis splendore illuminat, & virtutis ardore incendit.

Nunc de spebus quæ illum frustratæ sunt, etsi apud Deum minimè vacuæ; apud homines semper magno prudentiæ nomine laudatæ, quæ duo tantum eius fuisse partium videntur. Sperabat ab Rege Christianissimo  
intercessum

intercessum iri grauiſſimis, & intolerandis oneribus, quibus Catholicos Regina in dies premebat atrocius, idque ab summo Pontifice Greg. XIII. petendum ſategerat. Respondit Chriſtianiſſimus dolere ſe plurimum, quod certis de cauſis id ſibi non eſſet integrum, cui reſponſo non auſus inſtare Pontificis Nuncius incepto abſtitit. Contra Rex Scotiæ Iacobus adoleſcens, etſi aura Caluini afflatus, ſuum tamen Perſonio fauorem obligarat, ad conciliandam cum fide Catholica Scotiam; hanc vero tam lætam expectationem quis interuerterit, & longè abſimili euentu clauſerit, paucis pono, Elizabetham vitæ annos ſeptem, & quadraginta prætergreſſam, ipſe vlla vix erat futuram filiorum matrem quanquam forte, quod ſemper ſuſpenſum tenuit, alicui Principum nuberet. Hinc cernens Perſonius Iacobum, tribus illis potiturum Regnis, & cum Imperio fore quoque in eius arbitrio ream aut puram religionis veræ ſortem, notauit iuuenem laudariſſimæ indolis, Caluiniſmo aſperſum potiùs quam imbutum; & ab Caluiniſtis offeſa recens tam immani, læſum quàm fuerat parentis cædes atrox, regni euerſio, perduelles in caput ſuum inſidiæ, quodque præmitti omnibus debuit, Regiæ parentis Mariæ (quam captam tenebat Elizabeth) nutus omnes tam exquisitè obſeruantem, vt commiſſurum ſe negaret quod poſſet illi diſplicere quanquam decem regnorum id foret pretio emendum: æquè autem Maria nihil ardebat quam vt Religioni Catholiciæ Scotiam; deinde filium redderet. Cum vero tunc publica regeret miniſtrorum arbitrium & libido, qui Gubernatorum nomine, Dominos agebant, non poterat aptior tempori rerum articulus incidere, nece Comitæ Mortoni turbulentiſſimi Caluiniſtæ quem inter Iacobi ſenioris cenſebant patricidas cuique Dux Lenoxienſis in adminiſtranda regni ſumma ſuffectus fuerat, etſi conſiliis omninò ab eo diuerſis ageretur. Erátque hæc præſens Regni conditio, & ſtatus qui fiduciam fundabat Perſonij conuerſionem Scotiæ anhelantis, vt huius tentandæ lentiores moras, Regni neceſſitas non ferret, quod ſeditioſo Puritanorum furore agitatam in partes ſemper ambiguas vacillaret, demum vt nullus eius conſilij futurus eſſet euentus felicior; magnum ſaltem fore, proſuſque maximum, dire vexatis in Anglia, ſecurum paraſſe in Scotia receptum, cuius patriæ leges in Religionem, haudquaquam externis oberant, quales tunc Angli, Scotis cenſebantur. Horum Perſonio, aliorumque amplam notitiam, à Catholicis hauſtam fide digniſſimis Vvaytes confirmarat; ille cordati magnique animi Sacerdos, & rei Catholiciæ imprimis addictus quem in Northumbriam miſerat, inſpecturum certiùs è vicino ſtatum omnem Scotiæ præſentem; reuerſum inde anno 1581. ſub initium æſtatis cultuque indutum perhonorifico, & famulo Comite, legauit ad Iacobum Regem (nunquam Perſonio ad neceſſarios Religionis ſumptus Catholicorum pietas defuit.) Ibat Vvayteſius prolixè omnibus munitus quæcumque poterant, rationibus diuinis, & temporariis, adoleſcentem Principem mouere, ad ſectendum parumper à Caluino in Catholicos animum, & fauorem, dandumque his in Anglia vexatis, tutum in Scotia, & placidum Aſylum; admittendõs.

que iusto numero Sacerdotes, qui laborum, & vitæ prodigi, prudenter tamen, & strepitu procul, restituerent eius Regnum Catholico Ritui; atque ipsum imprimis, quo posset Reginae parenti mœtorem carceris consolabilis, & efficacius lenire; & verò ad hoc Personium sollicitauerat non semel, missis quoque ad illum arcanis symbolis quibus illi Rex fidem nulla in re suspectam esset habiturus.

His instructus mandatis Vvaytesius iter confectum integravit Deoque perplexis in nodis auspice, ac iuuante, eò feliciter susceptum negotium perduxit, vt Regina totius administrator Albinus Dux Lenoxiensis, Hantilius, & Clingtonus Comites; Barones Setonus, Oglebyus, Grayus, Farnhustus, aliique procerum complures, ferè Calvinistæ, aut simulatores Calvinismi securum Personio in regno Scotiae Catholicis Anglis, secessum promiserint nostrisque præterea Sacerdotibus, sed hac lege vt ferrent à Regina Maria tesseram, qua fidenter iis & tuto credi posset. Inde Vvaytesius à Setono eiusque filio Priore Edinburghum in aulam perducitur, Regique Iacobo sistitur qui multa ipsi arcana credidit cum solo communicanda Personio. Quibus Personius medio Septembri per Vvaytesij literas, Rothomagi quo se transtulerat acceptis, Aquauinam Præpositum de fausto admodum progressu negotij recreans, ab eo præ omnibus enixè petiit foueri paternum Gregorij XIII. erga Scotos amorem; inde Patres Edmundum Hayum, Guillelmum Crittonum, (& si Rex esset linguam docendus Italicam;) Achillem Gaillardum; ipsūque, nisi petitio præfidentior videretur, Robertum etiam Bellarminum, adiecit his quoque Dux Guisus Reginae mandata quibus aliquos ex nostris optabat. Personio itaque attributus primum est Crittonus, probèque omnes gerendi negotij cardines edoctus, in Scotiam missus est. xvi. superioris anno octogesimo altero, sub initium verni ieiunij, additūque Rodolphus Emersonus olim Campiano in Anglia, tunc illi socius. Inde Religionis in Scotia euersæ causam præcipuam aduertens fuisse librorum inopiam quibus hæreticorum calumnias ab se defenderet, & semi mortuæ ignem charitatis in Christiano populo excitaret, malo vtrique consulturus Personius libris eiusmodi partim edendis adiecit operam; partim magna copia colligendis, quibus per duos (esto mercatores) sed eruditos iuuenes, mirè solertes, & sagaces, Scotiam vnà & Angliam impleret. His dum incumbit Rothomagi, Crittonum recepit è Scotia bimestri post quàm eo transisset, eique felicem qui tunc affulgebat pro Catholica re commoditatis articulum exponens, Regemque in illam, & Proceres optimè animatos; de cætero monuit quod extra dubium videbatur, non esse negotium lentè festinandum, nec per interiectas ducendum moras, totūque simul impellendum, tota simul Regis, Ducis, Comitum, & Baronum voluntate, auctoritate, potentia promouendum, quam eius vrgendi strenuitatem acrem, & celerem, multis quidem fore aduersaturis obnoxiam, domi Puritanis in Scotia; foris in Anglia Reginae, quæ regno, qua hæresi suæ metuenti. Egere itaque molis opus tam vastæ magnis præfidijs, ad eius euentus ab domesticis & externis in tutum subducendos,

cehdos, & ante omnia velut caput & cardinem omni contentione fatagendum, vt Maria rediret in gratiam cum Elizabetha, & annorum tandem post quatuordecim indignum carcerem, regno suo restitueretur, (qua vero manu, modóque fieri valeret designabat) sed priuata nulla rei tantæ sufficiebat auctoritas; quamobrem Parisiis super ea Castellus Pontificis Nuncius, Legati Regis Catholici Tassius, & Mariæ Reginæ Archiepiscopus Glascentis, Dux Guysius, Alanus, & qui nostros in Gallia regebat Mathæus, cum Personio, & Crittono. Hos inter quicquid visum est statui, placuit omnibus ad Póntificem deferri, & lectus qui Romam proficisceretur Crittonus, ad Regem Catholicum Personius.

Erant tunc Parisiis Angli duo, quorum nomen famosum legi malo in Camdeni Elizabetha, & aliis, quam apud me. Hi magnis vulgo suspitionibus dicebantur Mariam perfidè fallere, quanquam alia omnia præferrent, vnámque illius spirare fortunam, & obsequium videri vellent. Probat alterum Camdenus, quibus sit lubitum credere; firmiter alterum habebatur, communia vtrimque per literas versare consilia cum Nauo & Curlio duobus Mariæ seceutorum tabellionibus (seu quod dicitabant nundinatoribus) qui aliorum arcana & fidem propriam Vvarsingano vendebant, illarum mercium emacissimo. Hac suspitione cum laborarent duo illi quos dixi nobiles, reiecti sunt ab legato Archiepiscopo, & Duce Guysio, nec in vllam admissi consiliorum partem; qua illi repulsa contra quam ambirent, votis suis indecore expulsi, fremere scilicet apud se, tacitque seipfos exedere, donec haud multo post ad diem Iunij octauum & decimum, profecto Romam Crittono, Vliffyonem Personio, exasperare acrius inuidia contemptum, discerpi animo, furorem in rabiem vertere, suisque in Angliam literis proritare nobilium animos aduersus Iesuitas, superbo ambitu mundi primaria capita, legatorum vice ac munere adeuntes, preceationis, & cellulæ relicto secessu aulam prensantes & aulica, non absque nobilium despicientia, & probro quibus hæc officia competebant: his illi vt solent turbulenta & malitiosa ingenia, priuatum suum, & impotentem ambitum, nobilium fecere communem suisque commodis, & arrogantia prætexuere rationes nobiliū. Sic tum credulitate præcipiti, quæ ferè minus oculatorum est, tum conceptæ indignationis vbi eam, cernebat ministrorum vafrities accésam assidua ventilatione, repente exitit iuuifum prodigium, factio laïcorum, quæ se nobilitatis conseruatricem ferebat, & vindicem, omnisque prærogatiui nobilibus debiti, & hoc nempe in illos in quibus aduersarium habebant neminem; Alanum scilicet, cuius consiliis profectiohem Crittoni, & Personij assignabant; Seminarium Remense, ac Romanum; totumque indifectinatim Ecclesiasticum Ordinem & religiosum prælusere hac arte duo illi quos indicauimus, consequentium annorum calamitatibus, improbando clam, interdum apertè & interuertendo quæcumque optime Alanus, & Personius statuissent. De illorum gestis in detrimentum rei Catholicæ, Societatis iniuriam, ruinam turmæ nobilium infelicissimæ, dolo malo inductæ ad ineundam coniurationem; damnationem denique


Reginæ Mariæ, quæ sero illos cauit, iisque se incautè credidit immensa fore rerum series pertexenda; plura tamen lego in apographis quæ multa penes me sunt manuscripta & editis copiosiora, sed explicatu non cuius facilia, ob alterius è duobus præstigijs, vultusque varios in quos ille ut Prothens ita induebat ut cum esset in omnibus multiplex, iis qui hominem intimè non norant, simplex posset ubique, & candidus iudicari.

Hæc ad Personium, & Crittonum merces itineris rediit, iussu Apostolici Nuncij ad summum Pontificem, & Philippum secundum suscepti, pro restituenda inter Scotos. Religione Catholica; merces quidem acerba, sed minimè irrita, impetratum tulere, quod iussi fuerant petere; Crittonus aureorum millia quatuor à Pontifice assignata; reipsa Personius duodecim millia à Rege Catholico. Sequenti post anno, illa quatuor millia in stipendium annuum custodiæ Regiæ transiere sub cura Ducis Lenoxensis, à quo, & Comitum, ac Baronum, & nobilitatis primæ flore, qui mente fidem retinebant, pendeat illius in Scotia aperta professio; verum enimvero die quodam Personio de hac in Scotia instauratione diuinorum cum Rege Catholico agente, superuenit anhelans, Nuncius, narrat in Scotia rem Catholicam pessum ire, mutata in contrarium omnia, Prædicantium seditionibus Caluini sequacium id agi; Elizabetham acquieuisse illorum precibus, sed suis ipsius, & regni rationibus, fideique Catholicæ, odio haud paulò ardentius; misisse clam ad eos argentum militi faciendo, & quicquid Scotorum haberet in Anglia; qui cæsi Mortoni fouerent partes, erantque illius æmulo Albiniaensi maximè infensi; ex his structam phalangem, venantium specie, Regem palante nudum comitatu, & custodibus venantem, circumstetisse improvisos; medium accepisse, & asseruisse illum Calvinistarum arbitrio, Regni gubernaculis casto Albinio, & in Galliam pulso, vbi vix appulsus, aut pestilentia decessit, aut quod aliis creditum veneno. Euanuere his moribus de tanti momenti negotio Personij summæ spes, quarum residuum cum nihil præterea restaret, ab iis abstulit; haud quidem abiecta regni eius eura, quoad sinceret regionum conditio, vbi tunc & deinceps nostra Societas suoribus, sanguinem non parè miscuit, rogatu potissimum Mariæ adhuc superstitis, Personius vero Seminario Remensi nummos à Philippo bis mille obtinuit aureos augendo illic Sacerdotum Anglorum numero; & promissionem sacratæ purpuræ Alano petendæ, cuius nemo tunc merita in sedem Apostolicam æquabat. Sub hæc Parisios dum redit Biblai Cantabriæ portu periculosè ex morbo decubuit, nec minori periculo ac labore, in Ognatense Collegium portatus, Patrum magis nostrorum charitate quam remedijs, iter cum viribus resumpsit anni octogesimi tertij primo vere.

*Sacerdotum*

\*\*\*\*\*  
*Sacerdotum duodecim mors recens. Cottami con-  
 uersio, & vita ad eius in Angliam regressum.  
 Proditur, capitur, custodiendus Catholico credi-  
 tur qui suo illum periculo dimittit liberum. Cot-  
 tamus ne quid sua causa vir optimus periclitare-  
 tur, ultro se iterum restituit carceri.*

CAPVT III.

 VANTVM omnes conatus Personius exerit ad restituendam  
 Scotiae (si Deo placitum) Religionem Catholicam, tantumdem  
 Elizabeth cum suis adlaborat ad eam ex Anglia stirpitus delen-  
 dam. Huius anni secundi & octogesimi, nouem tantum postremis mensi-  
 bus Londini, Eboraci, & adiacentibus caesi sunt in defensionem Catholi-  
 ci nominis Sacerdotes duodecim numero, totidem suis sigillatim notatos  
 vocabulis, referunt martyrum monumenta, quae inde quotannis mitti ad  
 nos solent. Fuitque idcirco plus, fufum cruoris, quam vnquam antea, si-  
 minus vt Dux Alenconensis id ferret aegrius; at ne saltem illius habita ra-  
 tio videretur, quem ea in aula Dudlei, Hattoni, & Caecilij affectiones  
 amulae fecerant odiosum, caeteri vero publici Senatores qua haeresis stu-  
 dium, qua metus extranei dominatus, inuisum. Trimestrem post moram,  
 & difflatas quod Catholici vaticinabantur, sponsaliorum spes, atque inglo-  
 riam in Belgium expeditionem, Antuerpiae, praesertim; recessit in Gal-  
 liam, vbi quicquid id morbi fuerit ad mortem aegrotans, Elizabethae  
 dolos, sed sero agnouit, & intercessionem apud illam male Catholicis ne-  
 gatas: prope in extremis Lesleo Scoto Rosensi Episcopo visenti, acceptas  
 in Anglia commemorauit iniurias cum incredibili dolore, quarum in vlti-  
 mis non censebat Campiani, Sceruuini, & Brianti caedem, quos ex postu-  
 labat in os sibi fuisse trucidatos; suam vero breui post discessum complu-  
 res suspensos, dissectos, laceratos, velut hoc agerent in probrum, & sui  
 Religionis quam profitebatur. Erant enim ij omnes Catholici Sacerdo-  
 tes. Fuit eo in numero magnoperè illustris Thomas Cottamus è Socie-  
 tate, de quo hic proprius agendi locus, & quidem admodum ab eo di-  
 uersè, quod tum ipsemet Cottamus, tum alij scripsere ex Anglia.

Natus est Thomas ex Prouincia, seu Comitatu Lancastrensi, anno 1549.  
 Laurentio Cottamo, & Anna Breruore matre, honestis parentibus; illic  
 primoribus excultus literis Londinum venit vt promoueret in eas vterius,

simul augetur conditione aliqua meliori. Quam certè Deus præbuit nihil minus cogitanti, nempe illum induxit in familiaritatem Thomæ Pondi nondum è Societate, adhuc extra carcerem liberi, cuius usu affiduo, & exemplis ex Protestante Catholicus, ex dissoluto probus, cœpit inde totus, & alius, & alia viuere, suâsque omnes in Deum cogitationes, & Ecclesiæ obsequium transferre. Duacum ex Anglia in seminarium secedens, ut quam tenebat normam pietatis constantem seruaret, viuacem Pondi, animæ suæ Patris, memoriam, & impressam menti præsentiam secum tulit, cui se tantum debere testabatur, quantus erat thesaurus fidei, & beatæ pignus immortalitatis. Anno quidem ad septuagesimum quinto, Maij duodecimo ad illum scribens, tua, inquit, erga me charitas æterna est; uti & causa eiusdem charitatis, cumque nulla sit caducorum quæ tempus metitur, comparatio cum æternis, non possum satis quæ tibi debeo, verbis aut scripto explicare. Memini cum solitarium tua reficeres consolatione, duceres hæsitantem, afflictum recreares, laboranti præberes confugini, tanti est fidelem nancisci amicum, qualem te mihi liquido probasti, quantumque interesset Christianus sincerus, & intimus, à triuali & ordinatio. Placebat iam, quod acerbè nunc dolet, vitium; virtute iam pascor, iam mirificè gaudeo, & solatus, curis atque hostium metu, ne inferos quidem magnopere timeo. Sunt hæc profecto quæ tibi debeo permagna, sed illud augustius, quod Spiritus sanctus, cum Apostolo loquor, testimonium reddit spiritui nostro, Dei filios nos esse] hæc & pluscula erga Pondum grati, reuerentisq; animi argumenta, cum se obtulit Romæ ad Societatem ineundam multum iam operæ superioribus studiis dederat, & quod ipsemet refert, in Anglia tres annos grammaticam & humaniores literas professus; magisterij gradum adeptus fuerat in Philosophicis. Absoluebâtque alterum in Theologiæ cursu annum. Ex quo etiam patet non fuisse hunc de quo agimus Paulum, quem quidam perperam in Thomam transcripsere. Vixque annos undecim adultum, extrâque Angliam educatum, in Seminario Rom. & Collegio Germanorum, per annos deinceps recensent duodecim, traduntque demum Societati annos natum nondum viginti tres; quod de illo ut constet Paulo nescio quo, accommodari Thomæ huic non potest. Qui se suoapte chirographo confirmat admissum in Societatem annis triginta nihilo minorem. Adde magisteria docendi, quæ necesse foret, ducta hinc temporum mensura, octenni puero fuisse collata. Duaco Romam Apostolici ardorem spiritus Thomas tulit, insitum fortassis ab illo in diuinis amantissimo præceptore Pondo quem scripsimus, primos ad Societatem ex annuis literis hausisse spiritus quæ ab India quotannis ad Generalem Præpositum de conuersione Ethnicorum à nostris mittebantur; & esset mihi proluxa illorum texenda series, quos earundem lectio annuarum inflammanit ad Societatem, & teneræ passim Christianitatis generositas, nostrorum exempla, & ærumnæ, te quauis iucundius, ad munus Apostolici laboris perurgebant, quos inter censerem imprimis, de quo superius Hieronymum Natalem. Nolebat scilicet à Cottamo Deus sudores



sudores in India, sed in Anglia cruorem, cuius cum tot aliis pro Christo cæsis vociferaretur ad Deum clamor, & infelicis Regni, foelicem reposceret veteris Angliæ sanctitatem.

Probationis domum Cottamus iniiit April. octavo, anno eius xvi septuagesimo nono, breuîque in febriculam incidit ab æstuosissimo contractam cœlo, quæ mox in tabem cœperat vergere, nisi sub ortum primi veris aut cœlum natale, aut si quod propius & temperatius captari ab eo medici iussissent. Experiri cœlum Lugdunense in Gallia placuit, quod statim & morbo quo languebat, sensit mortiferum, & aura ictum hæreseos pestilentiori, verum adhuc ignota; ergo Angliam versus dum parat progredi Sledium illum obuium habuit famosæ perfidiæ proditorem, Romæ olim mendicabulum vile, & Sandersoni Doctoris venalem pane victûque famulum; inde vero Senatus & Elizabethæ, exploratorem vaserrimum feruentis piique Catholici specie subornatum, & hac tota sursum deorsum Italia, & Gallia Sacerdotes venantem, Scrutantem, ex vultu, itinere, lineamentis, ætate consiliis, Reginæ in Angliam, eiusque Ministris graphicè adeo indicantem, vt perfidum abominarentur, amarent perfidiam. Hic se sensim Lugduni Cottamo applicans vt erat simulando doctus tot illum in partes circumegit, vt expiscaretur ex eo iter, mentem itineris, suscipiendi Remis Sacerdotij consilium & scopum, transmittendique primis velis in Angliam ad salutem multorum totis viribus promouendam. Plus satis hoc habuit Sledius, scripto notat distinctè singula, curâtque perferri Parisios, ab Elizabethæ Legato, Regni ministris, & Portuum Præfectis securè transmittenda, staturam, colorem, os, omnia vt posset appulsus illico agnosci. Remis Sacerdos consecratus, duobus cum aliis Risthono & Harto. Nobilibus, & Sacerdotibus, (haud tamen, vt creditum; tandem martyribus, sed exilibus dumtaxat) conscendit in Angliam, conscendere vna & laici duo, quorum alter ob suum Londini forense quoddam dissidium Hauuardi nomen Eliseo mutarat, & iurisperitum dissimulans, videri miles ex cultu, & habitu volebat. Applicuerant Duurim alij quatuor ad Iunij sextum & decimum, vbi scrupulosissimè sunt inspecti, & ob dubias quasdam oris notas Cottamum in diuerso iussum subsistere, Gubernator deinde Hauuardo, quem putabat reipsa militem fidenter, & humaniter tradidit Londinum vsque perducendum ad Baronem Cobhamum, supremum portubus præfectum. Erat Hauuardus professione Catholicus, mente integer, magnique animi. Portu itaque vix egressus Cottamo se audenter aperit, & nequaquam ait, hac lege te mihi commissum arbitror vt Cobhamo reddam, sed Londinum quo institueras comiter deducam; auerrat nefas Deus, vt hosti Sacerdotum, Sacerdotem prodar Catholicus. Pergamus vnà hoc biduum, in vrbe ad muros quâ libuerit flectes; ego mei oppido satagam. Sic illi mutua inter se nec dispari humanitatis laude; introductum in urbem Hauuardus Cottamum sibi permittit liberum. Cottamus anceps quid factu optimum, rectâ quendam pergit in carcerem quo non vno multi detinebantur Catholici, narrat ingenuè illorum cuiquam quæ sibi acciderant;

damnatúrque statim conscientiae lege, breuique sententia ad redimendam spontaneo carcere amici periculum; seueri consilio iudicis sollicitus obsequi Cottamus, Hauuardum suum quaquà versum requirit, reposciturque ab eo epistolam Gubernatoris Duuristenis; at enim cui bono? inquit ille. Causam edit. sed frustra Cottamus, quin persuadetur ab eo, secum in tertij vnus acquiescere iudicio & sensu, viri docti, & probi, vtrique optimè perspecti, & magnae apud vtrumque venerationis, qui nuper in regnum appulerat. Is planè contrarium prioribus, responso suo sanxit, & nulla quisquis is fuit, rectè iudicauit nulla sistendi se religione teneri Cottamum, quod suo periculo id ei Hauuardus integrum reliquisset, nec obstringeretur iure vllò Cottamus sua vel consilia vel facta, perniciosi sibi inimicorum consilijs aptare. Ita se planè res habuit, vt clarè exprimunt recentiora temporis illius apograpa; non autem quod alij memorant, Personium, & Campianum cum adiunctis sibi Sacerdotibus aliquot pronuntiasse de Cottami iure, die si quidem eodem Personius, quo Cottamus applicuerat in Angliam; Campianus vero, diebus nouem Cottamo seriùs, tantum abest à vero vt Cottamus ipso suo in Angliam aditu, consulere illum potuerit. Et ille quem aiunt trans Tamesim, paucorum confessus Sacerdotum, sub finem Iulij incidit, toto post Cottami aduentum sesquimensis. Si tamen ab ijs agitata est eadem quaestio, id eo spectauit, vel comprobaretur factum, vel consuleretur in posterum.

Rescitum interea, iterato ad quosdam Gubernatoris literas responso, nec Hauuardum, nec cui se vadem praeberat Cottamum comparuisse coram Barone Cobhamo. Quare hospes in cuius aedibus Hauuardo creditus fuerat, Londinum trepidus aduolat, & vtrumvis anxie dum quaerit, incidit in Hauuardum; suum illi, & suae familiae discrimen vltimum exponit, ob lusam Gubernatori fidem. Hinc prensus brachio ad Vicarium Cabhami trahit, de capto responsurum, quem cum data fide ducendum, suscepisset, à fuga non prohibuerat. Hæsit repentino periculo Hauuardus, cuius intererat plurimum ne agnosceretur; recepit se tamen illico, & cum hospite pactus est fore, duabus ante noctem horis, vt se Vicario sisteret, vel ipsum Cottamum, mercatorem adeunt Hauuardo amicum, & consanguineum qui promissi ab eo certam fidem, rei suae totius pignore cum fecisset, impetrauit liberum dimitti; at enim breui post, reperto Cottamo, heus! eò, inquit, res nostrae loco sunt, vt necessario me abs te oporteat redimi, vel te meo loco necessario perire; me quidem quid facturi sint nosti; te quid acturi sint facile diuinas. Opta sis quod placet; vitam tuam aut meam: vtrumque in arbitrio tuo pono. Prius quidem profecto quam tibi, non dico vim faciam, aut etiam adigam vel auctor sim, damno tuo te sistas, non refugiam quicquid mali tua causa possit mihi contingere. Erupit ad hæc Cottamus in lætitiā ori, oculis, manibus insperato affusam incredibili Hauuardi admiratione, velut ad optatissimum nuntium, & mea, inquit, vita, tuo vel minimo seruata dispendio, dolor mihi foret inconsolabilis; tum eius heroicae, ac nobilissimae charitatis egit Hauuardo immensas gratias,

tias, pollicitus, quod sanctè præstitit, se ante condictum, in manibus hostium futurum. Nec fuit opus prolixo examine, quis? unde? cur in Angliam redux? cur prius, & ubi Sacerdos consecratus? hæc à flagitiosissimo Sledio indicata, Reginae Ministris in comperto erant; sed tentabant sensim an meru fortassis, & expectatione postremi supplicij, Prædicantium fabulis nonnihil daret, & vacillaret in desertionem vocati qui eum impugnant, aliqui seriò; reliqui simulatè atque in speciem; quintiduum in verba, & auras abiit, post quæ religionis reus, in Marefchallum traducitur (carceris nomen est, peculiaris cruciatus) ubi ferè sex egit menses inter sævas & consuetas Sacerdotum ærumnas. Mutato inde carcere transfertur, in secretiora Turris Londinensis Decembris quinto; decimo vero tormentis admotus, eique nominatim, quod Scauingeri filia dicitur.



*Quod tormenti genus Scauingeri filia? torquetur eo cruciatu Cottamus. Postea equuleo. Interrogatur de peccatis, quæ Sacerdoti olim confessus fuisset. Libertas viri sancti auditoribus monendis ut cauerent ab apostata Prædicante. Mortis illius vera causa. Eiurata sæpius ab eo vita quod ea lege deferretur, si eiuraret Obedientiam summo Pontifici debitam. Post varias cum Caluini Theologis concertationes, pro fide Catholica moritur.*

#### CAPVT IV.



CAVINGERI filiam (tormenti prodigium) ab inuentore dictam, arcus duo ferrei conficiunt qui altero extremorum conferti circulum integrant, in eum circulum flexis genibus se reus induit, sic vt corpus trifariam complicet, cruribusque ad femora, femoribus ad ventrem appressis in globum cogat, & vi magna tortoris ad claudendos in suum circulum arcus duos reo incumbentis tantum non elidat; quare nunquam sesqui hora ulterius protendi.

Scribens eadem è turri Sacerdos, & volens eius barbariem machinæ nobis depingere, ait cruciamenti eius immanitate tam violenta corpus totum

arctari, vt ex eo sanguis, extremis & manibus & pedibus exsuder. Cottamo certè magna eius copia naribus erupit, tamen si hora non multo diutius fuerit cruciatus. Quærent hic aliqui eo, an hæc Opronio solennis fuerit in Sacerdotes Catholicos largitas; pœna scilicet in nihil commeritos, planèque infontes sãniendi? non inuenio qui scribat. Verum diebus subinde non multis iuridicè examinatus est tam præter morem & ordinem, vt cum Opronio id exprobaretur, nisi negando & inficiando excusare ruborem nequiuisset quoad obiiciente illi Cottamo qui aderant Georgium Careum, Doctorem Hammonium, aliosque ipsi delegatos obmutuit.

In equuleo igitur ad quæstionem colligatus, priusquam torqueretur interrogatus est, num quando peccata confessus Sacerdoti esset? mox, quam illi pœnam iis expiandis indixisset? qui ioco an serio quam tum suggessit memoria edidit. Ergo refert Opronus, peccatorum debes ob quæ iniuncta est meminisse, qui pœnæ tam probè memor es: repete illa nunc, & confessionem illam integra; sin autem; & facta nimis addens tortores accersit, haud quidem terrorem simulans; negante siquidem Cottamo, apud vllum mortalem deponi oportere, causas fori diuini ea esse; spectareque ad vnum Deum, & Sacerdotem, Dei vices in terris agentem, velut confitentem, in genere reum, & ore iam proprio captum, distahi equuleo iussit, vt exprimeret torquendo distinctius quæ generatim indicasset. Quam apud illum iniuriam peruersi ordinis, & fori nunquam gentium auditam expoſtulanſ Cottamus, hanc ab eo accepit satisfactionem, vt multò crudeliùs tenderetur. Tormento defunctus retrahitur in suum carcerem; vbi quinto Februarij, & anno seculi octogesimo primo, nouus illi & Sacerdotibus in Turri Sociis labor indicitur ad vsque Pentecostem, Dominicis, & festis diebus instaurandus. Raptantur, compelluntur, aguntur pugnis; calcibus, stimulis in Templum Turris ad audiendum celebrem Calvinistam, nec iuuat sedandæ vexationi pertinacissimæ, dicentis crebra interpellatio, reprehensio falsi citandis auctoribus, refutatio rationum, & excendentis è pulpito, prouocatio libera, ad propugnandas execrationes, quibus in pulpito aures populi incessasset. Discerpebatur his frendens, & mimitans Opronus, sed minas illius vnus expleſſe dictus est Cottamus vt erat præceteris reus, hoc est maioris præ illis meriti Martij nouo & decimo, eoque Dominico, cononem vocatæ nobilium celebrem ad audiendum Ioannem Nicolaum, illum fraudibus suis, & palinodia famosum apostatam (de quo iam alias) qui vbi absurdis pluribus quàm verbis petorasset, assurgens Cottamus, tantisper aures illorum nobilium poposcit, inde illos sanctè, & liberè monuit, quàm esset damnosa auctoritas quæ imperito, ignaro, falsario iuueni eorum præsentia conciliabatur. Tractandis, extricandis multo magis statuendis fidei regulis, quod is non erat veritus attentare; alia esse lingua opus, aliis litteris, grauitate, scientia, pietate; effræni audacia, & loquacitate. Meminissent agi de æterna sua salute, ac beatitate, quam infinito discrimine à iusto pretio æstimabant tam vilem, vt vnus hominis gratia illam proiicerent.

Designabat

Designabat autem non obscure Optonum, cuius gratia venerant, isque nec temere, nec frustra existimavit pro se dictum, eam fortè, ob causam non adproperavit illi tantum mortem, sed in numerum damnatorum violenter intravit. Damnatus est scelere ac pœna, maiestatis ad quartum, & decimum Nouem. cum Campiano & aliis de quibus narratum est. Triplex eius damnandi crimen primum summa Nauarri in Angliam delata cum manu adscriptis marginibus, quibus esse Regina Elizabeth caput Ecclesiæ negabatur; deinde quod nunquam induci potuisset, vt circa Bullam Pij V. ad quæsitam sex distinctè responderet. At is quidem dilucide, & abundè sed frustra satisfecit. Nam cœlum Romanum æstuosum, sibi que lethale coactum patrio mutare, fuisse alió qui nauigaturum in Indiam si emerfa iam valetudine non esset compulsus in Angliam; Nauarri summam suis sarcinulis, aliena furtim iniectam manu, nec se antea in iis illam asseruasse ad Bullam denique Pij V. & sex in eam singula quæsitæ, non posse meliùs à quouis Catholico responderi quam quod in vniuersum respondisset; habemus autem id responsum eius firmatum Chirographo in hæc verba Maij 13. 81. superioris æui anno ad hæc & alia quæsitæ respondet Primum Thomas Cottamus se credere quicquid Catholica docet Ecclesia, seque Catholicæ nomine intelligere Romanam; nec aliam sibi ad cœteros articulos præter hanc vnam responsonem suppetere. Qua ille omnia illorum interrogata expugnauit, Reginae Ministris huic addentibus, quæ tanta illi meritum gloria cumulatunt, vt in Religionis Catholicæ fidem, & obsequium moreretur.

Septem post hæc & decem diebus, Maij tricesimo, protensus & vincetus in traha craticia, vt Olim Campianus raptatur in Tibornum miliaribus saltem à Turri duobus, & tres cum eo Sacerdotes nobili genere, alumnus alter seminarij Romani; alij Duacensis Lucas Kirbyus. Guilielmus Filbyus, & Laurentius Iohnsonus, siue vt Stouus cognominat Riccardsonus. Appensis patibulo duobus, & in quadras sectis, tolluntur in curram alij, inserta prius in capistrum gula, vbi se Cottamus spectaculum factus innumerabili populo nihilo turbatior, alacris potius, & omnes circumspectans, bene inquit, vobis Deus omnibus velit, & faciat, qua eius benigna adprecatione abrupta qui capitalis sententiæ præerat executioni Vicecomes Londinensis, iussit eum, quod solet, prodiciones palam in populum, & Reginam fateri, & ab Regina veniam poscere; quod vtrumque negavit facturum, vt neutram omnino in partem peccasset. Ecquid enim vobis tanto numero Sacerdotes hic immaniter necati, fuisse re vera tot coniurationum videntur, & rei & conscij qui eas aut falsus fuerit, aut in mentem sibi tantum venisse prorsus nemo? ne inter equuleos quidem, & catastas, & Scauingeri filias crudelitatis ingenio summè terribiles; sed ne has quidem ad furcas & Tibornum supremi iudicij proximum tribunali, cui erant proximè sistendi aliud vnquam professi sunt nisi puros, & insonites mori, cum imprecatione ignium æternorum si quid eo dicto mentirentur, de me quidem solo, ego sanctè affirmo. Tam longè ab iis quorum in-

simulor, etiam cogitatione abfuisse quam distat procul ab Indiis Anglia in quibus nunc item mente ac desiderio totus sum; nec vero (sat nostis, in Angliam redij Regina vitam tentaturus, sed meam si possem valetudinem recepius. Hæc se Vicecomes finxit obscurius audisse, quod nihil ipsi ad ea suppeteret, iteravitque quod iam detulerat, futurum scilicet, si non detrectaret præstare se confitentem reum, experiretur omnem Reginae clementiam; quo ille volebat innui, remittendum ipsi mortis supplicium. Acclamavit Topcliffus magna voce ad stuporem, oblatæ gratiæ; nec fore vquam terrarum, & gentium tam boni pectoris principem Christianum, qui manifestè reo, & diris necando supplicii, confessionem criminis merito imputaret, condonarétque illi vitam in præmium. Sed vterque Cottami rationem incautus confirmavit. Nam si nec se mortis vicinæ metus, nec vitæ tunc promissæ amor, cum eius perdendæ supremæ articulus facit illam duplo cariorem, hæc ait, si parum valeret ad persuadendum vt se profiteretur falsò reum, qua veri similitudine, negare ij poterant innocentem? Sed erat palmaris Ministrorum illorum, & singularis fraus vt si quis animi, debilis & conscientia Sacerdos, atrocitate præsentis supplicij adigeretur ad fingendum perduelli se mente & hostili venisse in Angliam, sua illa vnus confessione mendaci, & perfida, omnium aliorum negationes iuridicas, & vera silentia damnaret, & persuaderet eorumdem reos, nempe Religionis in speciem re autem ipsa maiestatis, purgarétque ad populum in iis occidendis crudelitatis infamiam. Verum ita illos, vnus inveniendi fefellit propositum cui esset vita pretiosior veritate, vt contra prorsus occiderent neminem, quin cum iurata innocentia suæ contestatione, fidelitatis, & amoris, erga Regina, & patriam moreretur stabat pro curru ministrorū globus, ad euertendos si quos possent assiduus; quanquam ij sæpe concinnius carnificis munere fungerentur. Hos inter quidam Magister Martinus Seldius quem ferè inuenio, reorum spectaculis præsentem, vt qui tantæ multitudinis, oculos & aures ambiret, quanta tunc solet ea loca stipare. Tunc se medium ingerens flagitiosus sycophanta. Hortatur Cottamum, illam saltem confessione publica expiet Londini ab se tali vico, & die admissam fœditatem, vt enormitatis, sic offensionis summæ reum. Ignorabat Cottamus quid sibi innueret, & stupebat tacens quod crimen vellet intelligi? quoad eius interpres ambigenti accessit Vicecomes & illud, inquit, propudiosum significare vult adulterium à te perpetratum cuius quartum nunc etiam post annum fœtet infamia. Nefas & nomen adulterij Cottamus in luce integri populi, obiectum, nec ita facile per angustias temporis purgandum exhorruit scilicet, sic tamen dolorem prætulit vt defensionis, & famæ non deesset; & huccine, ait, comperendinatum vt præcipitatæ hoc reum, & vitæ extremo, stantéque ad latus carnificè adulterij accusationi præriperetur defensio, illaque in dubio remanente, fama in cuiusvis odio, & arbitrio iaceret? Londini videlicet habito adulter quadriennis, qui toto septennio nec Londinum vidi, nec Angliam; fuitque hic meus in eam regressus, & ingressus in carcerem vna itineris continuatio, quod

quod ex decursis Alano Doctore Duaci studiis dum probat, impaſſæ calumniæ dolorem miſerti, qui aderant, etiam Prædicantes, clara voce negarunt id crimen vlllo modo ad eum pertinere; ſed eſſe alterius illi cognominis, in quo eſſet deceptus Sfeldius. Iohnſonus inter hæc dum interficitur, iubet Vicecomes, lentari Cottamo laqueum, & pietas foret, an morſus animi, an neutrum ſed mera malignitas, ſeductum in circulum amicæ ac velut miſerans compellat; conſtare ſibi de innocentia illius nulli obnoxia criminum quæ morte ſocij luerant, ſed valetudinis vnus cæli beneficio quærendæ tranſiſſe in Angliam. Igitur id profiteretur, de ſolemni Reginæ conſiſus clementia, reis ſolita libentius parcere, quam innocentibus itaſci; teſtetur ſe omnes eiurare contextas Romæ in Reginam & regnum à Papa coniurationes, & Sacerdotibus Seminarij demandatas, ob quas iure ſunt poſtremo ſupplicio caſi. Hæc illi tum ipſe tum alij canebant, vt deſenſione tam facili, & nomen & vitam tueretur, quam recuperare in Angliam venerat; fore alioqui proiectæ amentia cum poſſis innocens viuere, alieno malle crimine perire.

Narratur autem, Cottamo reſpondente Deus, peculiari ſpiritu ſic præſto adfuſſe vt pro innocentia cæſorum ſociorū, & mēdaciffimis violata calumniis, ſummi Pontificis maiestate ardentius & efficacius diceret. Cæterum alio aliud vitæ præſidium ſeu præcipitium ſuadente, conſtans fuit ad omnes reſponſio; tranſuerſum pilum iis non abibo, quæ Romanæ Eccleſiæ filios credere decet ac viuere; & ſi mihi mille ſuppent animæ, totum prius illarum daturus ſum ſanguinem, quam vnum vel apicem edam ab vlllo fidei articulo diſſonum; quia & Deum ſupplex peto & obſecro, ne tantum regni huius peccatis grauiſſimis ab eo auertatur, vt ab eo veritatis ſuæ auertat lucem, & deſiderium ſalutis hæc dum precaretur auditus eſt carniſex reſciſſo Iohnſoni capite, ſalutem Reginæ precari, & illud de more optare, ſeruet Reginam Deus! cui pie ſuccinens Cottamus, ſeruet exclamat, eique benè velit. Appoſite quidem ad ſalutem quam ei præcipuè flagitabat, ſed neceſſario ad reſellenda odia quibus Caluiniftæ ardere in Reginam garriebant Sacerdotes Seminariorum, & quam illi mortem inferre non poterant, votis & deſideriis inferre. Sed enim longius vltra fas progreſſi, auſi ſunt poſcere illam agnoſceret caput Eccleſiæ Anglicanæ, quod inquit, Cottamus, ſi ante biennium quo ago præſtare voluiſſem, in promptu iam tum & vita mihi & libertas erat. Et igitur ſubdit Vicecomes, perduellis, & proditiſis in illam reus, cuius maiestatem ſacro imperio minuis cui Cottamus, non hic Domine mi! opinio aliqua ventilatur, Catholico vtramvis in partem ſic libera, poſſit inoffenſo Deo in alteram iri: effatum diuinæ eſt ſempiternæque veritatis, hoc indubitata perſuaſione, Catholico cuiſlibet Religionis, & conſcientia ratio tenendum ſtatuit colatur ſanè rebus aliis, honoribus, titulis, omni obſequio, fidelitate, vitæque adeò, & toto ſanguine, Reginæ maiestas; huic ego & defero & ſpondeo omnia. Fuere cum illo & aliæ quædam leuiculæ velitationes parum dignæ relatu: ad manus, & ferrum venit, ſed iubetur prius flectere oca-

Ios in Iohnsonum quem secabat coram quadratim carnifex, quo animaduerso; felicem te, exclamar, Laurenti mei sis apud Deum memor precibus illum mihi propitium facito. Quod illi mox votum necesse fuit propugnare aduersus Hernum, Ciarkum, & alios, quorum inter sexcentos error est contra sanctorum inuocationem. Prehensa dein humaniter carnificis manu, ignoscat, inquit, tibi Deus, sibi que in seruum fidelem asserat. Sit tibi curæ anima, & salus supplex à Deo hanc flagita. Ille tibi in mentem veniat beatus carnifex quem Paulus Apostolus rescisso capite, lacte sui sanguinis aspersum, Christianum vnâ fecit & martyrem. Hoc est (subiecit ex Prædicantibus Sciolus) plus illud potuit tunicæ tactu in animam, Pauli lac, quam Sacramentum tactu corporis, cui hominis absurdo fuit item Cottamo satisfaciendum, ne quid populo rudi hæreret dubitationis. Nec plura, curram denuo inscendit, postque aliquot ad Deum preces, & commendatum illi supremum spiritum, vitam manu carnificis absoluit, annos natus triginta tres, pertinacius quatuor aliis impugnatus, qui eodem illo Maij tricesimo, coronas quatuor Anglicanæ Ecclesiæ triumphis veteribus addidere, peculiare quoque præ sociis, sui erga crucem amoris insigne præbuit, quod genuum tenus, nudato post mortem applicitum corpori deprehensum est cilicium asperum quod Prædicantium & molles & Rigidi planè omnes, ad hoc æque molles, profecuti sunt multo risu, vt qui suam Euangelij quinti fidem accuratius nulla re, quam in cute curanda exerceant, vltroque se credant Redemptori fore iniurios nisi omnem vsum sanctarum poenarum ab Ecclesia proscribant. Multo tamen plures religiosi spectaculi admiratio, & æmulatio pupugit. Ad furcas condita cæso- rum corpora post consuetam lanienam tulere furtim Catholici, pro sua non pro ministrorum pietate, quibus inuidiam, & iras conflabat ad populum, Londinum totam factam humanarum macellum carniū, proflare vbique præfixa capita, pendere quartas, & membra cæso- rum; quod iis æquitas videretur, ab externis cense- ri diffamarique barbariem, quamobrem etiam Eboracum laceranda illorum quatuor misere corpora, qui Sacerdotum hoc anno duodecim numerum explebant. Et hac innocen- tium strage sacri- lega garrit satis insulse & pueriliter historicus, *Therwis Anglicana*, tanquam scopis, omnes illa disiecit araneorum telas (Sacerdotes nempe Catho- licos) quibus animarum capiebantur muscæ. Tam longè si quidem à vero, plaudit sibi auctor ineptus & impius, de imminuta Catholicorum multi- tudine, mortibus Sacerdotum, vt sequens potius quem inimus annus se- culi octogesimus tertius maiori ad fidem conuersorum splendore, ac nu- mero rem Catholicam auxerit quàm vllus præcedentium annorum.





*Nova in Anglia, & unde, animorum messes?  
Quanta frugis operarius P. Gaspar Haynuo-  
singularia quadam, Ecclesia illi utilia. Catholi-  
ci nobilis, & Sacerdotis, responsum forte ac no-  
bile.*

CAPUT V.

**H** V I V S rei specimen fuga sit illorum quinquaginta quos se scribit Alanus per infestantes sinum exploratorias elapsos, mense vno Remis excepisse; præter familias integras, computatis solum Academicis, nobilibus, iam literario, insignitis; paulò post alios tres, & octoginta Cardinali enumerat Boncompagno, illorum Meccenati, & Patrono. Mihi quidem, inquit, miraculum est diuinæ gratiæ tot paucis diebus iuvenes dulcissimam patriam, domesticas necessitudines, amicitias, blanditias, commoda, solo sponte mutasse peregrino; parco victu, & vitæ regula ex optimis quidem sed tamen alienis rationibus & arbitriis suspensa; hæreditate demum erciscenda per Sacerdotij optiorem, quo nunc in Anglia nihil est execrabilius, paternæ loco, vbertatis & domi paratæ; quamvis alias nunquam splendorem viderint Ecclesiæ liberæ quo ministeria cultus sui diuina exornat magnificentia; cuius, inquit, rei admirabilitas duabus nascitur ex causis; Prior S. S. D. D. Gregorij XIII. paternus omninò in Anglorum Collegia Romanum, & Remense amor; altera eorum in virtute, ac literis progressus egregij sub disciplina Patrum Societatis IESV. Scribebat autem Romam ad eorum Rectorem ad solito plures miserat eo anno, ducentos vero quibus impar erat alendis in nostras Mussiponti, & Verduni scholas dispererat, & nouum Seminarium Augense. Romano si locus & laxior, & census largior fuisset, aliquot centena ex flore tantum plurimum selecta facile collegisset.

Huius ad rectam fidem confugij, fuerunt & aliæ præter dictas causæ. Vna quam in superioribus indicauimus, Personij liber. *Directorium hominis Christiani.* Seu de resolutione; prouentu incomparabili omnem Angliam peruagatus, & restituendis sibi cerebris mirè potens. Argumento sunt Theologi septem è Caluini schola, qui abdicato Prædicantium munere pestilenti, Remis in gratiam cum Ecclesia redière. Secunda, Gasparis Haynodi, labores fructuosissimi, quem doctrina excellens, & pietas ad magna quælibet tollebat, nisi malis attrita valetudo, & opinionum simulachra (de qui-

bus postea) altius quam par esset animo defixa cœptis eius præclaris obstiterent. Suo illo pectoris excelso robore, seu verius charitatis, vitant omnem missionis illius sudoribus, & omnibus indiscriminatim periculis consecratur; Prouinciis omnibus optatus, particubatur se ita in omnes, vt nulli deesset, multorumque vnus vbique implet operam, vincētis, liberis, afflictis, egentibus temporario commeatu, ne sempiternum amitterent, ab extremis quoque regni Prouinciis Londinum auderet stipem ferre, sed de accessione conuersorum ab erroribus variis ad verum & rectum, narrabat qui viderat Gabriel Alanus Remis exul, Doctore Guillelmo fratri suo, in maris Anglici tractu procellosissimo maioris, & dexteritatis, & felicitatis piscatorem Hayuodo, piscari neminem quod eidem quoque sibi carissimo testatur ipsemet Petri verbis Hayuodus. *Stupeo hic in captura piscium quia homo peccator sum.* Stupebat videlicet magnitudine gaudij, & fidei gloria virorum Principum claris aucta conuersionibus, interque alios Comitis Arondelli, Philippi Hauuardi, iam tum mente concussi vt diximus, cum primum in Turri Londinensi disputantem audisset Campianum; Henrici Northumbriæ Comitis, quibus forte duobus in regno dignitate & sanguine aut suppar, aut clarior. Sed multo illustrior, morte intra carceris arumnas, pro causa Catholicæ fidei obita, quicquid illis obtrectent calumniarum Protestantes, nihilo historica quam Christiana fide meliores.

Cœtera huius anni & per se scitu digna, & dictis firmandis idonea, ex Personij habemus autographo, à Sacerdotibus dictato Catholicis, Anglisque aliis pro Christo nuper exulibus & spectata narrantibus. Vix, inquit, fidem inuenient, quæ de aucto Catholicorum numero nostri referunt Angli, anni huius vltimi prouentu, ex quo teri cœpere libri quidam pij (quos nempe diximus ab eo editos) & sacræ literæ summa fide in nostram conuersæ vernaculam illinc mihi confirmant viri, sapientes, duplo esse hoc anno quam lapsò numerosiores, sitque id mihi credibile narratione Sacerdotis negotiorum causa illinc missi, qui à tribus item cognouerat Sacerdotibus, probè notis; in sola Prouincia Hamptonensi, reductos eorum à singulis in Ecclesiæ gremium supra quadringentos, mensibus quatuor & sesqui. Atque hinc frequentes à Prouinciis querelæ de penuria operariorum (maximè nostrorum) tamen ex Seminariis noui perpetuo suggerantur, quare meas Doctore Alani ad P. N. Generalem adiungo literis, rogamsque R. V. apud illum patronam nobis accedere. Sex (pergit epistola) Martyres necari, Lacieus, Kirkmanus, Thompsonus, Hartius, Tyrkelius, Liburnus, mirum quantoperè ad illustrandam Catholici nominis dignitatem fidemque contulerint. Ab eorum nece remisit tantisper feritas in vitam & corpora sæuendi, sed duplo furit acerbior in eorum bona, cuiuscumque generis ea sint. Sustinetur Sacerdotum strages, nec equuleo torquentur, clausi dumtaxat habentur in carcere. Hinc vbique stipatur iis carcer; Hulli clauduntur triginta; viginti sex Equite Martio Londini, & Dei beneficio fit vt sint clausi plerumque vtiliores quam liberi; scitur enim ferè qui sint? vbi? hora qua adiri, & consuli possint, maioribus

maioribus præsertim in urbibus; in aliis enim tam multos non habent, qui absque periculo, & metu illorum opera vrantur. Ad hæc iuvenes Anglos, licentia hæresis agit in graua non raro præcipites, ob quæ carceri mancipantur, plusque sæpius illic mense vno, consuetudine Sacerdotum virtutis concipiunt, & frugis, quàm si multos annos liberi vagarentur. His & aliis bonis aduersarij in peius edocti, ægrè nunc Sacerdotes in custodiam mittunt; imo si queant salua officij existimatione apud vulgus, amandaturi sint ab se libenter solutos. Quod iis non dissimulanter irati significant qui confessione nimium facili profitentur esse Sacerdotes. Sic vester Iacobus Lomaxius reprehensus est nuper à Senatoribus consilij sanctioris, quod primo impulsu rogatus de conditione, festinato magis quàm necessario responso aperuisset se esse Sacerdotem; qua responsione iniecta iis esset necessitas, eius in custodiam tradendi. De multitudine adolescentium, qui regni ex Academiis, & scholis ad nos confugiunt nihil attinet scribere; id Doctor Alanus tum fusius præstitit; tum ipsi cernitis, & alumnorum ex numero probatis quos istuc vobis ex Anglia tam multos destinamus, quorum aliqui artium gradibus iam donati, & ex patria recentes, mira vobis edisserent de Puritanis & Protestantibus in mutuam rabiem sic debacchantibus, vt hi simul duobus impares hostibus cogitent futurum sibi cum Catholicis mitius; cum aliis enim in procinctu stant ad arma, & manus. Hoc ipsum timemus ne cedant Protestantes, totaque in vnum Puritanorum corpus Anglia coalescat, quo nihil posset nobis perniciosius venire, ob istorum in nos implacabiliora odia quàm illorum. Audistis opinor de vltimis quos in lucem miserunt libris tribus, aduersus Reginam & molliores Caluini discipulos, vnus frontem hoc titulo prænotant *Postulatio Reformationis nulla ex causa differenda* styloque vtuntur adeo impudenti, vt impelli iam primi Rebellionum fluctus videantur, iamque illam Puritani duo cæteris nequicquam frementibus Superbiam suam fracta gula luerunt in Suffoldiensi Prouincia.

Pugnant ex aduerso libris, viua voce, & scriptis Catholici, & acerbè queruntur, vnus sibi totam incumbere pœnarum sæuitiam, quamvis vni tantum in officio perstent fidelitatis & quietis; Puritanis aperte atque hostiliter in Reginam infensis dissimulari omnia impunè, & clausis oculis à iudicibus præteriri, nempè ipsis quoque maiori ex parte Puritanis, eaque propter id satagehtibus coloris quæsitæ probali specie, vt Catholicis carcerem liberent, qualis futura sit, si vel in minimo illos sibi faciant affines. Sic nuper vir doctus idemque nobilis, quolibet alio ab ipsis deterius habitus, inuitabatur ab iisdem ipsis ad libertatem, & immunitatem mulctæ pecuniariæ, quam immensam pendebat, si bona fide polliceretur vnum tantummodo, idque leuiculum, nec enim aiebant, petimus vt Papam eiures, aut nostris interis cœtibus & templis certi eò te nunquam adducendum. Id ab te vnum, & perleue Regina exigit, ne quem vel domi excipias Iesuitam; vel ex illis Pontificij Seminarij proditoribus Sacerdotem. Quibus vir sapiens; si vos, inquit, vnura mihi nominabitur Iesuitam, aut ex Se-

minariis Sacerdotem, qui molitus in patriam aliquid fuerit, aut se reum alterius criminis fecerit cuius causa hostis reipublicæ iudicetur, nunquam ego eodem mecum tecto illum excipiam. Omnes vero ut in vniuersum reiecturum me domo spondeam, quos mea mihi religio commendat, tanquam peculiare Dei seruos, nec possim omnino nec ausim, etsi millies mihi oppetenda sit mors, ne ira Dei in me desinat, quem etsi hominis animum nisi sunt ferre acerbis; verum tacite approbarunt cum eum in posterum, haberi mandarunt humanius. Multa mihi huiusmodi suppetant, nisi forte sit futurum iucundius audire, quod ante biduum interrogatus sum ab vno seminarij vestri Sacerdote nunc Londinensi custodia tecto. Adit illum ministellus acturus de Religione, in qua ex illo cum ad mentem suam nihil euinceret, exasperatus constanti veritate, tentare illum cœpit periculosa quæstione, an esset Regina caput Ecclesiæ Anglicanæ cui promptè Sacerdos; qua auctoritate id me interrogas? cum argumentum iudicij capitalis futurum sit quam petis responsio, & lege veritum talia quærere, nisi ex mandato Reginæ ipsius subscriptione confirmato. At hic ministellus, qui nullam nisi quam vsurpauerat habebat. Si fores ait, verus & sincerus Iesu Christi seruus, nihil quærenti restitares, sed simpliciter atque ingenuè, cuilibet, de religione tua respondisses. Qua Sacerdos ictus indigna exprobratione, mihi hæretice! in causa Dei vilem animum obiicis, & mericulosum, audis ergo, quod tamen si nolles vis tamen audire, non est Regina nec esse potest caput Ecclesiæ Anglicanæ; vis aliud? volo, inquit, aduersarius. Quis ergo caput huius Ecclesiæ? Romanus Pontifex, præter illum nemo; & puncto temporis responsum Sacerdos non distulit, quare vociferans sicine proditor testem nimirum qui audiat reueritus neminem? minimè vero, refellit Sacerdos; solitudo, libertatem hanc loquendi facit; sed tu solus & sine arbitro cum roges, tibi pariter solus & soli respondeo: tantum igitur si audes, vrget ministellus, idem mihi trade tuo subscriptum chirographo? deest carta, deest & calamus; tibi, infert Dei seruus, satisfaciam ut possum, & correpto carbone foribus carceris hæc appingit verba, præsentem ministro, & loci custode. *Gregorius XIII. caput est Anglicana, & vniuersalis Ecclesia, cui tum Regina Elizabeth, tum quicquid est in orbe gentium oportet subici si volunt salui esse.* Et abcessit tunc quidem improbus flagitator exinde Sacerdos, in perpetua mortis, pependit hæctenus expectatione. Sed exit iam mentis, & de illo huc vsque ipsius programme mirum silentium. Sunt tamen auctores ex Catholicis nonnulli hoc ut oblitteret prorsusque deleat, ne proritare vltro aduersarios videatur velle. At is longè ab iis dissentit ne illam delere testificationem fidei à se scriptam, perinde sit velut factam dolere, atque ab illa recedere, cum offensione consciorum, custodisque imprimis, fidelitatis eius virili constantia, plurimum commoti. Perstat interea prostratque epigraphæ, palamque legitur, meque hic Sacerdos consulit, quid facto sit opus, aut quid expediat. ] huc vsque Personij litera, rerumque in Gallia nostrarum felix obiter status. Debetur historiæ etiam infelix,

infelix, de quo restat dicendum, ut discant metuere pariter & cauere, qui sunt iisdem obnoxij lapsibus.



*Fuga, stultum consilium, ineptus exitus P. Thomæ Langdallij. Hayuodus peiori remedio malum curans turbat Catholicos. Iussus redire in Galliam, dum reiicitur in Angliam capitur. Calumniis & vexationibus iactatus, exit honorifice utrasque.*

C A P V T VI.



AGNOSERE ambigo etiam nunc, si quod hic mihi primum obiicitur, aut errorem, aut culpam, aut cerebri vitium vocare debeam, tam multum præfert ex his tribus factum Thomæ Langdallij miserum, & lamentabile. Sanctoni Langdallius, in Eboracensi comitatu claro genere ortus, annos egit in Societate vnum & viginti, ab anno elapsi seculi sexagesimo secundo, Maij primo. Variis Romæ Laureti, & alibi perfunctus officiis, & in iis Anglorum confessionibus ad Pontificium tribunal; Mediolano Romam dum reuocaretur à Præposito Aquauia, cursum Genuam flexit, nactusque illic in Angliam nauim sine mora, soluit; appulsus ab regni consiliariis excipitur admodum lætis & gratulabundis, ut qui sisti se illis petiisset, & quorum causa venerat indicasset: datur huic statim amplissimus ad concionandum toto regno campus; datur ad rem diuinam ut agnosceretur Sacerdos Romanus; celebratur opinione in vulgus tam sublimi, ut ægrè illi par inueniendus usquam esset. Preiudicatis auctoritatibus tam celsis munitus, Eboracum intrauit natalem prouinciam; Durhamium inde illi conterminam, ut intelligeret ex eo Episcopus, quo consilio Roma venisset in Angliam, eique ad opus tantæ molis supperias ferret, profitebatur vero id opus esse, doctrinam quandam ex Iesuitarum seueritate mixtam, & aliorum laxitate, attemperandamque ex vtraque. Credebat vir scilicet magnus Iesuitis refertam Angliam, cum præter Hayuodum, extra carcerem haberet nullum. Ad hæc Sacerdotes seminariorum prodigiosis offundi tenebris, & illuminandos esse legitimo rectæ conscientiæ splendore, ad quam & ipsi Catholicos cæteros fingerent, docerentque nulla religiosi animi remora, posse Protestantium adiri templa: desituram hac lege cruentam in illos suppliciorum barbariem; tamdiu aliter grassaturam, dum restaret pietatis an-

H h 3

riquæ vestigium. Errare Patres cum Sacerdotibus, qui mallent omnia perdere, quam leue aliquid cedere de asperitate summi iuris, edoctum vero se, non id modo fas esse, magnique meriti, sed omni officio, debitum. His demum ita compositis, repetiturum Romam ad Legationis rationem Pontifici à quo missus venerat referendam. Sic ille, haud tamen constanter; sui quidem interdum videbatur adedò immemora vt Lutheri è pulpito Ecclesiastes, è schola Doctor videretur. Hæc Hayuodus rescitit ab ipsomet, inuitante plurimum ad præbendas aures, futurumque de multis vt eum dedoceret in quibus antea errasset. Non probarunt Hayuodum Catholici audiendo apostatæ, vel dementato sese committere, qualis Landgallius videbatur; sed monere per certum hominem Lancastrenses, Eboracenses & vicinos, Landgallio fidei ne quid darent, nec missum illuc, nec permillum venisse; vitandum quàm posset longissimè, ne dum vt illi deberent vel fides vel aures præberi; sic qui vulgo obrepere; illudque decipere nisi ignotus non poterat, agnitus, palamque perspectus, cœpit victu egere, ita destitutus est miser ab omnibus; stipem ab Hayuodo rogare coactus est, & sui demum cuiusdam propinqui charitatem, & misericordiam poscere. Haud quidem vt reor ex fratre filij, qui suadentem auunculo audiens, Protestantium sacra, cœtúsque celebraret; haud scio quis, inquit, me nunc veteret, hunc tibi gladium in latus defigam, & cum hac scelestissima tua vita, infamiam extinguam, quam religioni nostræ inuris, & sanguini. Horum tibi curæ si nihil est, pungit me acriter quod propudioso apostatæ, & fraudulentum ministerio vtrumque dedecoras. Cúmque his illum indignans abegit, nec eo postea quid factum quo se? vel ad quem receperit? quo sine clausit rescitum.

Alter huius anni ferenum nobis obscuravit Hayuodus contra omnem expectationem. Huius mali fuit occasio, vetus illa Anglorum pietas qui statutis ab Ecclesia Rom. ieiunandi diebus, alios complures vltro adiunxerant, nec minori seruabant cura, quam lege alibi indictos.

Erant autem ij dies Sabbathis per annum, & festis Deiparæ præuij, insignumque Regni patronorum, & Rogationum. Tentarant quidam ex seminariis Duacensi, & Remensi Sacerdotes, priscum morem ad vsum Rom. reducere, emergebátque inter Sacerdotes novos, & veteres & suffragatores eorum laicos vtramque in partem dissidiolum aliquod & animi contractiuncula, quam superueniens cum Personio Campianus, leui negotio persanarunt, relicto cuique ritu cui assueuerant; inuictis nulla vis fieret, vt illum admitterent. Sedata in hunc modum æmulatione, multæ ad Hayuodum vix anno prius in Angliam appulsum multis ex locis deferuntur querelæ de asperitate ieiunij, qua grauentur quoque puerperæ, pueri teneræ ætatis, ipsique adedò ægrotantes. Malè fieri credidit Hayuodus, & malo peius remedium quæsiuit, quo bono pauci per imprudentiam malè vtebantur id omnibus abstulit.

Magni vir fuit ingenij Hayuodus, quod studium pertinax magnis item doctrinis locupletauerat. Philosophiam professus antequam noster esset, post

post an. 1562. & Societate inibat, Theologiae Magister appellatus, Dilingæ illam professus est, versatusque annos septemdecim in illa tum quam dicimus positivam, tum polemicam & disputatricem aduersus hæreticos, versatus inquam, doctrinae fama tam celebri, ut eum Gregorius XIII. à Guillelmo Bauariæ Duce, pontificio Breui perhonorifico mittendum in Angliam peteret. Sed erat priuatis suis opinionibus ita immobilis, etsi alij omnes diuersa sentirent, ut vtrorumvis culpa necessariò fuerit ab Apostolico ministerio remouendus quod suo non minori, quam aliorum bono in Anglia obibat; aliunde vero similiter aliàs à Theologiae pulpito; ac demum Neapolim ad operarij priuati officium in reliquam vitam redigendus. Dempra nãui huius lenticula, qua viri præstantes non raro fuscantur, pares gerebat ad magna quælibet, & ardua spiritus; & visuri sumus ab eo non sterisse quo minus pro fide Catholica mortem oppeteret. Sed illam aggressus asperitatem ieiunij laxare, quod erat Romano angustius, & quorundam mouerat querelas; Catholicorum animos sic turbauit, ut de illo passim velut imprudenti offensionis non necessariæ auctore agerent (sic illi sentiebant) laxamentum illud detrimento fore Catholicis; & laudatum iri à Caluini schola, cui nihil ita exosum ut genus omne corporis afflictiandi. Si quid erat mutandum, furente potissimum inimicorum sæuitia, fuisse potius antiquæ pietati addendum aliquid, quam de illa quicquam remittendum; non fuisse infantes quamplurimos paucorum culpa puniendos, sed si qui exerrabant, fuisse admodum reducendos, normaque innoxiae mediocritatis. At iure hi quidem, sed in cassum, obstinavit Hayuodus in concepta semel sententia animum, quoad die quodam rogationibus dicto, Londini apud Protestantem hospes eius vxoris Catholicæ, non est veritus sibi vsurpare quod aliis suaserat, quo ille tam grauiter offendit hæreticum, vix ut se teneret à deferendo illius nomine, essetque nefaceret prece, ac pretio placandus; cæterum absque mora domo illum extrusit. Tunc se tandem sed serò colligens, factoque anxius id demum satagit, quod fuerat omnibus præmittendum. Agentem in Gallia Personium adit per Ioan-nem Curryum Sacerdotem Sceruuini olim popularem & amantissimum. Interea temporis dum agrè Personius reperitur, mutat Hayuodo Deus agendi vices in tolerantiam, articulari morbo corripitur, ac ne cui periculum capitis crearet, si fugæ tunc impotens exploratores improvisos nouisset vitare; in obuium se diuersorium tanquam extraneus recepit, cuius moræ, ac morbi opportunitatem nacti Catholici Remos certum hominem destinant ad Alanum ut Hayuodo iam multis de causis inutili, operarium alterum de Societate, (aut plures si posset) curaret substitui, quod apud Generalem Aquauiuam feliciter confecit, impetrato Guillelmo Vvestono qui annis deinceps non paucis copiosam nobis scribendi materiam suggeret. Hæc dum vtrimque festinantur, Rothomagi Curryus, sed frustra, Personium quærit nondum ex Hispania redncem, iterque Parisios secutus, voto potitus est quo nihil habebat antiquius admissus videlicet in Societatem, ad quam illi quidem P. Thomas Dabiscirus Anglus patrocina-

rus est, sed multo validius egregij viri præclara merita. Natus annos tunc erat triginta tres, quos ferè Oxonij ornando literis ingenio locarat, virtute tamen haud paulo ditior; charitate præsertim animosa, & ita feruida vt eam vbique maturitatis pondus æquabiliter temperaret. Proinde in Anglia Catholicis omnibus mirè gratus, visusque Personio reduci valdè idoneus qui licet adhuc tiro cum literis remitteretur in Angliam ad sedandas turbas, quas Hayuodi transuersum iudicium mouerat. Reperto ipse Romam itinere; tum alia peregit, tum promissum Alano Vvestonum Hispali, Hayuodi loco accitendum in Angliam, sed expectaturum cum eo in Gallia dum Roma rectè redisset auditurumque ex se vtrumque normam itineris, & scopum. In quibus hic primum de Hayuodo lætiora occurrunt, eiusque virtute digniora,

Iam ad illum recepta sanitate parem icineri repentinum venerat Generalis mandatum de professione ex Anglia; anno igitur 1584. integrata officij mutuis cum Catholicis charitate, qui præter dictum remissi ieiunij laxamentum, cæterà hominem amabant plurimum, conscendit in Galliam, & Dieppam euaserat vitato cata scopio custodum, cum venti subita, & ineluctabili rabie compulsus, portum Angliæ legit, qui primus extra periculum occurrit, vbi portus custodes dum à vectoribus seorsum inquirunt, qui & qua facultate? extra regnum egressi, suspicionem sui Hayuodus fecit, post etiam liquido compertus Sacerdos Catholicus, Londinum in vincula ductus est: crebro illic à consiliariis duobus promissis minisque, sed inanibus tentatum, arte aggressi sunt hætenus intentata. Productum è carcere die Februarij quinto, cum fortissimis Dei Sacerdotibus Georgio Adcocko, Iacobo Feno, Thomæ Hemerfordo, Ioan. Mundeno, & Ioanne Nuttero (qui quinto post die, ad Tibornam pro fide Catholica nobiles animas, pretiosa morte posuere) cum iis vna sisti Duodecimviris iusserunt ad sententiam capitis audiendam; illic ad fores palatij denso populo septas, Optonus ab fociis Hayuodum eximit, iubetque vicinis in ædibus malè custoditum subsistere, ac dum aliorum perficitur causa, perportari clam in Turrim, & reorum ad Tamesim postico inferri. Hinc promiscua obmurmuratio; Catholicorum autem horror, interpretantium illam à fociis separationem, lapsum tacitum & desertionem. Quam fraudem scelesti homines commenti fuerant, vt interea illi quinque, de quibus damnandis agebatur Hayuodi carerent præsidio, qui erat, dicendo, & stringendis argumentis potens. Deinde vt simul Catholici cum Protestantibus proriterentur in Hayuodum, tanquam metu, mercede, aut rationibus expugnatum, factum fidei desertorem, quam suspicionem augebat apud Catholicos, cum illa Optono iubente separatio ab fociis, tum eius explicatio obscura, & præferens aliquid non satis purum à suspitione.

Hac Hayuodi famam, Deus noui casus malè accepta explicatione perstringi voluit; qui sua illa perperam concepti, peiusque minuti ieiunij nouitate, antiquæ illius Ecclesiæ contristauerat pietatem; sed in eum errorem cum eius bona mens, malè tamen digesta, induxisset. Deo similiter placuit,



placuit, ignominia contracta grauitatem in tantumdem honoris vertere. Acerrima si quidem Catholicorum persecratione compertum est, quam promptè & quoties iniucto animo, Reginae Ministris vitam prius ad supplicia quaelibet detulisset; quam ut in se quicquam admitteret minus decorum Catholico, Sacerdoti, & religioso. Compertum item ex Protestantibus quot ab iis & quantas impugnasset expugnassetque impressiones, infracta constantia, nullo quidem eorum experiri aulo quantus in disputando assurgeret; sed Optono minante, furente, terrente, suppliciorum crudelem scenam coram explicante; Cæcilio contra Hartono, Vvallsingano blandientibus, pollicentibus, aures, & oculos vrbantate omni horratu, precibus Pontificii quoque honoris dignitate implentibus haud quidem ut vel Catholicum exueret; vel aliquo templorum aditu assimularer exuisse; dumtaxat in minimo, quaecumque id foret, benè cum Regina sibi conuenire præferret, sterisse semper immobilem inter decem, & septem mensium multiplicia hæc robusta virtutis tentamenta donec videlicet in exilium pelleretur vbi denuo spectaturi sumus viri mentem prorsus heroicam.

Censeri quoque in aduersis debet, duorum quos retro meminibus nobilium factio, quæ Seminariis Remen. & Romano insinuans sese, vtriusque alumnos à suis Præfectis duas velut in sectas diuisit, Alani Societatis Patribus aduersas, alia omnia de suo in gentem vniuersam infatigabili amore promeritis. Hinc simultates partium & tumultus, diuque iis peiores secretarum impulsus coniurationum, quibus eo vsque seducti sunt aliqui ut in Angliam redirent sua inde cum illis duobus communicaturi consilia, quibus hi suo quo ardebant igne, aded paulatim omnia incenderunt, ut eius Ecclesie partem sanctissimam, hoc est palmae vicinos in carcere Christi confessores cœlestis iam auræ tranquillo gaudentes, dissidiorum flamma corripere: sed hæc obiter & loco non suo, post explanatius reddentur; fuit etiam haud leue Catholicorum damnum, Roma Thomæ Nouelli in Angliam reditus, ut se Mundero adiungeret Vvallsingani vterque mancipium factus, Sacerdotum vterque scrutator, & proditor, & venalia eorum capita paulo plus nummo solitus nundinari, eoque ministerio viuere. Accessit & malis Anglorum illustris extra regnum fuga sub anni exitum; Baronis Pagetti; Aronelli Treshami; Fishkerberti; & Stephani Brincklei, aliorumque ex flore nobilium; erant hi magnum in Anglia rei Catholicae firmamentum, magnum Catholicis exemplum, & multiplex, vbi quamque habebant palatia, tutam ab exploratoribus confugium, mihi demum haud sic applaudendum, accessu Georgij Gilberti ad Societatem, ut eius decessu non doleam in procinctu cum esset ad suam Angliam pro sua virtute & dotibus ingenti aliquo præsidio iuuandam. Gaudebunt posterum quam iis consigno hac eius memoria.



*Gilberti Dotes eximia. Conuersio ad fidem Catholicam. Labores ad eam fulciendam. Pericula. Vita mortisque sanctimonia. Thomæ Dalbiscir elogium breue; Eduardi, Trocmortoni; & Sacerdotis egregij Guillelmi Hartij, pro fidei causa in Anglia perempti.*

## CAPVT VII.

**G**ILBERTVS infelix potius quam reus; aut si reus, culpa magis aliena quam propria, Protestantium errorem, cum vita, & lacte duxerat, & lux ei vt primùm Catholicæ affulsit veritatis tanto illam ardore adamauit, eiúsque præceptionibus institit, vt mensium vix quindecim tiro credendo, & agendo admirationi esset veteranis.

Primos in Anglia vitæ annos viginti exegit, in campestri meditatione armorum nobilium quo illum suus agebat genius, & habilitas corporis ad motum omnem aptè compositi, totus præterea mirè amabilis, & formæ gratia, & agendi affabilitate, qua nobilem animum, claritudine sanguinis miscebat, eò eius aulæ tunc florentissimæ delitium & amor. Inde visendi ambitu seque ostentandi Parisios venit, vbi sui tam pulchrum specimen in omni elegantia aulica & tractatione armorum præbuit, vt quo nihil auebat cupidius, gentis suæ flos delibatus haberetur. Animum si spectes rectæ licet expertem fidei, probum possis nihilominus dicere. Vt qui magno esset præsidio interiùs honestas insita; foris publici oculus, cui & externus, & per se honoris appetens plurimum seruiebat, mauult enim nobilis animus existimatione probitatis suo merito gaudere quam opinione aliena. Libris item piis mentem & otia occupabat, ex quibus quam percipiebat legendi voluptas argumentum erat animi ad virtutem propensi. Erat tunc Parisiis P. Thomas Dalbiscir natione Anglus virtutis, & scientiæ fama Gilberto notissimus; Oxonij olim in Academia, in sapientiæ gymnasio Londini Philosophiam professus, & Doctor legum ciuiliū. Ad hæc maioris Ecclesiæ Londinensis Archidiaconus & Cancellarius, sub Edmundo Bonero patruo eius Episcopo, quem nec magnis conditionibus nec minis à Catholico dogmate, summique Pontificis Obedientia mobilem, Regina diuturno carceris ærumnoso martyrio necaret. Thomas opimis & ipse diues prouentibus, meritis dictior ad quemvis gradus maioris ambitum, eadem qua

patruus

patruus pro causa, omnibus nuntium remisit, seque Deo & Societati consecrauit, quam annos vnum supra quadraginta, perpetuis virtutum progressibus ornauit.

Cum eo Gilbertus, vrbaniitate primà, vt sit patria agere, deinceps animi gratia, denique serio, & seria mouere; quorum aut æternis rationibus permotus, aut sanctimonia viuendi quam suspiciebat in P. Thoma, excussit vnà ex cerebro cuncta Caluini deliria, cunctos ab animo consuetudinis aulicæ amores, & ambitus; & suscepta Romam peregrinatione, illic Personio fingendum se tradidit, qui tunc ad S. Petri confessiones audiebat, ab eo rite in gratiam cum Ecclesia restitutus; & præceptionibus optimis roboratus in Angliam rediit, ab eo qui fuerat omninò alius; quantis inde auctum cultioris virtutis profectibus Personius Londinum reuifens reperit alias dictum est. Iuuenis fuit in ætatis vere longè pulcherrimo, patri olim vnicus, tunc patre orbatus, patrimonij opulenti hæres liber, & arbitrarius; & in procinctu ad nuptias; his & omnibus abdicauit sese quæcumque poterant moras iniicere, ne Personium, laboris socius, periculum, & meriti sequeretur; quanquam ipse, haberi socius recusabat, sed vice serui, famulam operam ad Apostolicum ministerium commodantis; suo igitur deinceps utebatur velut alieno; non iure Domini, sed sollicitudine administri, & custodis vt qui Deo in obsequium rei Catholicæ omnia donasset. Iamque ipsius domus commune omnium & proprium erat cuiusvis hospitium fiebatque haud rarò, vt multi simul improviso concursu eò appellerent, supra numerum venienti suo ipse lectulo cederet, & humi cubaret vestitum illis curabat idoneum mediocre, diuitem, moris exotici, & noui, quanto enim erat splendidior habitus, tanto magis assimulabant Sacerdotes quod non erant. Si quando eiusmodi deesset vestitus, suum ipse sibi detrahebat vt egenti daret, piâque & infanti fraude exploratores deluderet. Bonorum illius redditus penes illum haud diutiùs morabantur, quam egeret vel posceret aliquis, cumque essent in multa & varia, & necessaria pro Catholicorum, & Ecclesiæ vsu expendenda, vbi que in iis, ex delectu Personij pendebat Londini semel carcerem inuisens in quo multi algebant pro Christo Catholici, malè in hyemen vestibus armati, nouas illico, & honorificas omnibus curauit. Commendarat illi Thomas Pondus è suo carcere monialium grandem familiam quæ olim Anglia expulsæ reiectæ in illam ex Belgio fuerant, nunc ita egebant, vt magno numero cum essent, duobus tantum cogerentur breuiariis, diuini officij pensum exsoluere, alteròque illorum manu scripto, apographo, vetusto vtròque attrito, lacero, semideleto, semique inutili, nec optimæ Virgines, penuriæ cæteræ qua magna premebantur laxari angustias petiere, nisi ad instaurandum noua editione breuiarium earum ordinis proprium, vt in eo laudes ritu semper solenni perpetuarentur, misit ad eas Gilbertus aureos sexcentos pro trecentis quibus ad hoc egebant, vicissim rogans vt vetustum illud manuscriptum Breuiarium, sibi dono seruaarent, quòd earum vna longo tractu ætatis, & sanctimonia Catholicis omnibus veneranda illud in vsu habuisset.

Iam labores in opem animarum per se, & proximè, ab eo sudati, fuerunt eiusmodi, ut possint facile strenui Sacerdotis, illorum esse mensura, & merito contenti: quamobrem haud temerè assererat quidam ex eius intimis, posse iustum volumen conflare ex nominibus illorum quos D. Georgius Gilbertus vacillantes firmasset, restituisset lapsos, in tepestes generosiori spiritu animasset quali ardebat ipse, maximè iuvenes pari seculi ætate, & nobilitate. Gestorum porro à Patribus Campiano Personio aliisque, frugis copiosissimæ operariis, tantam venit in partem Gilbertus, ut non dubitaret Personius, Gregorio XII. id significare, dedit enim Romam Comites Gilberto literas quibus significabat Patri sanctissimo, si quid foret à nobis in Anglia gestum boni, magnam partem Gilberto deberi. Neque ullis tamen conductis, emprisque ministeriis, pietatis suæ amplitudini satisfaciebat alendis equis, & veredariis, qui longè quàm quàm versum palatia procerum, vrbes, pagosque percurfarent, & Catholicorum vnicuique, loca, tempus, horasque singulas condicerent, quibus essent Personij opem, & operam in promptu habituri; verum ipsemet illi præbebat se viarum Ducem, corporisque custodem quocumque discurreret; nunc schemate nobili, hoc est, suo nunc pedisequo, & seruili, mutandis sæpius cum illo vicibus & colore, ut acres falleret inquisitorum vbique insidias! vbique vero, Patri sollicitus, & anxie trepidus; sibi tam securus & expers timoris, ut diceret nunquam à se propterea quicquam prætermisum quod in Dei honorem cessurum videretur; nunquam sibi ullius periculi præsentiam proximam ab oratione animum auertisse, & erant tamen ea pericula nunquam extremis leuiora, & indagatores à consiliariis publicis tanto vbique numero, tam seuerè missi, ut eum Personius à se amouerit ne tanti comitis faceret iacturam. Dúmque illi nauim in Galliam, & fidos nautas parat, Catholicorum nobilium fuit nemo quin se illi vltro detulerit hospitem, & occultatorem, spreto quod illi vrbauitatis piæ, officio inerat, vitæ discrimine; tanti erat Gilberti apud omnes virtus, tanti egregia in rem Catholicam merita. Latitauit tutus ad mare in solitaria & deserta spelunca, nullo tantum vitum, in bestiarum stabulo facillè suspicante. Substitit illic valdè incommode, assuetus commodis iuuenis, sed ea exuberantis lætitiæ voluptate, ut sibi aliquid saperet de paradisi delitiis, narrarétque postmodum, in vita nihil sensisse beatius. Maio exeunte anni octogesimi primi traiecit in Galliam, confecto, ex paucis bonorum residuis quæ nondum redacta in fiscum fuerant, quantum potuit argento, & relictis Personio equis septem ad excursions necessarias Sacerdotum, Catholicis operam, passim sæpè ac ruri præbentium: cui & constituit quod edendis de fide, cultuque pietatis libris quamplurimis abundè sufficeret. Excepit illum Remis Alanus, tanquam lapsum de cælo Angelum, tenuitque hebdomadas aliquot; inde Romam in seminarium transmisit cum Carolo Basseto Thomæ Mori digno pronepote. Hi enim duo aiebat iuuenes, luminarium instar istic futuri sunt, quales in Anglia luxerunt. De Gilberto seorsum aliis literis, si quem tota ex nobilitate Angliæ cõmendant insignia erga Religionem

ligionem Catholicam, erga seminaria, erga Ecclesiam, & patriam merita, prærogatiuū eius laudis huic nobilissimo iuueni debetur. Nullum propterea cui sese non daret refugit periculum; bonorum rapinam cum gaudio tulit; eorum residuo largiter Catholicos iuuat, nostræ quam spectauit præfens paupertati non leui subsidio adfuit] octingentis nimirum aureis; quibus totidem adierit Bassetus quod ab exulibus, spoliatis, procul à patria positis, censerit possit munificentia regis, nisi melius dixerim regis charitatis.

Gilberti mens fuit cum Romam pergeret, offerre se promptum ad omnia Societatis Præposito Aquaiuia, seu vellet (quod sibi potissimum in votis fuisset) in suos illum admittere; seu iuberet tamdiu subsistere quamdiu illum censeret in Anglia posse Catholicæ fidei prodesse. Optauit hoc alterum Aquaiuia; locum illi statuit in seminario Anglorum vbi sic agebat, vt si esset iam vnus de Societate retinebat tamen cultum secularem, quod nec eius personam dedeceret, & liberiore ipsi permetteret copiam in aula cum Cardinalibus, ipsoque Pontifice de rebus Anglicanæ Ecclesiæ agendi; à se tamen haudquaquam, sed à Personio, vel Alano suggestis: etsi enim valebat prudentia valde singulari, sed nihil esset ausus ab sese mouere iniussu Rectorum quorum vbique nutibus, & iudicio sic acquiescebat, vt si foret tiro de Societate.

Iam popularibus Romæ ex Anglia pro Christo profugis olim diuitibus, tunc vero egentibus patrocinebatur apud Pontificem; & quibus curare de alieno nihil posset de suo iis aderat. Animis tamen haud paulò attentior monebat singulos præsertim nobiles, quorum est in prospectu vita, sustineri ab iis famam Anglicæ sanctitatis, eiusque virtutibus datum iri Romæ plus fidei, si spectarentur eorum vita, & moribus expressæ, quam cum legerentur. Seminarij alumnis quàm iucundus simul & efficax dicendo prodesse difficile dictu est, adiuncto potissimum suimet exemplo.

Castitatem Deo suam voto sacrarat perpetuam, eratque in eius custodia tam solers, sibi que suspectus, vt per urbem à feminis & gressum & oculos procul declinaret, suaque illa oris verecundi, aspectus, & affatus collecta modestia conciliabat omnium animos & obseruantiam. Se tamen nunquam conciliabat sibi, continua illa in se odia exercebat, quibus verè se animus diligit; implacabilis erat domando inedia, flagellis, cilicio, vigiliis corpori, multoque plura omittebat, mutato in obediendi meritum, afflictationis voluntariæ præmio. Nec martyrij ardorem, nec fiduciã illi minuerat secëssus in Galliam ex Obediencia susceptus. Crebra illi erat cum seminarij alumnis de beatitate martyrij confabulatio, cuius se illosque dulci flamma pariter incendebat: se vero illi tamdiu, tam propinquum non valuisse palmamprehendere dolens ac multum suspirans peccatis suis assignabat hinc eius in martyres sanctos affectus præcipuus, & liberale studium pingendorum agonum tabulis in curandis quos in Anglia certabant qui nunc etiam seminarij Ro. templum ornant. Nihil præter hæc eo dexterius reiiciendis in alios laudibus quæ sibi iure attribuebantur, quod si non poterat, sic

erubescere ut cogere qui eum laudabant alio sermone vertere, ne presentis augerent molestiam. Eius cum Deo familiaritas in vita, doloribus, & morte redemptoris maxime versabatur, aiebaturque hoc esse magisterium absolutissimum perficiendae sanctitatis, & caelestium fontem voluptatum; horas quotidie, quatuor, aut quinque iis infumebat; horas noctis, nec ipse metiri poterat quas ante augustissimum Sacramentum tantis vigilabat refertas delitiis, ut ex praesentia illius sibi non esset satis praesens. Sacramentum eius mensam Dominicis, & festis in hebdomada diebus frequentabat, eo apparatu, & ea quae consequabatur interioris gaudij ubertate, ut praeter illa non posset lachrymis imperare, etsi premere illas vi magna contenderet. Bis quot mensibus adibat templa septem poenarum remissionibus statuta, sed solus, & pedes, & quibus diebus esset rarior ad ea concursus. Quicquid demum vacasset a negotiis Ecclesiae Anglicanae, totum excolendo diuinis animo addebat; & retractandis memoria quae quotidie ex oratione sibi proposuerat facienda, scriptoque adnotarat. Tunc autem illud ex duobus instaurabat a Deo ardentius petere quibus coram diuino Sacramento petendis nempe quod foret Deo gratissimum, assuerat; aut vitam aliquo in labore magni ad sedem Apostolicam, & Religionem obsequij ponere; aut mori in Societate, ad quam eo in dies se rapi maioribus desiderijs sentiebat, quo pergebat magis in meditatione Christi Seruatoris; praeter illam vero quam suspiciebat in Societate Obedientiam; sibi bonis iam omnibus pro fide Catholica exuto, & pauperi; & castimoniae obstricto beatis compedibus, nihil deesse, ut sacer Deo totus esset, praeter adiectionem, iudicij, & voluntatis.

Ad se igitur accito sanctissimus Pater Greg. XIII. negotium credidit momenti ad fidem Catholicam grauis. Ad hoc erat necesse transire in Galliam, sed vulgo is transitus putabatur in Angliam tendere. Hic se negotio dum parat celeritatem omnem, & sollicitudinem exigenti, pridie quam equum inscenderet, febre corripitur tam acuta ut septimi accessus violentia illum necauerit, quo breui tempore notata sunt aliqua scitu digna. In cubiculum dum transfertur assuetum minus incommodum, videns se templi odore praeteruehi, rogauit enixe illos, quorum brachiis incumberebat, in templum se inferrent, quod ubi obtinuit, sic se illic Deo immergit penitus, ut inde non posset amoueri, nisi iussu Rectoris qui propterea fuit aduocandus. Huius vero ex nutu ita pendebat in omnibus, ut potiones medicas & cibos a quo utroque pariter abhorrebat, a Rectoribus oblata iucunde caperet, & appetere videretur; id cum semel stomacho multum reluctante, nihilominus euicisset, Patri cuidam paulo post visenti, proh! quanto me pater delibutum offendis gaudio! & vero haec in ore laetitia praeter solitum eminebat; interrogatus eius causam; in honorarium, inquit, promptae, qua mihi vim paruam intuli obedientiae, se mihi spectabilem Deipara obtulit, sed fronte quam serena, quam propitia, & suauis! cum nuper idem, sed propemodum seuera adstiteret; quod meo sensui paulo pertinacior adhaesisset. Quibus indicium sat clarum dedit,


dedit, non fuisse hæc visa diuinorum sibi admodum noua. Cæterum optabat vitam sibi produci, verum ad hoc solum vt testimonium Catholicæ fidei sua morte, & sanguine firmaret, à quo sperabat se nunquam propius abfuisse. Sed denuntianti Reçtori aliud Deo visum, & fore perbreue quod supererat vitæ residuum, serenata fronte gratias ipsi egit, qui vt antea semper, ita se illi hoc rerum cardine, amantissimum Patrem exhiberet, neque se illi exinde cogitatio obiecit vlla de vita magis proferenda, quam si nunquam in viuis fuisset: quin & flentes circum aspiciens feminarij iuuenes à quibus singulariter amabatur; mittite has oro lachrymas; vestrum, ait, congruunt nemini nisi tantum mihi; ego solus inter omnes miser; compellansque illos sigillatim, & varia illorum decora; tibi quid est quod fleas? qui pro Catholica sanctitate, catenam & carcerem; tibi? qui plagas, & compedes tolerastis; cui demum inter vos hæc congruant lachrymæ quibus adhuc integra est martyrij expectatio, dum ego biennium martyrio anhelans, & proximus, morte hic ignaua in lecto defungor: tum cruce in manus sublata (quam elaboratam sibi diximus à Brianto mortis sententiam proximè audituro) cœpit suo quondam cum amicissimo Campiano affectu intimo colloqui, dolens magnopere quod comes ei non esset promeritus in traha cratiria, & morte comes addi qua tantum honoris Deo contulerat. Sub hæc reuersus domum Agazzarius Reçtor ab Generali Aquauia, facultatem ad eum retulit edendi Societatis vota (quæ solet interdum tyronibus in extremo positis concedi) ad quam ille immensis gratiis Deo actis, velut omnium in terris votorum compos, *Insuper, inquit, Ego peccator voueo tibi Deo meo coram beatissima Virgine Maria & omnibus Sanctis Paupertatem, Castitatem, & Obedientiam in Societate IESV.* Post quæ securus aliquamdiu cum Deo colloqui, sub quartam noctis horam sexto die Octobris, ram placidè animam efflauit, dormire adstantes crederent quem aduerterunt iam mortuum, salutaruntque fletu, & osculis defunctum. Magnum sui Romæ desiderium reliquit vbi suam virtutem non obscure probarat. Eius morte doluit Pontifex, magnaque illum Angliæ iactura decessisse. Spectatur effigies in vultu expressa S. Georgij vnus ex Anglis martyribus, in nostram S. Andreæ perlata ædem sacram, ex Collegio Anglorum, quorum prostat in templo depicta eius historia; quod autem pictor imperfectum opus omiserit, causa fuit Gilbertus, qui obseruari se à pictore aduertens, vt lineamenta vultus sui transferret in martyris loco vbi sederat se amouit, donec quod cœperat, non tamen vt cœperat absoluisset. Elatus est ad S. Andreæ ibique sepulchro conditus, nec de illo quicquam Aquauia præter illum vel expetiit vel admisit, nam quod probationis domui relictum voluerat, sic de illo Remos ad Alanum Doctorem; nuntiara enim felici eius morte, & funere ad S. Andreæ elato, spebúsque quam ante maioribus promouendæ ab eo in Angliæ rei Catholicæ; Norat pridem V. D. Societati nostræ fuisse penitus addictum, maximè autem hoc vitæ postremo, eam ob rem optauit in probationis domo condi, leuandæque illius egestati, testamento nummos legauit octingentos quam eius bene-

ficentiam etsi magnis prosequimur gratiis; sed iudicauimus Deo futurum acceptius, si conferretur integre, in opem Anglicæ nationis. Viderit itaque D. vestra quam in rem potissimum censeat infumi oportere? iuuandisne Anglis exulibus? fundando censui annuo ad sustentationem alicuius qui Romæ resideat? augendo Remensi vestro Collegio, seu cuius alteri pio operi promouendo, cuius delectus penes D. vestram, eiusque arbitrium esto.


Parem beneficij priuati gratiam Generalis Nouembri elapso indulserat Eduardo Trocmono bis decem annorum iuvene, vt coopretetur moribundus in Societatem, nuncupatione votorum eius simplicium erat enim & claritudine generis illustris, & præstantia virtutum omnium quæ possunt sanctum perficere iuuenem; quare illic in Seminario Rom. in quo ipse degebat, eius specimen vitæ in exemplum ab Anglis recens memoratur, & illic aduenientibus legitur, & teritur, concinnatum vt dicitur à Sothuello (de cuius agone fortiter pugnato commodius aliorum differimus, aut iuncta opera ab Algazzario Rectore an autem in peculiare Episcopo, de vexatione Anglicana historiam translaturum fuerit nihil attinet me actum hic agere. Sed vnum his addam peculiari dignum obseruatione cum se adlegendis in Societatem Anglis parciorem præberet Generalis, ne illorum augeter querelas qui haud scio quo pulsi genio facilitatem eius improbarant; repubum passos in morbum si caderent, valetudine illico instaurata eandem solitos petitionem instaurare quod idem fiebat à Sacerdotibus quos ad excolendam Angliam regressos aut tenebat iam carcer, aut tenturus erat momento quolibet capitalis explorator. Vnus mihi hoc anno octogesimo tertio sub stylum venit Guillelmus Hartius annos natus quinque & viginti, Anglicani Romæ Seminarij alumnus, vbi Societate frustra diu prensata, ardens eius tum desiderium, tum certam fiduciam in Angliam retulit, instititque perpetuo vrgere, precatore Alano magno illo, & Societati venerando. Hinc iam Societatis in terra totus, in cœlestem hoc anno adscriptus est, captus, tortus, & violenta diu certamina fortiter emensus, Eboraci tandem pro fide Catholica victor occubuit, Protestantibus at sero se incusantibus, quod tam rari ostentum exempli dedissent in publicum, eiusque nunc etiam in ea Ecclesia tanquam viri maxime illustris viget memoria.






  
*Camdeni iudicium, de iniquis in Catholicorum per-  
 nitiem iudiciis. Quid libri sit illud Iustitia Bri-  
 tanniae ab Doctore Alano confutata; de illa  
 contendunt Leycestrensis Comes, & Regni qua-  
 stor. Noua aduersus Catholicos poena, Sacerdo-  
 tes praesertim carcere detentos. Expeditionem  
 Anglicanam, volens suspendere Matthaei Pro-  
 uincialis reicitur, ob euidentes in oppositum ra-  
 tiones P. Guillelmus Westonius, cum fratre  
 Emersono in Angliam subeunt, statim ipso in  
 aditu capitur.*

## CAPVT VIII.


**ABEBAT** Elizabeth septuaginta Sacerdotes in carcere hoc  
 anno 1584. omnes morti deuota capita. Ex iis anni principio  
 decerptae sex victimae, dieque vno immolatae Londini, solenni  
 supplicio proditorum; immanioris per annum lanienae, omen saeuum, &  
 barbarum, nisi vsus Personio, & Alano Deus illud auertisset, & inhibuisset  
 illic stragem, vnde coeperat grassari; hoc vero qua factum solertia vt  
 enarrem, relegendum est mihi a capite historiae filum.

Continuata in Belgium, Italiam, Franciam, Catholicorum ex Anglia,  
 praesertim nobilium fuga, & conditionum miserabilium passim captatio,  
 ad quam illos egestas adigebat, Reginae ministros tota Europa crudelitatis  
 nomine infamarat, quae ipsius quoque ad aures non potuit, multis pro-  
 cul ex locis non venire: ac licet vt mos est miseris, pietatem interdum am-  
 plicandis calamitatibus propriis, eblandirentur alienam; verum nec ipse  
 Reginae historicus Camdenus, & quaecumque ab ea gererentur laudator,  
 & patronus, negare ausus est, vel silere omnino, quae se regni totius oculis  
 ingerebant, de quibus pauca haec inuitus selegit praes multis aliis quae li-  
 benter omisit. Recensitis ergo nobilibus qui se in Galliam vltro subduxe-  
 rant, hos, inquit, multosque alios acerbus vrebat, & coquebat dolor, ex-  
 postulabant Reginae animum Leycestrensis Comitibus & dolis Vval-

lingani, ab se prorsus abalienatum ( Cæcilium tacet mæcenatem suum ) agi secum contumeliosè, nouisque & indignis modis per summam iniuriam excogitari sibi tendique quotidie malignas decipulas, & fraudes quibus vellent nollent lapsum possent videri incurrisse læsæ maiestatis, nec affulgere sibi spem vllam meliorem quamdiu in Anglia durarent. Et vero ( sequitur Camdenus quo velut teste inexpugnabili stabiliuntur quæ scriptimus, mecúmque alij complures de perfidia crudeli primorum aulæ ministrorum, Regina penitus ignorante ) & vero, inquit, & pergit narrare introspectiendis animis adhibebantur fraudes inauditæ; confingebantur literæ ab Regina Scotiæ furtim missæ, & ab Catholicis fugitiuis; coniciebantur clam in ædes Papistarum, & ex iis velut fortuito, & fide simplici repertis, aduersus illos instruebantur accusationes. Inde confita exploratoribus omnia qui quicquid innocenter dictum, aut factum notassent collectum seruarent, proferréntque illud pro testimonio. Sic multis constata suspicio, intétque cæteros Henrico Northumbriæ Comiti, eiusque filio Arondello Comiti Philippo. Iusso quidem se domi tenere; vxore autem Thomæ Scitleyo in custodiam tradita. Guillelmo præterea Hauuardo fratre Comitis Germano, patruoque amborum, Norfordiensis Ducis fratre, interrogato sapiùs de quibusdam Regiæ Scotiæ literis, de Carolo Pageto de Mopo nescio quo tunc ignoto, ex qua examinum perplexatione ab iuris vsu adedè aliena, nulla se facilè, prudens licet innocentia extricet. Subdit veto his suum, & de his iudicium Camdenus, definitque hunc stylum iure politico exigi, cuius est Princeps oraculum licere quod prodest; honestum esse quod vtile. Quæ dicta crudiùs cum satis ipsemet non possét digerere, vt cumque studuit interpellare sensu leniori, & *Nec eiusmodi quidem aries, & prona credulitas vana censenda est cum de Principis salute timeatur.*

His ergo ad aures Regiæ perlatis quæ grandi cum eius dedecore, de fraudulentia, & crudelitate principum eius Ministrorum, vbique ferebantur, conturbari grauiter visa est, & cum sensus esset in fama tenerrimi, suisque ministris securè omnia commississet, vel videri vellet commississe, Regni ad se quæstorem seu Præfectum ætatijs euocat sibi vnicè inter Ministros carum, & sagacem ad suas cum ea iungendas cogitationes. Iubet famæ suæ defensionem ab eo sic suscipi, vt perspicuè omnes intelligerent quam fraudulentiam & crudelitatem, aut accusabant decepti, aut irati calumniabantur Catholici, ius esse merum, & administrari summa æquitate. Paucis itaque diebus librum scripsit, cui vernacula sua nomen fecit *Executionem iustitia in Anglia*, Post vero Latine, *Iustitia Britannica*, & lingua editum vtraque, misit in omnem orbis totius lucem. At si vquam alius ex omni memoria ex typis exiit consarcinatus falsis liber, hic eiusmodi est, & prærogatiuo mendacij iure, cæteris eminet; totus est in Sacerdotibus accusandis qui eo vsque pro fide Catholica necati fuerant, nec illos modo sed quicumque carcere tenebantur, alios aliunde omnes esse reos, coniurationum, proditorum, & rebellionis. Campianum vero, quò manifestiùs omni prorsus à culpa defenditur, hoc obstinatiùs reum facit,

facit, quicquid ponit, pro certo, & indubitato ponit, nec probationis vilius indigo; quin semper & palam & iuridicè ab occisis negata, velut à confitentibus exprompta memorat; ne leuibus quidem fucata probationibus, velut euidenter & liquido asserta; pro falsis, quæ totum populum Londinensem in Campiani tormentis spectatorem & testem habuerunt, vnum hoc addit in illo & reliquis Sacerdotibus Papistis, Anglicanam peccasse iustitiam quod fuisset in eos mitior. Peruectus in Galliam ad Personium, & Alanum, impiissimus hic impiissimi partus ingenij, ab iis non potuit impunè præteriri. Plus stylo valebant quam Præfectus ære; iisque non minus facilis, veri defensor, quàm seuera debiti officij ratio, ad propugnandum Catholicæ fidei honorem, innocentiam Sacerdotum, & partam ab iis sanguine lauream quam scelestus liber in crimen vertebat maiestatis. Nec vlli pronius quàm Alano erat hunc falsi conuincere, cum delata essent ad eum seorsum singula, quæ Catholicis contingebant, Sacerdotibus maximè vinctis, secreto examinum traditis, tortis, solenni iudicio subiectis, integrandæque publicè accusationi, tentatis denique sub ipso patibuli aditu, sed frustra, promissis vitæ libertatis, & commoditatum si vel minima in re Protestantibus assimilarentur. Hæc ipsa quoque Londinensi ex Turri ad Alanum à Sacerdotibus eiusque discipulis magna copia curabantur, fueruntque mihi ex iis aliqua, ipsius Alani exscripta manu, magno ad hoc operis adiumento, eo propter secessu dierum aliquot, in suburbanam Parisiis villam Alanus & Personius iunxere operas ad defensionem, instruendam quam mox Alanus Latinè & Anglicè ab se compositam, & responsionibus armatam tam validis vulgavit, vt iustitiam Britannici scriptoris summæ iniustitiæ scelere iure traduceret, metuerentque Catholici, ne pudor aduersariorum in rabiem versus, efferaretur in se crudelius. Sed factum, Deo providente, vt inde Catholicis mitius fuerit, & libri eius causa ex atrocissimis eorum hostibus insignes duo mutuis se dentibus cœperint ad vsque insaniam scindere. Præfectus nimirum ærarij, & Comes Leycestrensis, Comitum Huntingtoni formidabilis Puritani noua fultus & intima gratia, eiusque à partibus totus, & se iam pro Rege quin & supra Regem gerebat Huntingtonus, potiundi spe sceptri post Elizabetham, eo interea in tractu boreali, quem ab ea regenda acceperat, vexabat Catholicos omni clade, cuius hic libens fileo documenta, indigna videlicet Poli Cardinalis aliorumque Maiorum sanguine, & religionis apud bonos omnes nomine immortalis. Perlecta igitur Leycestrensis apologia Alani, æstimatæque suo pondere ac neruo, indignatus est vehementissimè aduersus ærarij Præfectum nactusque procliuem ad nocendum illi materiam, cum libro præcepit. Ad Reginam adit, & magno tumultu vociferatur librum illum, sempiterno Reginæ futurum dedecori. Eius componendi necessitatem auctori impositam ab illo ærarij Præfecto; cœterum libro ad probationem non solum iuridicam, sed euidentiam reuinci fraudes, & violentiam in Papistarum Sacerdotum damnatione, & nece adhibita, impactum inuisis prodicionis crimen, & Societatis cum perduellibus,

etsi morte illorum nihil planè aliud plecteretur, nisi quod nollent esse Protestantes. Fecisse Catholicos natura duce quod imperabat necessitas, innocentiam tutatos, criminationes falsas iustis responsionibus diluisse, totam vnus Præfecti ærarij culpam esse, qui huc suo libro eos adegisset; quo probra Angliæ omnia, araneorum inuoluerat telis, quibus regi nec posset, nec à flatu vel minimo defendi. Papistas debere occidi quod essent Papistæ; id per se commeritos; nullam enim causam religione iustiore; ut quid ergo aliæ ad mortem confictæ, & mendaciorum coloribus obductæ causæ? quæ tunc regni totius testimonio reuinci faciles; nunc orbis totius vulgantur in oculis cum ignominia iustitiæ, gentisque Britannicæ. Ad hæc timens Regina Comitem quem iusto altius tulerat; cogeatur hinc illum ferre patienter, inde sui Præfectum ærarij ad omne consilium adhibebat, præsertim Catholicos spectans. Expedire se igitur illam oportuit à querimoniis Comitis vno ex illis amphisuuis responso aliquo, in quibus edendis vbi vsus ferret, erat doctissima; utcumque fuerit, rescivit hæc omnia Præfectus, & ecce paulo post liber prodit stylo graui conscriptus sui tamen parentis minimè nomen prodens. Eo traducebatur Puritanorum secta, velut nulla esset in terris derestabilior, inde factis & rebus, ut de illorum constaret fide, vita Comitis Leycestrensis distenta fusius narrabatur, (vera necne, nihil ad me) sed qua dici monstruosius nihil potest in omni enormium criminum grauitate, singularibus adiunctis ad singula quibus fierent credibilia. Huius ectypa quingenta ipsemet amicis distribuit Comes, & quo plura in alios sparsa eo à pluribus ita quærebantur ut paucas tantum in horas commodata, pretio starent non minimo. Et quidem hæc omnia valde opportuno Catholicorum compendio quamuis à mente, & ira Præfecti alienissimo: Illo speculo expressa sceditas publici Catholicorum hostis, consiciebat apud omnes, non posse religionem esse non optimam, quam insectaretur capitalibus inimicitiis homo tam nefarie improbus, & supra omnem modum sceleratus, tacitis nihilominus de causis Reginæ vnus profundo sepultis penetrati; cœpit denuo agi cum Catholicis durius, custodiri accessus, ad portus obseruari qui pridem regno abfuerant, aut qui minus de vultu noti, cogique ingressuros ut profiterentur, Elizabeth caput esse Ecclesiæ Anglicanæ; expediri ad Prouincias mandata regio brachio armata. Augeri præsidia militum Londini, & in aliis vrbibus, velut iam ad portas aliquis Hannibal.

Hinc mille oculi ad Catholicos cuiusque facta & motus aperti. Credidit Reginam vel portusque vicinorum suspiciosissimè pro suo ingenio prospectantem; eiusque consiliarios ad omnem susurrum eorum, quos miserant mobiles extimuisse ab hispania exercitum aliquem umbrarum cui excipiendo se parabant, cum hostis præter illas in Angliam pugnaret nemo; semper hi qualescumque publici strepitus in damnum Catholicis vertebant. tis igitur quibus refertus pridem erat carcer vnus; in alium distractis, iussi sunt Sacerdotes seorsum à laicis in carcerem intimum seiungi, accessu, affatu, etiam cuiusvis aspectu prohiberi: ad laicos aditus post meridiem

meridiem liber esset, nec enim fas fore tunc illis, rem sacram fieri, si quis ad illos clam dissimulato habitu intrasset Sacerdos. Porro ad illos, aut aliquem ex iis stipem ferre, suspectum eiusdem cum eo sceleris censebatur, eratque coram iudice purgandum inde milites Christi patientissimos extrema egestas eò demùm adegit, vt esset iis vita morte crudelior, cum fame perpetua discruciantentur, à qua horæ vnus mors perbreuis miseros absoluisset. Horum tactus miseratione, necnon suis quoque rationibus consulturus custos, carceris Ioannem Helmerum adit Londinensem Episcopum eundemque in causis de Religione supremum quæsitorem, exponit suæ custodiæ creditos fame interire, multos ex iis domo illustratos, & liberaliter eruditos, fuisse hæctenus pia bonorum largitate sustentatam illorum inopiam, nunc ea largitas suspecta cum fieret criminis, quærebat ex eo vnde miseris deinceps victus ad arcendam famem.

Respondet carceratio homo misericors, panem habent & aquam quid præter hæc flagitant? sunt hæc etiam commodiora illorum meritis aquam refert carcerarius, mea gratia, meo labore, haustuque habent; panem quo eos alam quis suggerit, & de meo si pergam alere, quis reponit? cui benignus, & clemens Episcopus facillè sis cum tuis Papistis in rem malam, pane si carent, sterco edant. Protestantis Episcopi mite ac nobile responsum! verum haud lenius Huntingtonus Puritanus; Eboraci, & Hulli (arx est ad mare valida in Humbri faucibus victos) habebat Orthodoxos, nihil quidem iis carcere leuius, reliqua duriora; quin, & extra carcerem liberi, malis ingentibus ab eo premebantur.

Pauci tantum è multis exilibus, hoc anno in Galliam transgressi pauidi, sua vt solet, consternatione, alios consternarunt & prudentiæ nomine consilij auctores fuere planè timidi, & ignaui: suggerebant Alano & Parribus Societatis ad tempus abstinere à mittendis in Angliam, & Sacerdotibus, & libris? inde Personium in Italiam reuocare, cuius præsentiam ministri regij ferre non poterant; cessuram hinc nobis cedendo victoriam, furore hostium his velut induciis extincto, vel intepescente; quantò lenius foret Catholicis tanto placidius, & auctius amplificandam fidem; cumque intelligerent sperare se frustra eò vnquam Alanum, & Personium adductum iri, vt secum sentirent, viros nempe magni, & augusti pectoris, cuius ipsi non erant; iis omissis Claudium Matthæi Prouincialem Franciæ suis rationibus expugnarunt, qui rerum Angliæ in expertus, & palpando incedens ex vnis illorum argumentis, (contra quàm sapiens debuisset) sententiam tulit, scripsitque ad Præpositum Aquaiuiam, videri ex commodo; & necessitate Catholicæ rei in Anglia, suspendi ad annos aliquot illam Missionem. Personium inde quam longissimè amoueri; exin magis damnosum quantumvis nolentem, quam quidvis agendo, mouendo, & volendo vsui futurum, Secutæ sunt illico Matthæi literas Personij literæ ad Præpositum eundem Aquaiuiam quibus excusata Matthæi optima sed non æquè consulta, & cauta mente, rationibus fortiter euincebat in cursu Angliæ Missionis non modo nihil remittendum, sed P. Guillelmum Vve-

stonum visum, sibi ad illam pernecessarium, quem & esset eò quamprimum missurus; posebátque insuper Henricum Garnetum, Romæ tunc residem, quem norat sua virtute eximia tanti muneris æquare grauitatem. Sed audiendus est etiam Alanus de hoc ad Generalem argumento, & recens ab Anglia Sacerdos egregius, eiusque experientissimus calamitatum, & periculorum; hinc ad nos redibit singularium quorundam notitia in rem nostram non parum conferens.

Quod de Anglicana missione quosdam anceps opinio mouerit, mihi, inquit, Alanus, nec nouum, nec miram videtur; nempe in tranquillo Ecclesiæ qui degunt, facile ignorare quid fieri debeat adsuperandas eius tempestates. Postremis fateor his annis quibus sumus cruenta iactati procella Sacerdotum tringinta iacturam fecimus si modo possit non omnino cæcis iactura videri, quorum morte, vitam redemimus centies, mille animarum, & aduersarios egimus in desperationem hæresis propugnandæ; & necessitatem nostris de rebus verius & religiosius sentiendi. Si à periculo, & hoste tranuersum nos vnguem terror auertisset; si vel præbuissemus vmbra metus; actum erat de Catholico nomine; hoc vnum opperiebantur aduersarij, ad hoc tantum suspensis arrecti oculis inhiabant, si conspicerentur nos vili iam animo pericula inuadere, formidolosè cruciatus & tormenta audire, & cernere; supersedere paulùm Sacerdotibus in Angliam mittendis, labori, ministerio, & ærumnis; nosque industriæ suæ perfidia, vi, & fraude, cogi campo tantisper excedere, & pugnæ ardorem relaxere, actum erat inquam de Catholicis, & re Cacholica, debaccharentur in nos crudelius, omnes ferro delerent: nunc vitæ saltem parcunt; satis persuasi nos absque offensione populorum grauissima, ad internecionem deleri non posse; adfore si quidem ex seminariis, & aliunde succidaneos interfectis plures; pergitque significans hoc anno alumnos de suis viginti se mittere, quorum pars feliciter iam applicuisset, regnumque subisset. Illas autem peruincere, consilij Regij quæ falso inuictæ credebantur curas, & excicare duplicatas ad portus custodias, peculiarem esse Personij artem, qui Rothomagi agens præter scriptionem, & editionem librorum saluti Angliæ summè vtilium, Sacerdotes illac traiecturos, præmuniebat necessariis documentis, furtiuis nauibus, & fideli nauta instruebat, monstrabat portus ad applicandum tutos, hospites ad latendum amicos designabat, quod quis alius nisi admodum solers minimè potuisset tantuùmque Angliæ conferebat boni, quanti erant labores, & vita præstantium operariorum.

Alter quem aiebant, pro hoc eodem quo Alanus, argumento pugnassee, fuit Georgius Birckerus Sacerdos, virtute clarus, sensuque cordatus, quem inquietorum fallax opinio nihil perculerat; is nuper ab Anglia, & probè conscius quo res essent loco, doctusque præterea quàm foret damnosa Marthæi sententia, si forte Generali verbis eam præsens inculcasset, Romam Parisiis ad Rectorem scripsit Seminarij Anglicani, quid sibi Deo coram, teste conscientia videretur. Paulòque altius exorsus, quos inquit, primos è Societate misistis in Angliam, ij rei Catholicæ tam fructuosi ex-  
ritere,

titere, vt nunc similes ardentem exoptat. Campianus sua illa felici & nobili morte; labore Personius, & industria sapienti; vterque hortatu perpetuo, concionibus assiduis, librorum piorum editione docta & vtili, modisque alijs tantum Anglis bonorum tulere, vt vestro eodem ex ordine aliquos enixè Catholici postulent, cupiant, & votis supplicibus, mitti ad se quamprimum rogent. Tametsi vero non dubitem Societatis vestræ Præposito nota esse illorum hæc desideria, omnium tamen Sacerdotum, & Catholicorum nostrorum nomine per quicquid est obsecro ne graueris tuam quoque apud illum interponere gratiam, vt his eorum desideriis annuat. Statum rei Catholicæ in Anglia quod spectat, prodigiosum est quam sit prosper, & felix, quam constans omnium ordinum, conditionis, ætatis & sexus perseverantia, quanto miraculo in æstu suarum cladum animo gestiant; quam mente ferueant in cultu virtutis Catholicæ, in obsequio Apostolicæ, & Pontificiæ maiestatis, in veneratione Sacerdotum, vestrorum maxime quibus tantam illic conciliarunt famam Campianus & Personius, vt æquè nihil cupiant quàm cœpta illorum magnifica à vobis perfici ] hæc ille quibus causam subdens virtutis in Anglia tam exaggeratæ, duplicem indicat, alteram eorum meritum, & exemplum qui occubuerant in religione fortiter defendenda; alteram Testamenti noui editionem vernaculam ( ad quam aureos mille Alanum Doctorem à Personio accepisse superius diximus ) & librum *Deliberationis Christianæ* ab ipso elucubratum Personio; cuius inquit, tum libri materia nostris hominibus planè peregrina; tum vitæ ex impia in probam & piam reformandæ præclara documenta, dici vix potest Anglis quantum emolumenti pepererint, quàm multos Ecclesiæ sanctæ restituerint hæreticos.

Fecere Birkæti rationes cum Alano iunctæ, vt consilium Matthæi, Aquauia improbare, & duodecimo Septembris Personius Guillelmum Vvestonum prospero aditu mitteret ad Ministerium Apostolicum patriæ suæ Angliæ præstandum. Offenderunt Hispali Vvestonum mandata Præpositi quibus iubebatur præsto esse in Gallia vt traiceret inde in Angliam cum Personius innuisset à quo expectaretur Parisiis illuc pedes viarum tractu incommodo & longinquo vt venit, trimestri amplius secum detinuit, & quâ per se, quâ libris quos norat opportunos, plenius edoctum ad Provinciam quam inibat sanè difficilem fructuosius obeundam Rodolpho adiunxit Emerfsono Campiani olim in Anglia socio; misit Rothomagum, vbi esset nauim reperturus vela explicantem & qui Dieppam deuectum, secure illum in Angliam sisteret. Addidit insuper traicctus Comitem Hubertum quendam Anglum quem Protestantium vis expilata domo in fugam compulerat, passurum longè grauiora nisi se illorum furori eripuisset absque mora. Proximi Angliæ gemino teli iactu, exscendunt in Scapham, è Scapha in desertam plagam cui nomen *inter duos portus* ex qua per deuia, & calles ambiguos Londinum se penetrant, vbi paulo post frater Emerfsonus illos assequitur qui ad sarcinas in naui substiterat, erant autem Sarcinæ piorum librorum de Religione vitæque probitate supellex copiosa, op-

tatum Catholicis, & magnum in vsum comparata; sed non licuit prius diuersorio illos eximere quàm foret Sarcinarum strues à scrutatore publico euoluta, qui, dum socios per urbem requirit Emersonus, præmaturè adueniens, & saginam explicans, libros animaduertit ex quibus Emersonum Sacerdotij suspectum fecit, reuersùmque dedit carceri mancipandum, vbi crebris à Iudice examinibus tentatus, negauit se semper Sacerdotem; constanter de Sociis tacuit, purgare se de libris non ita potuit, quin detruderetur à Iudice in angustum, cæcum & subterraneum carcerem in quo annum egit, velut è memoria hominum erasus. Sic destitutum socio Vvestonum qui qua esset eundem? vbi? & quales captandæ latebræ monstraret, totum se Dei tutelæ commisit, quam præsto habuit mirè propitiâ ad benigni hospitij opportunitatem, & vitandos vngues fingentis Catholicum flagitiosi apostatæ, qui eius vestigiis extra urbem, iam per aliquot millia instabat, eratque omnino prehensurus, nisi repente, & quasi fortuita Vvestono cogitatio incidisset, cuius ipse causam aduertebat nullam, via regia excedendi, qua illum proditor vexabatur & implicandi viarum ambagibus vbi eam supplicaretur nemo. Subiit animum eodem tempore, Londinensis Turris carcerem visere, & Patrem Hayuodum, pia vtrinque voluptate ac summè vtili. Iacebat is ex morbo grauer, eiusque soror Catholica nobilis femina exorauerat ab Optono vt dies totos adesset ægrotanti, per hanc mutua literarum, & consiliorum inter vtrumque communicatio, donec agi cœptum de Hayuodo eiciendo ex Anglia, hinc liberiori amicorum ad eum accessu, Vvestonus ratus est se tam ignotum, tam nouum leui periculo posse item ad eum accedere, ductusque intro est ab Hayuodi sorore, quasi ægrotanti necessariam aliquam operam daturus. Narrat autem se dum illuc tot portis, & posticis, & vetricibus ferreis ad ingressus singulos magno catenarum, & ferarum strepitu apertis, moxque à tergo clausis traductus subiret, & tristi vbique silentio ac solitudine horrere omnia cerne- ret, se quoque perinde funesto spectaculo sic perhorruisse, vt si ex vero reus illuc ipse intraret; hinc tamen biennium interfuit ad illum quem gloriosè exhantlauit annorum octodecim carcerem; nunc eò ingressus Hayuodi iuandi specie integrum cum illo diem egit de præsentis Catholicorum, & calamitatum statu, cauendis apostatis, & proditoribus, & suspendendo vbique per domos gressu & oculo, priusquam se cuiquam securè crederet: tandem monuit Hayuodus sibi à Northumbriæ Comite, qui Turri eadem tenebatur pridem nuntiatum, de carcere fratris Emersoni, de Vvestoni ipsius aduentu in Angliam ad Consiliarios Regios delato, & sexcentis ad eum capiendum emissariis exploratoribus. Post hæc vergente in occasum sole; sua cum duce Vvestonus ab Hayuodo recessit.



Edictiones Parlamenti noua aduersus Iesuitas, & alios Catholicos. Ex iis causa Religionis asseritur. Tres, & septuaginta Sacerdotes in exilium pelluntur. Hinc Elizabetha laudata clementia. Hayuodi iustus ardor. Huic discessui obstare nititur, Executioni mandatur exilij sententia. Falsas accusationes habet disertè proœmium sententiæ ipsius ob quas pronuntiata est.

## CAPVT IX.

**A**DEST annus 1585, tanto nobis memorabilior quanto cladum quas scribendas proponit pars maior attinet ad Societatem. Anni ergo principio comitia ordinum in Parlamentum Londini coacta, mense Martio confessum suum inaugurarunt edictione sanguinolenta, & infami, cuius infamiæ fuisset acerbior quam seueritatis dolor nisi palam, & regno & mundo constitisset, in primoribus quatuor publici Consiliariis & Reginae Ministris, quos ego non nomino, & qui tunc omnia poterant, fuisse idem fas, & nefas; candorem & fraudem, vim & æquitatem; falsum & verum; in causis inquam Sacerdotum & religionis, censebantur hæc palam ab omnibus apud illos indiscriminatum ita vnum esse, vt si vel publicis, vel priuatis suis rationibus conduceret, æquè vtrumvis adhiberent; ex quo deterius innocentibus fiebat quàm flagitiosis, dum ij duplici opprimerentur malo; dedecore scilicet afflictæ calumniæ ad aliquam speciem æquitatis indictæ pœnæ adspargendam; flagitiosi pœna tantùm. Pono hic verba proœmij quo sententia Parlamenti damnationis causas & pœnarum præmittit. [Cum paucis, inquit, ab annis huc missi venerint, pergantque perpetuo in Angliam, & cœteras alias maiestatis Regiæ ditiones, quidam homines qui se Iesuitas & profitentur & vocari volunt; Seminaristæ quidam Sacerdotes, aliique trans mare inaugurate ordinibus ex ritu Ecclesiæ Rom. vtque illorum iuridicis confessionibus multisque argumentis clarè probatum est, non hac solum mente huc venerint, vt auerterent populos ab debita Reginae Obedientia, verum etiam vt seditiones, & rebellia miscerent, & maiestatis suæ regna mani-

festis diuortijs scinderent, non sine grauissimo regalissimæ ipsius personæ periculo, regni que totius perniciæ, nisi exitio instanti, mature eatur obuiam; eam ob rem, &c.

Ingens fragor verborum & formidabilis, nihilo tamen nunc veriori prolata vocis imagine tot præstantium capitum, quot Parlamentum præsententes conflabant; quàm æquè mendaci styli silentio alia, nuper orbis totius oculis edita; *Iustitia Britannica* auctore, proin falsi quoque in luce mortalium omnium ab Alano conuicta pleno, & inexpugnabili ad singula responsò; sed nec desunt etiam post Alanum, qui edicti huius Parlamentarij, atrox proœmium non satis intelligant, nec possint veram eius sententiam cernere. Doceri siquidem à Parlamento, optent vel vnus nomen Sacerdotis, cui repetita omnium vis & barbaries tormentorum, & exaggerata promissa montium aureorum, excusserint syllabam ex qua iudicij vllius etiam tenuis deduci vmbra potuerit, venisse in Angliam aut illum, aut reliquos è Societate vel Seminariis, vel aliunde Sacerdotes, alia mente aliisve consiliis, nisi vt errantes ab hæresi reuocarent ad professionem Catholici nominis, salua de cætero fidelitate, obsequio, & amore in Elixabetham terreni imperij Dominam? Hanc si nactus esset suspectam syllabam Britannicæ scriptor Iustitiæ inter Sacerdotum tot iudicia, & causas quæ (omnia cum posset) impromptu habebat pro arbitrio scrutari, & voluere, quo pacto non illam amouisset Britannicæ suæ labanti Iustitiæ fulcrum potens, & necessarium? quo loco præterisset illam producere? quo modo millies non repetisset? quoties Sacerdotem, quoties extortam ex eo confessionem inferuisset singulis paginis, vt præiudicio vnus, reos statueret vniuersos? sed commodiori libuit vt compendio, & cum neminem vnum tantorum nactus esset reum, reos fingere vniuersos.

Iam vero Decreti articulis, iubentur imprimis Iesuitæ, Sacerdotes Seminariorum, & quiuis alij à primo Elizabethæ anno ad præsentem æui quinquagesimum & octogennium, seu vicennalia regnantis, siue in Anglia, siue alibi terrarum, Romanæ sedis initiati potestate, regno facessere dierum spatio quadraginta; iis elapsis puniri vt reum maiestatis quisquis eorum aliquem sciens recto exceperit. Redire iuuenes ante sextum mensem qui missi trans mare; post autem biduo quam terram legerint Episcopo coram se proximo sistere, vel conseruatori pacis, præstituri concepta primo Elizabethi anno forma iusiurandum. Sexto vero post mense, si remigrauerint extra regnum, rei esse violatæ maiestatis; eos interea qui vel pecunia, vel subsidio alio iis adfuerint, pœna plecti *Premunitiois*, hoc est omnibus bonis, & perpetuo carcere multari. Tam feris legibus iusto prolixius digestis subditur disertè, [Decretum præterea & sancitas decreto pœnas, neminem petere Iesuitam, seminarij Sacerdotem Diaconum, Clericum, aut religiosum qui post dictos quadraginta dies, aut triduo saltem post regressum cuipiam è regni Archiepiscopis, seu Episcopis aut pacis conseruatoribus non abnuerent subiici, iurare in religionem; spondere chirographo professionem perpetuam,

perpetuam, præstandæ omnibus Reginae legibus, decretis & statutis seu iam positis, siue olim condendis obedientiæ.] Qua ex particula magnus Præsul, idemque nobis coæuus historicus sapienter aduertit quod iam tum Catholici Angliæ viderant, cum, & illam, & reliqua Decreti verba perpendere; illas in Reginam coniurationes quas edicti huius exordium præmittit, aliud non fuisse, præter ludum fallendo populo concinnatum; veram autem & solam eius causam extitisse, immane odium religionis Catholicæ. Ut enim obseruat quisquis is fuerit qui notis Edictum primus illustrauit, illa ratum certumque habendi iurata promissio, quicquid decreuerit Regina de Religione, vindicari qui possit vel à periurio euidenti, si iurat non facturus, vel à promissione Tritheismi, Arianismi, etiam Atheismi, si quid eiusmodi execrabilis portenti, iubere Regina voluerit? & hoc recusat hæc & reformata Religio feminæ tantum capiti imperium imponit in mortaliū omnium capita, quæ illud Christi Vicario negat, Petri successoris, promissione licet fidei nunquam defecturæ ab ipsomet tributum, & confirmatum Deo; eiusque assertionibus, & doctrinis Catholicos securè inhærentes, audet ingenij seruilis arguere, quæ placitis feminæ qualibuscumque vult omnes obsequi & parere.

In decreto sed frustra (nam pauci exire, subire pro iis alij) illo, inquam, indicto Sacerdotibus Catholicis exilio, spectauit Regina vt sedente adhuc Parlamento, nouum mundo daret suæ clementiæ ostentum, mutata illorum plerisque in exilium morte, ac Londino primum, Eboraco deinde aliorumque ergastulis locorum, ad septuaginta eiecit in Galliam, quod eius historici humanitatis prodigium incomparabile Catholicis exprobrant nihilo minoribus scilicet pensandum gratis quam immortalibus, quod iis vitam donarit, quam nisi scelere, & sacrilegio auferre non poterat. Sed penitius iactantiæ huius rimatus facinus ex ludi regula qui tunc publicis in rebus ludebatur, deprehendit, non fuisse clementiæ Regiæ, sed commodi laudem.

Sublato ex viuis Alenconij Duce fautore Belgarum rebellium, rogatus fuerat Henricus III. eidem succedere, negauit apertè Christianissimus, & dedit repulsæ Christianissimam rationem, negans per summum Pontificem, & sacros canones licere cum hæreticis fœderari, at quibus, inquit, hæreticis? qui edictionibus iniquis; transuersis iudiciis, & crudelissimis mortibus, innocentes necant Sacerdotes? quo responso Regina magnam partem quietis, in bellis eorum à quibus timebat domesticis, reponere solita, sensit se adigi, vt minus vtile, vtiliori postponeret, & septuaginta Sacerdotum libertate qui nec possent mortui prodesse, nec longinqui nocere, aucuparetur fœdus cum Henrico; quod vtramvis in partem cederet, tam luculentæ spectaculo veniæ, multum sibi amoris, & famæ apud populum cernebat accedere, qui solo rerum colore pascitur. Præterquam quod plurimum conferebat hæc liberalitas ad parandam in Sacerdotes Catholicos nouam, si quos vellet occidere crudelitati viam; visum enim iri coactam id facere, nec nisi clementia præfractè abusos, seueritate compulsam domare.

Ad priorem traicctum nauim conscenderunt vnus supra viginti diuersis Londini custodiis educti, quos inter de Societate Hayuodus, Bosgrauus, & Hartus, de quibus inferius. Octodecim censuit velificatio altera, in quibus Eduardus Risthonus Sacerdos nobilis singulariter memorandus, morti quidem olim cum Campiano, sententia iudicium addictus, sed ab iis dilata dum luberet eum occidere, nunc demum exul. Huic diarium debemus Turris Londinensis, quod sæpè citauimus, eiusque augmentum quo Sanderi creuit historia, quam totam auctore iam in hibernia defuncto recognitam edidit tam acti Protestantium cruciatu, vt extra lineam stylum effuderit Camdenus, veris offensus tam multis sibi odiosis libro illo in lucem proditis. Quare illum inter exules Eduardus, inquit, *Risthonus, ille qui impie ingratus in Principem, cui vitam debuit, publicatis scriptis malitia virus illico euomuit.*

Hunc ergo à nobis æquum est audiri ea repetentem quibus interfuit in exilio Sacerdotum ad nos spectantia, ne verbo quidem iis dempto, vel addito.

Erant tunc, ait, Londini ergastula tum noua tum vetera confessoribus referta, cui Equitis Martij nomen est Sacerdotes censebar ad triginta præter laicos; erant nihilominus aliquot in Turri aliisque per urbem custodiis residui, ante triennium cum Campiano ferè ad mortem damnati, & illic intèrea suspensi quotidiana carnificis expectatione. Atque hi, nec omnes, et si erat causa omnibus communis; nec item soli, sed designati quidam, & Londini solum, diuerso sunt lecti è carcere, nam prætermitti sunt alij toto regno innumerabiles.

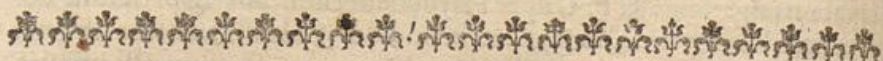
Dicto autem à magistratibus ad transportandos illos extra regnum die, dantur sui cuiusque carceris custodi eorum nomina; iubeturque illis exilij denuntiari sententia, & profectionis dies, vt se viatico munirent, nam quod multi putabant suppeditandum de publico; tamdiu solum indultum, quamdiu in naui forent, suo quique intèrea vt prius arctari carcere, prohibitiveque omni alloquio, nisi cui carcerarius adesset difficile poterant necessaria tum ad iter, tum in tempus exilij parare, qui fuit non leuis ad pœnam exilij accessus.

Iussis tamen Reginae urgentibus, quisque sibi ab suis quod portuit, argenti, & vestium collegit. Murato exinde sapius profectionis die, anni tandem vicesimo primo qui nostræ præerant deportationi, destinatos exilio à carcerariis colligunt vnum, & viginti. Omnes vnã in nauim conscenduros, quæ stabat expectans ad portam Turris Tamesi obuersam: iustos conscendere, aliquos ex nobis, acerbis pupugit iniuriæ dolor præsertim R.P. Hayuodum. Amarè igitur, & apertè queri, sine causa, & culpa, & iuris forma, indemnatos nefas esse patria eiici; nulla planè vi abscessuros, nec deserturos dulcissimam patriam, & populares Catholicos; in eorum potius oculis cupidè morituros, & testem illorum fidei ac nostræ sanguinem duros illic in præsentiarum, habiturósque id beneficij summi loco. His eum aures occludi cerneret Hayuodus saltè, inquit, mandati quod vobis iniunctum est proferte autographum, & sententiæ qua exilij dam-

namur

namur à Regina : sed ne in hoc quidem auditus est ; inter amicorum salutes , & lacrimas , mare versus portandi vento committimur , quoad post biduum navigationis R. P. Gaspar Hayuodus cum aliis impetrarunt demum precibus repetitis , exilij sententiam , & mandatum , videre ac legere . Primòque intuitu , concepta hæc verba cum legeret , homines esse propria ipsorum & aliorum confessione , rebellionum reos , & machinationum in Regnam & regnum , conuictosque huiusmodi scelerum vniuersos vel ipsorummet ore , vel eorum qui perfidiæ similis , & carceris socij fuerunt , & fuisse quidem mortem commeritos , sed quod nunc attinet Regnam esse illorum exilio contentam ; & iubere illos præsentem rescripto deportare . Ad hæc queri nos omnes , & magnis vocibus exostulare impactam calumniam , factam nobis atroci cum iniuria fraudem ; nec nostrum culpam , nec Catholicorum quidquam vnquam extortum quod rebelliones oleret aduersus Regnam , & patriam , aut suspicionem illarum vel minimam faceret imo ex iis qui aderant vnum , eadem exilij damnatum sententia , ( erat his Ioannes Colingtonus ) captum olim cum P. Campiano , & eadem falso traductum accusatione , fuisse reuicta calumnia , iudicio publico absolutum . Dicebat multa in communem causam P. Gaspar Hayuodus instabatque supplex , vt reduceremur in Angliam ad depulsiones nostras , & defensiones istorum ad se pertinere nisi Regij mandati executionem . Pergentes itaque consolabamur inuicem nostram infamiam , & hoc ipsum gaudentes ibamus quod hanc pro Christo contumeliam ferremus patienter . Vbi Deo Duce nauis Galliam attigisset & applicuisset Bononiam , inde varias in vrbes Gallia: vt cuique commodius disiecti , denique Remos , confluximus ad Alanum , nostrum omnium parentem optimum . Porro in hoc multorum itinerum flexu quicumque de nostris occurrissent , notabamus illos nostra causa magnopere anxios , percrebruerat vel ab hæreticis vel à maleuolis fœdus rumor , nos ipsos periculis territos incubuisse huic exilio impetrando , deserendoque pugna: campo ; quin & in quibusdam ad religionem spectantibus nonnullos ad hæreticorum arbitrium inflexos ; quod ex nobis cum certò discerent fuisse falsissimum , statèque nos etiam in prociectu si facultas daretur , repetendæ quibusvis periculis Anglia: , mirificè læti Deo gratias agebant . Iam in hoc relicta nobis vitæ , patriæ tantum ereptæ beneficio , clementia regia buccas inflent aduersarij , & quanto plures sunt exules , tanto illam splendere magnificentius apud alias nationes ; propterea nuper eadem nobiscum crudelitate , & fraudulentia ex Eboraci , & Hulli ergastulis duos , & viginti , eiecerunt item in Galliam ; omnes Sacerdotes præter diaconum ; omnes perpeccionibus , catenis , ætate attritos , annorum alios sexaginta , septuaginta quosdam vnum etiam ex iis octogenarium , nonnullos annis viginti sex in ærumnoso , carcere & inter hæreticorum manus patientissimè exactis . Paulò post denique , Septembris nimirum vigesimo quarto , eadem qua primos barbaricè , alios triginta Sacerdotes , duobus cum laicis è

diuersis lectos custodiis in exilium deportarunt, rati se tam stolido ambitu, humanitatis nomen collecturos. Hactenus Rithoni narratio.



*Guillelmi Parryi vita improba & mors peior. Machinatio ficta coniurationis ab eo composita. Deinde prodicionis vera ad Elizabetham interficiendam. Quam prodicionem dissuasisse illi P. Guillelmus Crittonus probatur. Idque testatur publicè Regina. Et mandat Crittonum è Turris custodia educi, tum suæ restitui libertati.*

### C A P V T X.

**T**ERTIVM hoc anno in Anglia calamitatis actum dedit Guillelmus Parryus, cuius in historia nomen perpetuauit sua improbitas, futuri alioqui vt si nunquam in viuis fuisset. Gerebat se quidem, sed extra Angliam, pro viro nobili, nuntiabatur ex Anglia, ne fortunæ quidem esse mediocris; iuris peritia, titulo saltem notus, sed fronte plus valens, atque audacia quàm toto capite cæterum ingenio vafer, & si quis tunc alius ludificare, fingere, perplexari doctus, seque dolis inuoluere tam multis & variis, quibus secum præstantes & innocentes viros inuoluerat, vt iis se tandem strangularit, quibus vero strophis, quàm breuissimè refero. Ab anno igitur superioris æui septuagesimo ad octogesimum cum fidem Regiæ ac morigerum præbuisse ingens illi ab ea stipendij & vitæ auctarium accessit, quam illi patibulo raptam donauit incolumen, cum esset iam ad furcas damnatus, ob crimen tam propudiosum vt nec conscientiam (quod ait ipsemet) exprobrantem ferens, nec nomen oculos, deseruerit Angliam, data prius fide Vvalsingano, Cæcilio, aliisque Consilij Regij ministris. Futurum se illis pro exploratore, sed in Hispania præsertim, quod ipse denique vulgatum inter Catholicos cum rescisset, nouam excogitauit vafritiem, quam sibi in Gallia & in Italia processuram feliciter censuit ad emendandam in Anglia conditionis pristinae fortunam. Lugdunum peruectus in Guillelmum Crittonum incidit natione Scotum, nuper illuc Camberio missum, mancipauitque se illi penitus, & magnum antea vitæ dolorem præferens, efflictum rogauit vt se de pessimo Protestante, in optimum mutaret Catholicum. Sua hic egregia pietas, & pietati par Crittono prudentia præstouit,

fuit, restitutus ab eo Ecclesiæ Parryus, & religionis instinctu Catholico velut syderatus, magnas quas animo versabat cogitationes Crittono cepit peculiari fiducia credere. Sibi esse in animo quamprimum in Angliam redire, Reginam occidere, vnoque illo & pulchro vulnere, Catholicos omnes, ruptis catenis liberare, quos iam nimium diu sæua premebat seruitute, hoc quidem vt vellet, nullius egere opera vel manu, sibi que seipsum sat esse; vt vero id posset conscientia minimè reluctante, egere consilio; quanquam & hoc sibi ex sensu doctorum hominum iam prope constare, non salua modo religione animi, sed laudanda etiam id posse fieri Crittonus ad hæc, sycophantæ responsi quid dederit, patebit paulo post iuridicè consignatū. Inter hæc missus in Scotiam à Generali Præposito Crittonus anno 1584. in Batauorum nauibus capitur, & à summo fœderatorū Ordinum Præfecto, dono mittitur ad Elizabetham quæ illum in Turris custodiã Londinæ tradidit, & venationis huius prædam tanti fecit, vt præter alia offerentem torque aureo donarit. Parryus tantum de Catholico gerens quantum vsus erat, vt tuto Italiam adiret; Lugduno Venetias descendit, percontatúsque de concepta insania ex nostris, & nominatim Benedicto Palmio graui (vt verè asserit, & doctore Iesuita) opem huius exposcit, ad inchoatum animo grande opus in obsequium Ecclesiæ Anglicanæ, tacitis interim eius negotij, & operis partibus, tantum aiens ad hoc sibi nihil deesse, præter suffragatores aliquot Theologos, qui eius conscium Pontificem facerent; nihil ultra moratus dicentem Palmius ad Campeggium remittit Pontificis Nuntium ad quem negotium ex officio attinebat, qui dum Papæ responsum expectat, quale sibi securè caueri Romam profecturus: petierat Parryus, conscientia sceleris hominem agitante, fictis apud Nuntium nouis causis Parisios euasit; vbi promiscua cum Anglis consuetudine familiarior nonnullis, & confidentior effectus, suum multis secreto scelestum & fallacem aperuit animum de Regina interficienda, si duos nancisceretur approbatores Theologos qui se apud Deum, meriti securum facerent, nec se præterea quicquam requirere, vel ambire. Indicati sunt illi Alanus Doctor & Robertus Personius, hunc ne coram quidem aspectu ferre sustinuit, non dico vt Doctorem, sed neque vt Anglum; Alanum admisit, cui adiunctus est Guillelmus Vvaytes, ortu eodem cum Parryo Vvallius, Sacerdos & ardore feruens Catholico, quem diximus à Personio bis adhibitum ad religionis Catholicæ procurandum in Scotiam regressum, cautè admodum, & vultu frigido excepit Parryum Alanus nec quicquam ferre cum eo egit quod esset momenti alicuius: suæ ergo perfidiæ spe falsus, fraudulentus, suspectum aliquod ex eo colligendi verbum, quo tantum virum, pridemque Reginæ maximè inuisum ficta sua in illam coniuratione inuolueret; iniectam sibi ex Alani libro contra Iustitiam Britannia scripto mentitus est, necandæ mentem execrandam, eamque Vvaytesio (cui videbatur se totum pandere) non dissimulauit aperite, sed enim mentem hanc Vvaytesius immanissimi aduersus charitatem, & iustitiam damnauit sceleris, idemque fuit omnium quos consuluerat Catholicorum Sacerdotum iudicium, & re-

sponsum; idque adeo constans, vt hanc vltro Londini apud publici status consiliarios confessus intricatissimam fabulam, sui approbatorem parricidij, Sacerdotum Anglorum proferre, vel innuere potuerit neminem. Quod nisi ab conscio probèque sciente Camdeno taceri non potuit, qui confessionem illam Parryi, apud Holinshedum perlegerat, & quod scribo in ea expressum haberi de Personio, Vvaytesio, & cæteris: eorum nempe meminisse ad Camdeni saluam minimè sapuisset à Catholica fide, & Societate nostra alienissimam. Corroborauit itaque Parryus ad suscipiendum facinus illorum alterum laïcorum nobilium quos pridem scripsimus tempestatis in Alanum & Personium fœdæ auctores fuisse, à qua exinde proritanda, & propaganda nunquam destiterant, tameris fide, & dissimulanter. Hunc Parryus nocte intempesta in palatium deduxit Ragazzoni, Apostolici apud Regem Christianissimum Nuntij, laudauitque illi hominem Religionis studio mirè acrem, & rei Catholicæ magno in Anglia vsui futurum; de quo Parryus ad Papam literas Nuntio tradidit, quibus significabat accingi se ad iter in Angliam vt esset rei Catholicæ vsui; cui vero? nihil certi designabat; sed industriæ, & opis quamcumque esset Catholicis allaturus nullum volebat in terris præmium solam à sanctissimo faustam rogabat benedictionem, & pœnarum plenam condonationem quas erat peccatis commeritus. Iis abundè munitus fraudibus quas strophæ probabilitati sufficere credidit, soluit in Angliam, insusurrato prius in aures Vvaytesij omine grandis mali quod hinc Iesuitis incumberet. Solo nempe videlicet illo ex nobili malè diuinabat infelix Ariolus, à quo virus hauserat odiorum aduersus Iesuitas, nihil Dei reueritus oculos, qui peruersè ab eo turbata, sic breui restituit, vt inde cresceret Societatis honor, suis ipsemet ex machinis in præceptis rueret. Cæcilium monuit de suo reditu, arcana se ad Regiam ferre grauiissimi ponderis, quæ à Cæcilio ad eam perductus ira enarrauit vt rebus suis opportunissimum credidit, ad faciendam Regiæ fidem: se à fautoribus Regiæ Scotiæ submissum; inductum, destinatum ad eam, à qua destinabatur occidendam; destinatum à Iesuitis ipsèque adeo Romano Pontifice; fidem rei facturas integræ peccatorum veniæ literas, quæ sibi Roma essent post hebdomadas aliquot reddendæ. Audiuit vultu verbisque intrepida & secunda hæc aperientem, vel magni animi affectatione, vel robore, vel quod similius vero est, perspectum haberet Parryum solennem Sycophantem, & hanc eius de medio tollendæ susceptam ab eo tantam Prouinciam perfidiosum esse illius ingenij commentum, ad captandam apud se gratiam, & quod victi saltem quotidiano sufficeret, velut facinoroso vtrinq; deceptoris, proditoris tamen suorum hostium. Paucis ab se hominem expedit; dum suos haberet bonos semper ciues, semper sibi subiectos, & fidos nolle de cætero conueniri de Religione, nec de Primatu Rom. Pontificis. Quæ tam diserta illius professio, & ab eius historico peculiari notata signo, non obscurè confirmat, quod inculcatum iam sæpius, repeto. Status publici Consiliariis, & Regiæ Ministris Puritanis capitales iras in religionem Catholicam, & Pontificem Rom. vomentibus leges illas debere



deberi sanguinolentas ab ipsis positas ; à Parliamentis stabilitas aduersus Catholicos ; accusationum calumnias tot tribunalibus traductas , admittas pro veris , & damnatione poenisque Sacerdotum atrocibus barbarè crudelitèrque vindicatas , hoc solum quod essent in regno Catholici præcones dogmatis , & debitæ Romano Pontifici Obedientiæ ; quæ si negassent , vel imminuissent , iam nec erant futuri proditores , nec publici hostes , sed grati omnibus & optimi ciues ; ad hoc autem nefas sui contra fidem , & Pontificem odij cum eo , inducere non possent , nec in eo vellent videri Reginam diuersa sentire , instructiones primum capitalium causarum ad Catholicos & Sacerdotes spectantium priuatim ad eam deferebant ; inde ad populum . Libris denique famosis ab euidentissima detortas rerum veritate , ad plebis ignaræ iudicium transformabant in causas rebellij , & proditiõis iuratae conscias , sed absoluamus de Parryo . Venere quidem ad eum literæ quas sibi Roma reddendas dixerat , à duobus missæ quibuscum Parisiis in scelus condixerat , eas ipsemet ad Reginam illico detulit , testes eorum plusquam idoneas quæ fraudulenter commentus fuerat . Rescribebat ad eum Cardinalis Comensis , Pontificis nomine concessam illi quam petierat culpæ veniam ; laudabat eius in religionem Catholicam præclaram voluntatem , & eo quidem laudabiliorem , quod nullum in terra eius præmium ambiret ; futurum tamen vt nihilo parcius hanc illi Deus rependeret . Verum enimvero , pro illa Croësi gaza , quam pollicebatur sibi reponendam , ne leuissima quidem expectationis quæ niteretur verbum tulit à sagacissima Regina . Quare post vacuum anni vnus moram quo administranda credi sibi petebat bona quædam lucri sibi non parum allatura , desperabundus in præceps se dedit , & quod parricidio simulato nequiuerat ; vero , & serio assequi tentauit . Cum Edmundo quodam Neuillio ex iis vno qui offensum in aulam coquebant animum coniurat in Reginæ caput , condicitque cum eo de illa decem hominum manu occupanda , dum Londini propinquæ fiducia malè custodita ruri moraretur , cui tanto facinori vt Religionis colorem attineret , illud eius specimen in Parlamento edidit , quod esset multos non modo Catholicis , sed Protestantibus etiam sermones daturum . Admissus enim est veluti monitor vnus nomine ex communitatibus quæ ius habent loquendi pro infimo ordine ; auditis igitur quæ perferebantur legibus , de quibus dictum est contra Iesuitas , & quæ magna omnium consensione scisciebantur , nactus locum dicendi , cœpit in eas acerrimè inuehi , crudeles & sanguinarias vocare , tot capitales sententias , & poenas , regno perniciosas accusare , inexpectata Doctõris triuialis audacia perculit vniuersos , nec satis mirari poterant , in homuncione noui oëstrum furoris retrouersum agi . Eam obrem rogatus quo ita diuersus sibi que contrarius , ab se & ab aliis abiret ; habere se multas , & maximas sententiæ suæ significauit rationes , sed cunctis qui aderant non promiscuè committendas , Consiliariis publicis libenter se illas crediturum ; frustra illi fuit ad excutiendum carcerem tacita hæc pro-uocatio , vnde quicquid Consiliariis ab eo insinuaretur , Parlamenti iudicio breui redditus est . Nouis tunc spebus pellectus Niuellius vel hæreditatis

opulentæ, vel bonorum aliunde ingentium quibus potiùs Parryi proditoris coniurata opera facile carebat, eiusdemque exitium suis vtile commodis falso præuiderat. Accusaturum præuerrit accusare instructæ aduersus Reginam coniurationis, cuius, (ne diu lectorem teneam) confessione stolidam conuictus, damnatus, ad furcas raptatus, & pro more in oculis Parlamenti discerptus, & dissectus in atrio palatij Vvestminsteriensis, seròque tunc demum aduertit animum, plus se malitia quàm sensu valuisse, qui suis se ipse laqueis innoluisset, dum aliorum studet fraude multiplici perplexos laqueos extricare; restatus de cætero, adhuc in carcere, cum Perionio se nunquam egisse; à Catholicis Angliæ, & Sacerdotibus nihil vnquam suggestum præter officium fidelis famuli & deuoti; post cratitio in plauastro, & ad patibulum confessionem ex qua erat damnatus liberam, vltro pernegauit, suòque signauit chirographo, paratus etiam iurando firmare, de inferendis Reginæ manibus, sibi nunquam in mentem venisse. Ad hæc stultè illam pro Dei citauit tribunali; stultiùs quod illic vadimonium proximè obiturus, ne verbo quidem animi pœnitentis, sed nec Christiani iudicium dedit. Hæc summa famosæ Parryi coniurationis à Protestantibus Angliæ tot versuum cantu, tot diris, historiis, satyris celebrata, velut esset ex vero, hominum omnium manibus, octingentiis conferta machina, non autem hominis vnus contextus ex fraudibus merus ludus, merùmque mendacium, quo se nihilominus, & circumueniri, & teneri gaudent aduersus Catholicos quorum vni se Parryus similem videri per omnia voluit ad contexendas commodiùs fraudes suas, aduersus Papam, & Romam; & literas inde sibi, & ad se redditas ingentis in Angliam, sed ignoti boni laudatrices; quod bonum parricida nefarius Reginæ necem postea designauit; ex qua designatione suum captabat lucrum; huius tamen scelestissimi meritum odium atque inuidiam Societati pergunt hæretici hodièque aspergere, quòd P. Codrettus Parisiis confitenti Parryo aures præbuisset, Lugduni Crittonus, cui se fingebat velle Catholicum viuere. Debet certè Societas Reginæ gratias, per quam, inuitis licet suorum animis, vbique gentium vulgatus est nostrorum sensus, atque inflexa mens de vitæ ipsius conseruatione, quàm euidentissimis sibi probationibus assertam cognouerat.

Tenebatur, vt dixi Crittonus carcere Londinensi, nec id fortuito sed planè cœlitus ad confirmandam tanti momenti rem Crittonum enim Parryus nominarat, fassus vltro, se virum adisse tanquam doctissimum, addere poterat, & Scotum, & Mariæ Reginæ Scotiæ imprimis fidelem, quam tunc Elizabetha detinebat captiuam; Crittonum inquam, dixerat se consuluisse de tollenda è medio Angliæ Regina; percontatum ex eo, religione salua fas esset, necne? Respondisse semper Crittonum, omnino nefas esse. Quam responsionem admirata Regina Vualsinganum iussit ex Crittono de illa iterum quærere. Cui vt forma est iuridicorum examinum, innuendo magis quàm distinctè quærenti, negauit se prorsus meminisse, præterquam quòd lapsus memoria Parryus, Luteriam nominauerat pro Lugduno, vbi Crittonum conuenerat. Paulo tamen post personam, habitum, & sermones

sermone Parryi animo repetens, rediēre omnia sigillatim, dedique de  
iis ē carcere ad Vvallinganum has literas.

Obseruantissime Domine, cum nuper à V. D. rogatus sum, vtrum me  
D. Parryus consulisset an mortem liceret Reginae inferre, nullius planè  
tunc in mentem rediit quod esset huic rei affine. Recensenti vero  
facta minutius, recurrere omnia distinctè, & quem Parryus agendi  
inierat, & quibus utebatur argumentis, & qua mecum agebat astutia,  
quam non ausim vocare perfidiam, etsi non poteram suspicari hoc ne-  
fas, aut ipsi, aut cuius alteri venite in mentem potuisse, respondi ta-  
men ingenuè quod Theologia, & veri conscientia me docebat ad quæ-  
stionem propositam *Quod omnino non liceret* hoc ei bis saltem inculcato  
abscessi, paraturus iter Camberij quod eram postridiè iturus. At is  
postridiè reuersus ex Collegij arca in vnam scholarum me seducit, ea-  
démque à primò capite resumpta quæstione, argumenta quædam re-  
sponsioni quam à me audierat obiecit, primum ex vtili quod ex morte  
Reginae in Catholicos esset rediturum, redimendos malis quibus arcta-  
bantur, & religionem Catholicam, suæ reddendam libertati; cui ego  
*non esse facienda mala ut euenirent bona nec admisione peccati, quan-*  
*quam leuissimi, bonum etiam maximum quæri posse.* Intulit Parryus  
non esse in malis ponendum, quod tantum malorum de medio tolle-  
ret, tantum eius loco substitueret bonorum. Ego vero, id solum &  
esse bonum, & in bonis censendum, *quod bene fieri, & legitime possit,*  
*Deum magis amare aduerbia quam nomina, quia in actionibus, magis ei pla-*  
*ceret bene, & legitime quam bonum, ita ut nullum bonum liceat facere, nisi*  
*bene & legitime fieri possit, quod in hoc casu fieri non possit.* Mihi tamen  
subiecit Parryus docti viri complures probari sibi contrarium non dif-  
simularunt, idque fas esse iudicarunt. Forte, inquam sic illi sentiebant,  
voluissentque ad æternam multorum salutem, & temporariam incolumi-  
tatem, vnum aliquem occulto diuini iudicij periculo permitti, nisi for-  
tè illos mouebant Catholicorum miseræ lamentabilius, quam libri Do-  
ctorum, ex quibus constabat, nefas esse priuato rem huiusmodi attendere,  
nisi Deum id velle Deo ipso docente cognouisset, hæc ut à me au-  
diunt, abscessit. Ex carcere Turris Londinensis, 20. Febr. D. V. &c. Guil-  
lelmus Creitchton.

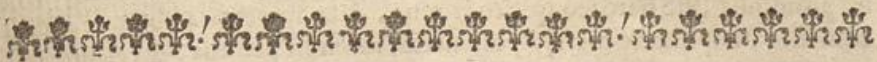
Hæc à Vvallingano in Reginae manus, inde in publicum epistola pro-  
diit, ex ea comperit Regina quam falso sibi ab suis suspecta fieret Iesui-  
tarum natio vniuersa velut capiti suo inimica, cum ex iis vnus & Sco-  
tus, & ab Anglia longinquus, tam salutari consilio, eius cauisset inco-  
lunitati, nullo metu adactus exterius aliud suadere, quam quod inte-  
rius sentiret; tantumque absuisse, ut in suam necem Parryum inflam-  
maret, ut ei potius in eam per se se furenti, extorsisset ferrum è ma-  
nibus; errorem videlicet quo sibi licere tantum facinus suadebat.

His certo cognitis, rescit Crittonus (quod ab ipso etiam acce-  
ptum in Gallia edidit Richeomus) Reginam exclamasse, qua potest

igitur veri specie dici, & pro firmamento, ac præiudicato eausarum omnium substruit, Iesuitas omnes in caput meum conspirare, si Iesuita hic, etiam extra Regnum, & procul in Gallia vitam meam tanto studio defendit? Moxque illum iussisse extra carcerem educi, cuius quidem imperij Camdenus haudquaquam erat laudem omisurus, utpote Regiæ aduersus Catholicos lenitatis etiam ubi non apparet admirabilis celebrator, nisi tam perspicuæ veritati obstitisset fabula mirabilium literarum, cui plus fidei haberi voluit.

Crittonum siquidem à Batauis tentum epistolam quandam laceratam in mare iactasse; fragmenta, ludo permissa fluctuum, fortunæ prodigio, suum quodque in locum rediisse, & Mosaïco opere, laceratam restituisse epistolam. Sed è contrario absque vlla dubitatione constitit Crittoni ad Vvalsinganum epistolam, fuisse Regiæ mandato, regno toto vulgatum. Haud quidem magnopere de fama nostra laborantis quos tanquam sibi regnóque perduelles infamari per calumnias videbat, sed quod integritatem famæ nostræ, securitati suæ censebat conducere, quam apud Catholicos nusquam satis putabat tutam, nisi hac Iesuitarum doctrina muniretur; crimen esse nullis inferis expiandum de nece Principis cogitare. Ac responsa quidem huiusmodi sexcenta tùm à suis tùm ab extraneis facillè audisset, nisi parum à Calvinistis quibus illam sua ipsius utilitas mancipauerat totam, nociturum fuisset, ea interrogare, & audire. Horum enim in Catholicos odium nihil æquè promouebat ut sceleratè decepta eius credulitas cui persuadebant Iesuitas, & Seminaristas Sacerdotes, vnum esse coniuratorum corpus, proinde seclusa etiam Religionis causa, fas esse in illos mortibus & exterminio sæuire.





*P. Ioannis Harti certamen, & victoria. Fidei eius integritas. Defensio aduersus Casaubonum. Mirum P. Ioannis Bennetti robur in tormentis. Responfa eiusdem generosa. Exilium reeditus, mors post ann. 35. labores sanctissima.*

C A P V T XI.

**S**A CERDOTVM septuaginta exilium, duobus illorum faustif-  
 simum accidit auebant pridem in Societate vitam Deo sacrare,  
 utrique Ioannis nomen fuit, cognomen singulis Harti, & Ben-  
 netti, digni ambo huius & loci, & anni memoria, & honore Hartum qui-  
 dem vox Dei prima exciuerat ante annos decem, cum Vvestono Comes  
 Romam appulisset Iubilæi causa. Ingressus urbem Vvestonus illico ad  
 S. Andreae Societatem induit tiro egregius, viginti quinque tunc annorum;  
 repetiturus paulò post Angliam, & ministerij sui vices agendo ferendòque  
 splendide nobilitaturus. Respondit Hartus vocanti Deo cunctantiùs, ut-  
 que ipsemet de se refert, secum ipse diu pugnans altercatus est volens no-  
 lens, prout illum sacer in Deum amor trepidiùs, aut ardentius agebat.  
 Fluctuauitque in hoc ambiguo cogitationum iactantium ad mensem Iu-  
 nium anni 1580. quo ex Collegio Remensi traiecit in Angliam cum P.  
 Cottamo, ipsòque statim sui appulsus die captus. Londini publicum subiit  
 tribunal, pro se suoque aduentu dicturus. Erat tunc forma præstanti iuue-  
 nis, nobili genere, & iam theologus Oxonij baccalaurea insignitus, tam  
 viuacis, doctique ingenij ut eum Camdenus omnibus in exilium pulsus an-  
 teponat. Quæ causa fuit consiliariis sperandi posse illum in partes Pro-  
 testantium adduci & nunquam fortassis, aut prius, aut postea concepto  
 consilio, remittendi hominem Oxonium ad Academiam magistram vete-  
 rem, vbi primum foret, inter salutioris vitæ socios & amicos, magistro-  
 rum rationes, & disputandi garriendique licentiam, si veri ac boni scin-  
 tillam retineret: sed longè maiori factum miraculo ut trimestri toto in  
 Catholicæ fidei vitæque exemplis quotidie seipso clarior, confidentiam  
 stultam sefellerit consilij publici, quod illi proinde Oxonium Londinensi  
 carcere mutauit, à Martio Equite nominato; inde breui ad illum qui erat  
 in Turri pessimus transtulit; biduo post fame, & inopia eneruam equuleo  
 addixit. Sed qui aduersus blanditias Oxoniensium, egregium iuuenem  
 corroborauerat spiritus, idem illum effecit tormentorum victorem &

Dominum : cuius triumphum partem non minimam obtinet eius mater , vt stirpe nobilis , sic heroico spiritu femina , quæ impetrata libertate agendi cum filio , cupiditate martyrij calentem , incendit penitus , & celebrata est inter eximia decora Anglicanarum matronarum non vt rari , aut noui primis quoque afflictæ illius Ecclesiæ seculis exempli , sed ita in multis admirandi , vt suum in singulis pretium dignitatẽque retineret. Post annum Hartus lenti martyrij carcerem , cum Briantõ & Sacerdotibus quos ante meminimus , pœna damnatur violatæ maiestatis Vvrayo Iudice , Nouembris sexto & decimo ; quæ dum ei differtur vt Campiani spectaculo ad furcas Tibornas raptandi terreretur , euentu planè contrario factum vt ferret magno cum dolore produci sibi moras eiusdem supplicij , ac dum fingeret carnifex , ipse agi ex vero credens , & serio , putabat illum sibi quoque in plaustro cratitio locum , & vincula parare , versabatque animo , quod narrauit ipsemet postea quantæ sibi foret consolationi Campiano , cui traheretur ad mortem comes , antiquum suum Societatis incundæ desiderium aperire , dare se illi totum in tironem , eiusdemque familiæ sodalem , & multum confidere deuotionem hanc sui , apud Deum gratam fore , ac ratam , vt cui nihil deesset , nisi approbatio pœlatorum , quam esset ab iis de cœlo obtenturus. Inauditas , & nusquam gentium , forte nec vnquam inter Anglos visa damnatum ad mortem tormentis subiicere , hæud noua quidem ad hoc emergente causa , vel inaupinata indiciorum luce , sed ipsummet ob crimen quo morti addictus sit. Vsurpata est tamen in Hartum ea barbaries , non alio nomine , nisi quod aduersus Prædicantis immixti absurdam importunitatem veri , & recti steterit tenax , & animo inflexus. Scribit hoc è Turris carcere Kirbius , Sacerdos ille eximius qui paucis hinc mensibus fortiter pro Christi fide occubuit.

[ Dominus , inquit , Hartus post longum , & strenuum cum aduersariis certamen , hoc Ianuarij decimo in subterraneum compactus est carcerem , quod renueret constanter vlla in re assentiri Raynaldo , quas ille suas misérias tranquillè perpetitur & quietè. Raynaldus porrò , inter suos tametsi emineat , & congregiatur nobiscum sæpius ; sed vbi arma stringuntur pressius , suæ semper incitiæ sit magis conscius ] sic ille , at carcer quem memorat fossa fuit subterranea pedes alta viginti , cæca , sepulchro similis ; situ , putore , luto , graueolentia , & fame nouem illic dies maceratus , sub anni eiusdem exitum , eandemque ob causam , ibidem immobilis gemina compede dies viginti grauatus iacuit. Exin semestri post sua illa iterum in specu sepulchrali , mucida , & putente , dies marcere compulsus est quatuor supra quadraginta , interiecta semper inter has tormentorum vices denuntiatione mortis noua , hoc aut illo die , perduellium supplicio obeundæ. Quibus sanctissimus iuuenis felicibus Nuntiis ita gestiebat , vt ferre Optonus ordinarius eius tortor illam animi celsitatem , & hilaritatem oris non valeret. Hinc vero non possum vterius progredi , nisi prius sincera & liquida fide , Isaaci Casauboni , pura , & picta retulero de Harto , & Raynaldo mendacia. Casaubonus igitur non imperitus , in Francia Grammaticus,

maticus, sublimis in Anglia repente Theologus, Regi linguam improbam habuit mancipatam ad exprimendos sensus illius improbos & Catholico dogmati, ac Iesuitis repugnantes. Vnde sua quadam benè longa, & Iacobo causas damnati Garnesi dictante ( de quo sapiùs deinceps ) confarcinata epistola; Religionis ait immota constantia, sed prudenti tenacitatis eius moderatione Ioannes Hartus Iesuita, post crebros cum Raynaldo viro erudito, de vera fide, & necessaria congressus, catè tandem, salubri consilio statuit, vitam libertatèque retinere. Ob hoc etiam peculiariter laudandus, quod execratus sit Campiani obstinationem in potestate Romani Pontificis, propugnanda vel infinitate potiùs immensæ in terris potentiae pertinaciter ob firmati, exemplo cæteris, qui subsecuti sunt præiuit. Quam solers & scitus Mynnecides! doctus onustam mendacis nauim paucorum verborum complecti angustiis. Nam primum Hartus tunc noster non erat, sed esse solum adhuc cupiebat, dum certamen iniuit cum Raynaldo; libertatem vero inde Hartus minimè retulit, sed destinatum sibi fortuito inter Sacerdotes septuaginta exilium; haud quidem assensus præmium vlla in re Raynaldo præbiti, sed diribitorum arbitrium, qui Sacerdotibus ex omni numero captorum, septuaginta lectis, vitam dono, pœnam exilio mutarunt, intaminatis licet ab omni Protestantium, errore, ac fumo. Erat autem Raynaldus ( qualem nobis depinxit, expertusque fuerat Kirbius ) homo planè indoctus, si cum nostris Sacerdotibus conferretur; neque vero illam Pontifici, negabat Raynaldus potestatem, quam æquè illi Protestantes, & reliqui negant hæretici, sed quam Orthodoxæ Theologiæ magna pars haudquaquam illi attribuit. Temporariam scilicet ad inaugurandos, & exaugurandos Reges, Monarchiæ supremi auctoritatem atque imperium; quam fuisse Harti disertam sententiam testantur eius ad Raynaldum epistolæ verba perspicua, quæ Cicestrensis antistes Lancellotus Andræi volens in sensum oppositum conferre, falsare illa interuertendo coactus est. Postremò tam longè abfuit vt in defensione pertinaci iuris huius supremi ad redigendos in Ordinem Principes Campianus vitam posuerat, vt ne interrogatus quidem de illo vnquam fuerit, vel auditus.

Sed fini iam cœpta iungamus de Harto videlicet, quem ad Societatis propositum sic Deus cœlitus animauit: videbat in somnis Campianum ad hoc sibi arcana admonitione plurimum instantem, quam illi Thomas Cottamus, Londinensis carceris socius interpretatus est; vnde mox proiectus in genua vacillantis diu propositi fluctuationem firmavit hoc voto, quod ante Augustum Iesu nomen delineatum sua manu in pariete carceris, transmisit his verbis ad Hayuodum in Præpositi manus ab eo peruenturum.

[ Sanctissimè promitto, ac voueo coram omnipotenti Deo trino, & vno in præsentia sanctissimæ Dei genitricis Mariæ, S. Ioannis Euangelistæ, S. Mariæ Magdalenæ, Angeli mei custodis, S. Bonifacij ( cuius tunc celebratur dies ) & denique omnium sanctorum, & sanctarum, me, ( si hæc mea vocatio ad Religionem prostrandam, Reuerendissimis Patribus Societatis

à Deo profecta esse videbitur) velle in posterum sub moderamine & instituto sanctorum Patrum, in Societate viuere, atque ad eò Christo optimo maximo quantum possum, studiosissimè inferuire: quibus propterea omnibus, & singulis promitto Obedientiam ad finem vsque vitæ meæ præstandam; ] his ad Generalem Doctore Alano meritorum eius digno interprete perlatis, cooptatus est inter nostros Hartus, Martij decimo octauo eius anni octogesimi tertij, eductus ergo è carcere, & prima cum exulum manu ex Anglia pulsus in probationis domum Viriduni in Gallia se recepit, vnde Romam accitus Iaroslaiam in Polonia mittitur, vbi nouis insudans sanctorum laborum initiis euocatus est ad palmam veterum, anno post Societatis ingressum tertio, Iulij nono & decimo venerationem nactus est apud Patres eius Collegij sepultum corpus, tum ob viri virtutem tot exercitum aduersis, tum ob repertum septimo post anno corruptionis expertus ipsius cadauer, opinor Deo serui sui nobile spoliū ea gloria decorante quod toties illud supremis obiectasset periculis, habuissetque perpetuo in forti, & sancta mortis violentæ suspensum expectatione.

Par huic in multis, in quibusdam diuersus, Ioannes Bennettus ipsius socius, in S. Asaphi diocesi, & Flintiensis comitatu maximè boreali natus. Carebat is quidem illa ingenij sublimitate, & doctrina quam in Harto docti mirabantur (quod eius laudi censurum paulò post refero) sed pensabat hanc tenuitatem, eminentia virtutis, & dōs gratuita naturæ benè mirabiliterque compositæ; nihil eo mitius, & affabilius; nihil modestiæ cœlitum pietatīque similius, commendabātque has iuuenis virtutes, ipsa quoque oris pulchritudo animus vero, præ quam illa præferret vultus humilitas, & placidissimæ consuetudinis ratio. Ingens, & promptus in quoscumque casus, & pericula, esset pro Dei gloria eundum, quibus ad salutem animarum præsidij in Prouincia Vvorcestrensi tam fructuosè feliciterque utebatur vt inde Regina ministris suboleuerit de aliquo illic raræ doctrinæ, ac meriti Sacerdote, quem tot vestigijs indagant, vt suos tandem in cassēs illum induerint, cum familiaribus aliquot recens ad Ecclesiam reductis, quorum vnus narrabat deinde, cum Beauuedleij ad deliquium a iūtorquerentur, fuisse laxatis funibus, & adspersa in faciem aromathisa aqua, refocillatos identidem, vt vita integra crebrius torquerentur, & hoc crudelis obsequijs inuento produceretur eorum carnificina diuitiū. Bennetto Flintum ad fauces Deæ fluminis traductum dati sunt cognitores Guillelmus Hugo S. Asaphi Episcopus, & Georgius Bromleyus pacis in ea Prouincia conseruator, cum assessoribus, & hoc volui examen notare, cum superius monui Bennettum neque ingenio, nec literis excelluisse magnopere; controuersis tamen de religione & Ro. Ecclesiæ primatu quæsitis agitari cœptus, sic respondit, sic institit, sic idoneis auctoritatibus dicta sua probavit vt extricare se ab eo non posset Episcopus, & obmutesceret non semel. Egeretque Bromlei hominis laici adhortatione, ne campo excederet, sectæque suæ honori deesset. Essent planè iucunda, si illa pro vt seruamus iuridice conscripta, legerentur; euidentique hinc foret, præstitisse



præstitisse famulo suo Christum quod tanto ante promiserat. nempe illi daturum os, & sapientiam, cui non valerent omnes eius aduersarij obstare, præstóque illi spiritum Patris adfore in eo loquentem. Porro se in illo multarum horarum prolixo congressu, generositas animi extulit, ab rationibus humanis adeo libera, vt omni procul hæsitacione, ambiguo, & metu Catholicum suum profiteretur sensum, quod de Ecclesia Rom. minus libenter audirent hæretici hoc inculcarent iis clarius; quæ autem auerent contra ipsum, de ipso cognoscere, proderet illa distinctius, atque audentius; se nempe Sacerdotem esse, missumque ab eo in Angliam penes quem erat mittendi potestas Christi Vicario, ad promouendam salutem animarum, & Catholicæ veritatis propugnationem; quibus ille ad noctem dicendo prolatis, & suo munitis chirographo, ex omni adstantium turba dubitauit nemo, quin conclamata esset eius vita, erupitque ab iis illa vox sit tibi Ioannes! auxilio Deus. Quibus ille vicissim; & vobis sollicitas infundat salutis vestræ sempiternæ curas, vosque ad se benignè reuocet.

Hinc die postero inscius in supplicium abducitur quo nullum poterat Sacerdoti modesto iuueni, verecundo, atque innocenti detestabilius inferri. Concluso in quoddam castelli gurgustium, iuuenum manus inducitur, inquinatissima, & ex omni concreta obscenitatum luto, tametsi nobilis. Hi suo è numero, impudentissimum, & impurissimum, obtrudant coram, Sacerdoti castissimo, profcenium omne turpitudinis satyricæ explicantem, & cuius non posset corporatus Asmodeus agendo assequi imitarique fœditatem. Hanc deinceps vir sanctus, quanquam senex, nisi dissimulata verbis communibus, propudiosa turpitudine, & cum ingenti horrore nunquam meminerat. Tunc vero totus in ruborem & lachrymas ibat, subibatque atrox animi tormentum, insultantibus interea spurcis iuuenibus, & inductum ab se sannionem fœdissimum hęc magis vrgentibus & dilaudantibus quò Ioannis oculos & verecundiam torquebat delentius. Ludo tandem probroso saturi iuuenes abscedunt, Ioanne miseram deplorante quam edit hæresis in suis sequacibus omnis honesti stragem, vt quibus omnem non solum auferat flagitiorum interiorem sensum, sed innatum quoque mortalibus omnibus pudorem, qui solet in nobilitate vigere acutiùs, & quicquid vel minimum dedecet auersari. Post hoc die Nouemb. nono, & decimo anni 83. reos inter complures variorum promiscuè criminum, in catena Iudicibus sistitur, iussusque manum de more tollere, quantum potuit attollens *Eccam ait, in testimonium Iudæis & gentibus.* Sed abruptit clamoribus auditi volentem Bromleyus, nec præterea vsquam admitti, & loqui publicè illi concessum est, ob singularem vim, nimiùmque perspectam erroris confutandi, nec ora iudicum pertimescere solitam, nec eorum terri potestate. Flinrense igitur in Castellum remisso adiunctus est ad subterranei carceris altam specum, tibiis ex ferro vectis duplex quo ad Ianuarij quintum & decimum cruciatus, alio transcribitur non eripiendus pœna, sed pœnam mutaturus, Illic primum Atchinus loci custos, conuitorum tempestate mediam per

horam deturpat, & onerat accedentem; solenni eiusmodi hominum comitate ac stylo, aduersus Sacerdotes Catholicos, quantumvis genere illustres, derumuerat conuitorum ex nube grando, ad facta descenditur, crassa manus ambæ stringuntur manica, pedes solo duobus finguntur funibus, corpus omne, tortorum valido robore tenditur, attrahiturque vt in equuleo, nisi quod stans, & rectum, in sublime. Horas nouem durauit, in ea uolenti supplicij machina, in qua duo illum inuisere, amici olim vt quidem putauerat, à quibus pro illa qua vulgo valebant potestate sperandum sibi aliquod cruciamenti barbari leuamentum existimauerat; at ij ex illa Caluini exedra profecti, quæ crudelitatem religioni, & merito deputat, infami fœdatum conuicio, iubent ad mensuram digitorum quatuor distendi, horrendo corporis iam afflictissimi cruciatu, sed magnitudine animi æquè vt antea vegeta, nec dolores suos, vel tenui gemitu laxante, aut cognitorum misericordiam fractiori querimonia pulsante: obtulit se illi adolescens Caluino dignus, conditione seruus, vtrinque idoneus ad eam quam ferebat consolationem. Sexcentis enim appetitum contumeliis & sannis, cum mille in eum exaggerasset probra, hoc demum ocyma conclusit epiphonemate, [cupertitioso Pâpistæ, deceptorum simplicium & hypocritæ Sacerdoti, venire quidem ex merito quæcumque perpetiebatur, nisi forte deceret conuenientius, illum faucibus fractis suspendi, quàm manibus. Sub hæc idem è sacris literis proferre Anglicè, commentarique pro libidine diuersa loca in Bennetum, qui cernens iuuenem sua tacentis patientia largius, & importunius ineptire, vocato ex carnificibus qui adstabant, nondum ait, Domine mi! aduertis animosum hunc de Oxoniensi gymnasio militem, scripturæ studiis & Theologiæ calentem, ambire mecum certamen de Religione? Huic ergo te quæso sedem ex aduerso pone, sed vsu, scitu, forma, mææ isti per omnia similem, esto etiam cum prærogatiua loci quæ illi debetur. Exaruere illico hac petitione ventosa verba in ore iuuenis, & quasi reipsa esset addicendus suam aut Theologi, aut serui iactantiam mutus aliò transtulit: Bennetum nam imminebat nox, luxatis ossium commissuris iam non valentem insistere pedibus, tortores in carcerem referunt, vbi dies decem, inter dolores sæuissimos cum iacisset immobilis, productus est alium quempiam ad fori Ministrum Amicium nomine, à quo placidè primum increpitus de pertinaci eorum silentio quos restituerat Ecclesiæ Rom. quos habuerat hospites; quibus operam suam præstiterat, quorum vsus fuerat liberalitate ad necessaria vitæ subsidia, quibus ille horarum nouem tormento quæsitis taciturnitate idonea iam satisfecerat, sed enim, ait, à Senatu sum iussus, eas tibi quærendi & torquendi machinas adhibere, quæ tibi ex capite duritiam eximant pertinacem; ex ore, non illud obstinatissimè repetitum. Et ego, vir sanctus à Deo, inquit, deserto imperio iussus sum *non timere illos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere.* Ac ne leui quidem morsu perstringere, *sed enim qui potest, & animam, & corpus perdere in gehennam,* quæ in verba paucis vtrinque dissertis; cras, inquit, Amicius sermonem, lingua longè diuersa repetemus. Fuit hæc

nona sermocinatio, iteratio tormenti prioris tanta dolorum atrocitate electi, vix vt ultra tres horas produci potuerit, cum prius nouem tenuisset.

Digna planè quam suspiciamus admirabilitas diuinæ opis in corroborando sui huius athletæ animo aduersus debilitatem proprii corporis, & barbariem immanitatis alienæ, instauratis enim quærendo tormentis, quibus se pridie iactarat Amicius excussurum Benneto monosyllabas illas voces quibus omnia negabat, hoc nihilominus cruciatuum in æstu ringens licet multumque indignans responsiones alias non tulit, nisi ante sibi reuulsam iri de pectore animam, quam vocè in fidam aut halitum suspicionem in Catholicos sinistram daturum. Quod visus est tam deliberato firmitatis Decreto asserere, vt lusæ tam diu operæ puderet cognitorem, & huc illuc identidem inops consilij; cursitaret: semel autem regressus in carcerem scrutatusque si forte in ipso, aut pro se aliquid resedisset, in Breuiarium incidit. Erat hæc tota viri Dei supellex, & hoc illi mox exprobrans ostentauit. Atque hic se demum, nusquam præterea, supplicem exhibuit Benneti constantia rogans, & obsecrans vt sibi restitueretur, cum Regiis legibus nihil oppositum contineret. Cognitor vero, ne faxit, inquit, vt hoc recipias quo utaris ad sanctorum inuocationem, hoc est idololatriæ Papiasticæ cumulum. At ego, subiunxit Bennetus, faxo ne hinc lucri tantillum facias, nec ego damni tantillum capiam; precationis breuissimæ vice quam eram facturus, precando tempus decuplo producam. Interiecta dehinc breui mora, redit idem cum Zuingliano ministello Amicius, Dei seruum (si superis placet) in suis positum æstuantemque cruciatibus, ad disputandum stolidè inuitans; at ipse neque nunc inquit, mihi sat commodum; nec circulatorum hoc theatrum est. Abundè sit vobis in mentè reuocare prouocationes Campiani, æquas, & faciles, vestro cū magno dedecore à vobis reiectas. Qua monitione vulnus restituit olim Protestantibus inflatum, nec dū satis tempore curatum; exclamat furens Amicius, & diras mille in Christi euomit Sacerdotem, clauditque illius eiusque similibus amenti execratione, impropere non posse regnum cum iis consistere, totos esse in tumultibus & seditionibus ciendis, & subducendis à iure Principum populis. Cui repente Bennetus, & hic tamen ait regni vestri status cui, vt creditis, nec ego inficior ad laboramus euertendo, si mihi spes & desiderium vaticinantur vera, velitis nolitis ruinam trahet, quam nos impellimus, vnum enim & solum Religionis falsæ statum ad hoc in eo contendimus vertere vt Catholicam, & veram, in auitum ab annis supra mille quadringentis restituamus thronum, hoc nos toto sudore & sanguine molimur, quod vbi Deo propitio confectum à nobis fuerit, habituri sumus filios vestros, tam utilis sanctæque operæ laudatores, etsi vobis nunc ingisa veniat, & omni crudelitate impugnetur, his & similibus audiendis, cum Amicius irarumperetur, nec ei ad vindictam suppeteret aliud præter vnam in carnifices potestatem, toto illam furore in Dei seruum exeruit, iabens, vrgensque illum distenderent, distraherentque omnes ossium iuncturas ea violentia, quam si horis plus tribus protulisset actum erat de vita, cedebatque

anima corpore, modis tam atrocibus lacerato. Horas vero illas in Dei laudibus; in professione Catholicæ veritatis; & confutatione aduersariorum cum impleffet, refertur in carcerem; inde Londinum, noui carceris nouus hospes; Septembris demum vigesimo quarto, sequentis anni octogefimi quinti, cum Sacerdotibus triginta in exilium pulsus, Remos se recipit. Illic ea luce meritorum ingenium circumfusus, qua maximè poterat Societas omnis decorari, de se tamen adedè abiectè sentiens sic eam expetiit vt precario tantum, & beneficij summi loco eam sibi concedi posceret, quas illi preces qui successerat Alano in gubernatione seminarij Remensis Doctor Barretus commodauit; anno itaque seculi proximè sequenti Viridunum profectus tyronibus nostris adscriptus est Septembris sexto, annos iam natus sex supra triginta, quibus totidem superstes tresque insuper addidit, horumque vltimos triginta quinque exegit in Anglia, speretis veteribus quas illi olim exilij sui sententia incusserat minis, proditorum supplicio lauturum si quando insulam attigisset. Sed cui placuerat antea eius magnitudine constantiæ in tormentis Anglos animare, ad æquam fidei æstimationem, & defensionem, voluit postmodum eiusdem sudoribus Catholicorum in iis augere numerum, & ardorem; in quo ad ætatis annum quintum supra septuagesimum laborauit, senili virtute, alacritate iuuenili, eoque spiritu quem illa temporum poscebat calamitas. Palmis demum omnibus insignis quæcumque possunt hominem verè Apostolicum ornare, opprobriis, vinculis, cruciatibus, laboribus, animarum lucris, & heroicæ virtutis suppellectili diuite, Londini sanctissimè obiit, die Christi natali anno 1625. magno Catholicorum luctu, quorum fuit communis de illo sensus, quem Prouincialis peculiarem suum de viuente his verbis Generali expressit. *Vir pius, & sancto simillimus, Confessor antiquus, non tantum doctrina quam praxi, & integritate celebris.*





*Tumultus Romani Anglorum Seminarij aduersus Alanum, Seminaria, Personium, & Societatem. Patres Henricus Garnetus, & Robertus Sothwvellus Angliam subeunt. Lamentabilis Ecclesia illius vexatio. P. Guillelmi Vestoni labores, pericula, & mira prater spem ab iis euasio.*

CAPVT XII.



ODEM hoc seculi anno sexto, & octogesimo incruduere Romæ maiori strepitu, turbæ seminarij Anglicani aliquanto prius excitatæ, mali eius accessu quod solet ex intestino dissidio afferre bellum exterius, & ignoratione utrobique veri hostis, aut amici dolose simulati. Simulatam hanc primum accenderat inuidiæ fax, ab usque Parisiis, & Londino manu iacta duorum quos memorauimus cum de Maria Scotiæ Regina scriberemus fuisse actum in Gallia, duorum, inquam, nobilium, hanc sui Romæ ventilabant flammam flatu assiduo magnarum in speciem apud Anglos alumnos cogitationum quibus auocabantur sensim à seminarij disciplina puerili magis ut suadebantur, quam heroica, & sublimi qua se dignos rebantur; & regi volebant; speretis Alani, & Personij, sapientibus institutis, ad iauandam seminarij præsidio Angliam. His Romæ tunc etiam à superiori anno præsentibus integrare sunt ausi supplicem libellum apud fixtum quintum Pontificem maximum, quem Gregorio XIII. paulò ante frustra porrexerant. Poscebant ea supplicatione, Alanum, & Personium supremo, & seuro imperio à rebus Angliæ attingendis arceri penitus; Sacerdotes eò nullos mitti, libros edi nullos qui hæreticis displicerent; inde Iesuitas ad vnum omnes reuocari. Societati, & seminariis Apostolico interdicto velut adamanti sic portas Angliæ occludi. Ut in eas eorum nemini pateret aditus, sic nempe casuram suapte sponte tempestatem bacchantis in Catholicos hæresis. Erat hoc vnum Cæcilij, & Vualsingani vorum, cum quibus auctores exitiabilis libelli, pars ipsi per sese, pars ipsi per alios miscebant consilia, nihil enim pronius videbatur quàm his defectam præsiidiis Catholicam Angliam breui totam fore Protestantem, & maris mortui tranquillo somno fruituram.

Longior foret, ac laciniosa huius negotij, ab ouo narratio, quod

Episcopis duobus commissum est cognitione iuridica tractandum, cumque vno constaret iræ iuuenilis domestico impetu, & furore, iis non aegrè placando, vel inhibendo remediis, quibus solet domari, mitigariue illa ætas; tot sustentatus est intercessionum externarum accessionibus, vt in causam euaderet solennem nec nisi iuridica sententia clausa sit. Exemplar illius archetypum seruamus, quadraginta nouem subscriptum chyrographis, seu conuictorum siue alumnorum, in quibus Sacerdotes decem; quorum testimoniis constitit cardo præcipuus pronuntiandi de tota lite, adiecto quod planè omitti non debuit; alios nempe extra hunc numerum qui secessionem à Patribus mouerant factionem fuisse quandam intractabilem, & instabilem, ingrati duritiem animi reponentium Patribus, pro seruitute laboriosa & libera quam eorum vtilitaribus propter Deum seruire pergebant iudicatum est, ab iis perperam factum, inhumanitate hac rustica illorum sudoribus, & curis repensa; longè porrò abesse, vt alumnorum oblationes ab turbulentis extraneis dictatas audiri oporteret; castigandos esse potiùs, & eiiciendos, restituendamque Seminario famæ dignitatem, & quietis domesticæ pacem quæ suo vitio, & seditione pessum deiecerant, vt reipsa executioni mandatum est. Diùque postea variis, & formidabilibus euentis exempla cœlitus in eos sunt edita qui vel socij factionis, extiterant, vel eam animarant, ex quibus nimium liquido conici licuit, quàm detestabili spiritu agerentur. Duos tantum omissis reliquis hic pono alterum longinqua in Angliâ cum fidei hostibus miscere consilia deprehensum; alterum huic non abssimilem, ambos tribunal sacrorum quæstionum quam erant commeriti damnauit pœna. Sed horum pessimus, Deo miserante respexit se tandem, & inter alia scelera, fraudes instrumento iuridico palam fecit quas in Alanum, Personium, & Societatem orditus fuerat, sui præterea ingenij ac styli fetus esse duas illas inuidiosissimas lucubrations, quarum vnâ falso Dominici vulgari nomine; alteram vnus è Societate, quos inter se certantes committebat, inducebatque ructantes omnia, quæcumque ad rabiem facere censuisset qua tunc immani æstuabat.

Motis Seminario turbulentis, mota patiter cum iis iurgia, & restituta pax; verum enimvero, vt sunt sodalicia iuuenum leuia, materia impulsu facilis, & aura quavis dissilabilis, in iis fere quies est rarior, & mirabilior, quam turbarum motus quos in iis excitat natura; nec enim deinceps defuere interdum eodem in Seminario quorundam turbellæ, factiones, & querimonie, postquam etiam de suis cœperunt moderatores habere Anglos, quod hoc anno est cœptum, amoto ab iis regendis Alphonso Algazario, tamen si nihil ei deesset de optimo patre, nihil de optimo Anglo, præter Anglicum idioma: datus est illi successor Guillelmus Holtius, ad vocatus è Scotia, vbi aegrè manus Calvinistarum euaserat, qui iam illum habebant in vinculis; tunc fidei bono, pietatique prouehendæ strenuè insistebat; Edmundo Hayo, & Iacobo Gordono laborum sociis, dum selqui hoc post anno missus in Belgium successorem accepit, Personium, & hic non multo

multo post hoc est anno octogesimo nono Iosephum Cresuellium, cuius incidet non rara in rerum decursu mentio.

Ad hunc item annum spectant gesta Vvestoni proximè scriptis latiora & Catholicis mirè vtilia; & priusquam in manus exploratorum deuenisset, Henrici Garneti, & Roberti Sotuuelli prosper in Angliam appulsus cui hominum pari, non facile ex æquo, & pari respondeat aliud, vt ex vita illorum & morte clarum fiet; qua huius historiæ bonam partem pro dignitate occupaturi sunt. Ambo Roma profecti quacumque transissent, felici excipiebantur adprecatione, & ominibus non vanis. Solennis cultus aliquando illis exhibendi, inter quæ asseruo Bellarmini nondum Cardinalis chirographum, commodius alibi proferendum, cuius illis tanti de cælo muneris vaticinatio haud aliis videtur nixa fuisse prognosticis, quàm singulari quodam vtrique impresso caractere sanctimonix non vulgaris, qua Deo credebantur peculiariter accepti, & intimi: Caleri post primos vespertini officij cantus quod celebrabatur S. Alexio, Iulij sexto & decimo, conscensa naui, cum sole redeunte applicuere Dubrim inter, & Folkstum; felicisque errore, sed nequaquam præuiso, die ante discessum in Angliam decimo ipsam Anglia constitere, Dies enim decem quos Greg. XIII. de mense Octobri tulerat anno 1582. illic nihilominus censebantur, fiebatque vt Gallis Iulij sextus & decimus, numeraretur ab Anglis septimus. Leue id quidem, illud maius, proinde à Patribus diuinæ dispositioni singulariter attributum, quod ex ea dierum varietate in rem suam, tenendumque aduentum commodè euenisset, vt eo Iulij septimo ingrederentur in Angliam, quæ tota tunc in Kantio maximè occupabatur memoria S. Martyris Thomæ, haud quidem sacris officijs colenda cum eam pridem Henricus VIII. sacrilega damnasset execratione, sed antiquis & opulentissimis nundinis, vbi facile fuit in conferto illo omnis generis hominum, vltro citroque commeantium, & conturbantium concursu, & recursu latere, ac turba illa mergi.

Primo igitur illo, & decumani periculi vestigio S. Martyris Thomæ auspiciisposito, via maximè trita, minusque suspecta in inferiora se regni penetrant, diuersi tamen & seiuncti, ad vitandas nares suspicacissimas, & audacissimas exploratorum vbique insidiantium, Londini postridie cum sibi mutuo occurrissent, statuere inter se de carcere quem adirent, minus obseruato magisque neglecto, vbi ex Sacerdote cui se paulatim, & cautè crediderant, de cursu rei Catholicæ cognouerunt, de iis apud quos possent metu minori diuertere, quodque illis fuit intimæ voluptati, de P. Vvestoni fructuosissima, opera, in vrgendis religionis veræ incrementis; iamque illum aut Londini esse, aut propediem adfuturum. Ea porro clarebat apud Catholicos Vvestonus fama, vt quicumque illinc de progressibus fidei trans mare scriberent, Vvestono ferè tribuerent omnia.

Habemus ex Anglia (scribebant Remis alumni Angli, & Parisijs conuectus eorum Procurator) habemus de P. Vvestono magna & mira quæ Deus per illum dignatur edere: conciones illius, & colloquiorum consue-

rudo domestica, plurimorum saluti profunt; possessis à Dæmone liberandis, magnum conciliat Catholicis nomen; æquiparatur vulgo Campiano beatæ memoriæ, adeo illi est viuendo geminus, & agendo. Laus tamen eius meritorum minima, constabat laborum assiduitate in lucris animarum quamquam illustrius hominum oculos fetiret; maior illa multoque augustior, continuare illam assiduitatem, morte semper à tergo instante; nec enim interdum cuiquam poterat se tuto credere, aut à proditore; & falso fratre quenquam discernere; noctu non licebat nisi semisomni, & pænè arrecto, & apertis quiescere latebris ad vitandas fuga incursiones subitas insidiatorum, intempestas noctes captantium ad eum intercipiendum. Paucos eiusmodi periculorum euentus hic tantum refero varietate memorandos; si prius eiusdem & stylo, & fide ad viuum expressero, calamitosum eius Ecclesiæ tunc statum, tempestate quam olim fœdiori, bonorum, & corporum iactura præcipitantis in ruinam, idque duas ob causas altera intestina, extranea altera, quas nihil attinet hoc loco explicare. A postremis, inquit, Parlamenti comitiis fluxère tempora, quibus nullum vnquam Catholicis lamentabilius, nullum miserabilius exitit, ne illorum quidem annorum crudelium, quibus immanius suorum sanguine Anglia spargebatur. Hanc Roberti Dudleyi Comitis Licestrensis; auctoritas & consilia Guillelmi Cæcilij, qui apud Elizabetham nihil non possunt, & agunt; in terram suis verterunt inimicum & solum patrium, in campum confecto prælio, strage, & mortuis instratum. Vbiq; odia, insidiæ, proditioes, aperta violentia, incursiones improuisæ, atrocina nocturna, bonorum inficum rapinæ, abductiones pecorum mutuar. Quis tam teter & horrendus carcer, tam altè, & barbarè defossus quem Christi Confessores, melius dixerim martyres, professionis suæ sacrosanctæ non illustrauerint fulgore? vias omnes & viculos inopini, & subiti custodes obsident, manus illorum nemo vitat, scrutantur excuriunt. Interrogatis fatigant singulos; eadem vna, & condicta nocte, multæ interdum regni vrbes, domesticatim à scrutatoribus, improuisa, tacitæque indagatione, peruaduntur, & introspectantur; nullius hospitij, aut tugurioli receptus, quem exploratione curiosissima sursum deorsum non euertent; illic hominem nouum vel ignoti, & suspectioris, aut respondentem de se timidius, & minus expedite, si deprehenderit, aut statim carcere, aut acri cingunt custodia; interim dum illum statuunt tribunali, purgaturum suspicionem Catholici, & Sacerdotis Romani, iuit latè confictus in populum rumor conscribi hostiles aduersus Angliam copias. Paulo post in mari iam esse, & properare ad eam inuadendam, inde literas deprehensas quibus Catholici, sua cum iis hostium copiis ad perdendam Reginam iungebant auxilia, nouæ quotidie in eius necem, Catholicorum garruntur machinæ; falsa pro certis finguntur conuenta, ad proritandum populorum in Catholicos odium, & vindictam. Mihi quidem Londini audire contigit lamentabiles questus Catholicorum pro certò expectantium condictam noctem inter Consiliarios Regios, qua impressione repentina omnes essent de medio tollendi, eam ob rem complures



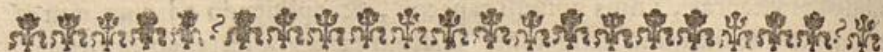
plures relictiis domibus ruti pernoctarunt, multi vltro citroque scaphis Tamesi, quoad diesceret oberrarunt. Ferebantur & minæ à Cæcilio intentatæ, se breui Catholicos eò redacturum, vt opitulari sibi mutuo non valerent, & lucto non minimo ducerent famem porcorum glandibus leuate, quo planè rerum nostrarum statu illud puto impletum Christi oraculum, *absque synagogis facient vos, sed venit hora vt omnis qui interficit vos arbitretur obsequium se prestare Deo.* Mitto libens quam multi Sacerdotum fuerint in carcerem compacti; quàm multis ad carcerem fabricandum locis designatus nobilibus maximè claudendis situs, quin & illustribus scæminis quæsitum à Regina, vt statueretur carcer, sed petitionem dicitur explosisse, quærens num etiam attonderi has vellent in monachas? earum nihilominus plurimæ, & nobilium vxores, publica custodia tenebantur. Alia priuatis in domibus, ancillari ministerio fungebantur] huc vsque Vvestonius. Quem fuisse ab inspectoribus, indagatoribus, & aulæ canibus scrupulosissima exploratione requisitum persuadet, ipsa quam describit temporum ratio, & Apostolici operarij parua fama, qua vulgo, & merito florebat, eoque demum iam venerat, vt sibi denso in nemore, Londino haud procul metari latebras statuisset, ne apud quem foret repertus hospitem, in idem secum maiestatis læsæ supplicium traheret. Nam quoad se, iam Deo se totum permiserat, in virtumque pariter expeditus, vel pro illo mori, vel in stenuo, & laborioso eius obsequio viuere. Hæc deliberanti occurrit nobilis, vir ampli pectoris, & pietatis haudquaquam timidæ, inuitat vrgétque vrbane resistentem apud se diuertat; surgunt ambo in equis sub seram noctem, & in palatium deueniunt, leucis ab Londino tribus, & quo nihil poterat opportunius optari, situm media in sylua. Die postero benè mane collecta in sacellum familia omni vt sacris interesset, nam præter Catholicos habebat neminem) en adest anhelus ex cursu nuntius Patri fugam indicit præcipitem; instare illi consiliarios regio qui de illius receptu cognouissent, nec vitaturum eorum manus, nisi celeritate illos præuerteret, sacris igitur omissis vestibis ad quas in procinctu iam erat, latebrarum inopia, dum suppellestem altaris festinant conuolueret, famuli in hortum se coniecit quo palatium cingebatur vbi à seruo admonitus instare satellites, nec teli adhuc abesse iactu, in remotiorem aufugit syluam, & nudo quod occurterat, desertoque mapali, ad solis occasum latuit, humi affixus, & rimis parietum respectans identidem quæ & quonam iter vestigatores intenderent, immerfusus se in syluosa inexplicabilia, si conspiceretur ex aduerso venire. At ij diu frustra lustratis sollicitè cunctis palatij angulis, & præda fraudati, deceptos se rati ab exploratore, vacui abiere. Huic vero sub noctem missus ab amico adest cum equo viæ dux famulus, qui per callium ambages, & perplexa inuia, ipsum aliò in tutum subducit ad inuasiones huiusmodi subitas crebro locis etiam tentatas nulli prorsus mortalium sagacitati obnoxias, præultores videntur habuisse malignos spiritus, quanquam erat vbique tanta exploratorum multitudo, tam ingeniosè, malitiosè,

& suspiciosè lyncea, vt longè femotas indiciorum inanium notaret umbras, nec aliis ad hoc dæmonibus egeret.

Ex his vnus nobilem è fenestra obseruans iuuenem, Vvestono se reuerentius proclinantem quàm ferret abiectus quo incedebat cultus, ergo, inquit apud se, occultat aliud præter id quod vulgares hi loquuntur panis; quod igitur nisi Sacerdotem? nec plura cum armis aduolat comprehensus, nihil tale metuentem; sed enim iam euauerat, & cautus iuuenis, responsis ambiguis, & iocosis requirantem de illo ita circumduxit, vt eius forte non reperiundi quàm ex opposito maiora illi præberet indicia. Gravius aliud quanquam valdè incautè creauit periculum socius: sacrificaturus ex occasione multorum in ædibus, orbiculatos ad hoc panes magna copia sibi parauerat, eosque socio ferendos tradiderat qui lino candido inuolutos sinu condidit, nihil præterea de iis sollicitus; inde nunc bini; mox terni, & plures, equitantis succussu defluere, viamque spargere, adèoque viginti simul, ad fores, eius decidere qui erat eius oppiduli ministrulus, post medium denique ex vno quem asportabat aura præ oculis conspicatus periculum pater, & præsens, & gravius imminens viam retexere volenti, ad eos tanto spatio relegendos; erat enim locus rusticis operis valdè frequens, animaduertit metendo fere occupari, fidenter itaque aggressus, illa Sacerdotis, & Sacerdotij vestigia ab insidiantium oculis remouere, humo panes suos recepit omnes occurrente vel conscio nemine. Alias item deprehensum mirabiliter Deus tutatus est, nam perinde vt exploratori repente inuisibilis euasisset, ex eius oculis prorsus euauit. Aliquando ad illum intercipiendum perscrutatores conuenerant, per medios ipsè fidens intactusque pertransiit, viatorem assumulans vagandi cupidum, & videndi, cum senem vt iis descriptus fuerat expectarent. Verum inter tot istos, & sexcentos casus, nullus eum morti admouit propius, quàm à quo minùs timuerat. Sacris operatus in ædibus nobilis, digressisque iam ad sua qui ex vicinia eò conuenerant, monetur à famulo, turmam adesse satellitum & domum quæ ruri sita erat vallare, simul ab eodem referatur illi subterraneum in cauum descensus, quem properantius subiens, & libris excepto Breuiario relictis, quam diligentissimè clauditur. Ingressi cubiculum milites, ex libris facile diuinant, non posse Sacerdotem abesse longius, audiebátque iam ipsemet illos sibi de præda gratulantes, sed multo effusius, & petulantius, cum in angustiissimo conclaui quod subterraneo imminebat cauo, & calicem, & supellectilem altaris totam inuenissent, tunc enim malleos, asciam, lignonem poscere, ad perfodiendum parietem, & tabulata dissoluenda. Hic vero secum iurgari Vvestonus, foretne præstantius, & laudabilius Sacerdoti Catholico, aduersariis vltro se prodere, quàm ab iis inuitum, & trepidum, ac semi sepultum in triumphum, & timiditatis ludibrium protrahi. Sed nondum erat generoso athletæ destinata cœlitus diurni carceris, & difficillimæ pugnæ hora, quare instinctus prudentiori consilio turmæ dux, & loci angustias accuratius dimensus, non est inquit, socij, quantum sit Papistarum fodisse

fodisse hic latebras, vnius homuli capaces, & aperiendo ad eum muro pavementoque incassum fatigamur. Dicitur ratum, quærendo abstinere, & direpto Sacerdotis ornatu, paucos secum abegere captiuos, inter quos ipsum ædium Dominum, & seruum qui Patrem seruauerat. Vvestonus tam pronus & facilis inuentu, quam rectè & prope sub eorum pedibus latebat; sed excæcauit satellites improbos genius Vvestoni tutelaris; de illo interea quid factum, cum ignoraretur ab omnibus, nam domi residuus præter feminas erat nemo, lugebant illum velut captum, & à militibus abductum; vicissim ille neminem sentiens qui sibi ad exitum sepulchri sui panderet catharacem, credidit quod sæpè fiebat, ædes etiamtum à militibus obsideri, hæsitque illic diem illum & noctem proximam, cum sequenti die in aures, & pedes arrectus, deceret siquidem ad iacendum locus, media hyeme, cæco, & humido in cauo; scalisque ad extremum conscensis, cum nec vocem vllius, nec vmbra, nec strepitum, rimis diu affixus, conspicari valeret; experiri cœpit, an posset extremis humeris sursum attollere barathri sui coperculum, & amoto illo in lucem prodire, vique magna, & crebra gomphis licet firmatum ferreis, viam sibi ad exitum pandit, non absque diuturno postea vtriusque humeri dolore, tunc autem periculo, ne confractis premendo scalis in ima corruens illic diu, & frustra liberatorem expectaret. Tandem ergo pannosus, & puluerulentus, & aranearum telis sordidatus, coram domesticis apparet, velut à mortuis rediuiuus, illum enim & captum putarant, & lugebant, quasi iam in carcere Londinensi clausum, & inter solitas morientem cruciatuum quæstiones. Mox refocillato nonnihil corpore securum migrat, quod mirum indeprehensus militibus licet circum palantibus in omnem euentum, eius etiamtum capiendi.





*Vvestoni labores in subsidium animarum. Seuera ultio Protestantium vitam ducentium, falsa Catholica mortis fiducia. Vvestonus carcere clauditur. Antonius Babingtonus aliena fraude, coniurat cum aliis. Regina Scotia liberationem. Vvestoni potestas in malignos spiritus. Illius examen cum aliorum examine collatum.*

## CAPVT XIII.

**A**NTIS tam crebro defunctus periculis Vvestonus, nunquam tamen sibi ab iis aut retardatus est adeundis quoties foret vel à Catholicis vel à Protestantibus expetitus cordatis præcipue ac sensus idonei ad percipiendam veritatem, ea tamen vbique cautione, quæ temeritati non plus tribueret quam feruori. Quare aures interdum confitentibus dabat inambulans velut cum iis familiariter colloquens; & more salutantis sub discessum absoluebat. Diuinam Eucharistiam in hospitiiis publicis (vt minus suspectis) aut in syluis & ruri, pro necessitate temporum, & personarum ministrabat, reiecto nihilominus conditionis splendidæ ornatu, quam vir opulentus simulari ab eo voluerat, vt circumduceret eum suo sumptu secum ad lustrandas, & exolendas sacris Catholicorum domos; pompam illam vir Dei censuit Christi Sacerdotem minimè decere, religiosum pauperem multo minus, modos ei longè diuersos suppeditauit Deus, quibus conuersionem Comitum Harondelli, Philippi Huuardi magnificè ad felicem exitum perducit. Fuit is facile inter proceres aulæ primus & nobilissimus; inter Catholicos, virtute ac meritis singulariter illustris, hunc necessarij arcani seruata cautione diuinis imbutum impertitumque mysteriis, eo fidei sacrosanctæ ardore incendit vt paulo post tentus, libertatem gratuitam repudiauerit, quod sibi hac lege deferretur vt Archiepiscopo Cantuariensi adhæreret, fautori Protestantium insigni, conditioni sacrilegæ, annorum plus decem, voluntarium carcerem prætulit vbi seu veneno, siue longa malorum perpeffione extinctus est. Quo vitæ suæ articulo eius memor cui salutem post Deum deberet, Patri suo Vvestono grati animi pignus breuiarium suum misit, donum quidem tenue Principis pro Christo pauperis, verum vt vulgo vocabant Catholici, martyr, idcirco maximè pretiosum hoc P. Garnetus cui creditum

creditum fuerat vt transmitteretur Vvestono in carcerem committendum hæreticis haudquaquam censuit, ne hoc ipso quod sacrum fieret illis execrandum.

Illorum ex numero quos aut reuicit disputando, & concionando aut Christo & Ecclesiæ reddidit, vnum ipsemet refert exempli æternum memorandi. Senex erat in paucis doctus, iurisque potissimum peritus, & quod ei exitio fuit locupletissimus, quem vnum ex suis factum Catholicæ desertorem, rationes domesticæ impellebant vellet magis hæreticus videri, quàm esse terebat assidue nostros Theologos, quorum abundabat copia, sed refellendi vt plurimum studio, non probandi, rationum argutiis id agens solum vt nancisceretur perplexæ, agitæque perpetuo conscientia quieram stationem, quam in probabili Catholicorum, & Protestantium approbatione, persuadebat sibi vel inuito posse statuere. Conuenit senem malè feriatum, rogatu filij Vvestonus, eiusque se primum in notitiam dedit post etiam in familiarem, dissimulato semper Sacerdote, explicatisque illi Theologorum nostrorum sententiis, illam ei absterfit epiphoram qua sibi oculos gaudebat suffundi, vt posset, tranquillè duobus dominis seruire, quem errorem tam clarè Vvestonus illum dedocuit, suasitque tam indubitanter extra Catholicam spem cuiquam salutis nullam esse, vt magnis vocibus inueheretur aduersus hæreticos, tenebrarum auctores, veri hostes, & profligatores, qui regnum erroribus inuoluissent; violatores vocaret diuini, & humani iuris futuri, perinde incurios; vt si nulla restaret post hanc vita furias, dæmones, natòsque in perniciem hominum, vt qui suos secum ciues desumi cuperent penitus, & perire; nihilque sibi deinceps cum iis fore iuraret hæc & similia indignans & ardens, cum vociferatus sæpius in eos esset, retorto mox in damna oculo, quæ illum manerent: vbi se primum Catholicum proderet, iacturam rei omnis tot sudoribus partæ, saginandos ea impurissimos latrones, vitæ periculum, mendicitatem filiorum, crudeli eorum misericordiæ supplicem, redibat, miser in iactationes pristinas, quibus sedandis statuit, denique præferre Protestantem, Catholicum animo premere, deceptione sui blanda, seruandis temporariis, & æternis, secum vtraque perdere. Verum enim vero scelerati huius, & desperatæ mentis cum probè agnosceret lethalem culpam, & intelligeret non posse nisi pœnitentiæ deleri sacramento, excogitauit stolidus diuina iudicia humano inuento eludete, illaque prudentia salutem in tuto locare, quam mundi huius prudentiam vocauit Apostolus, magistram consiliorum insipientium fatuam, quibus plærique hominum imbuti, videntur sibi plus Deo sapere; domos habebat duas Londini alteram, alteram suburbanam, quas alternis & statis anni vicibus incolebat, vtroque in illic parauit sibi Sacerdotem, qui vtrauis in domo periculosè ægrotasset, præsto adesset morienti, & ab simulatæ perfidia hæresis, auditum absolueret. Dum ergo ex vna in aliam transit, morbi violentia repente corripitur tam sæua; vt mori se sentiens, præcipitari iuberet, ad accersendum Sacerdotem, quem ex duobus in proximo habebat, ne impiatus interiret. Cursu itur, reditur, Sacer-

dos sistitur non iam moribundo, sed mortuo vehementia paroxismi lethalis, quæ in hospitium publicum eum compulerat. Sic duos a lens Sacerdotes vt confidentius improbè viuere, vt neutro valuit vt fidenter, & piè obiret. Sequitur Vvestonus similia referens; sed mali huius pestilentissimi, stulta piæ mortis fiducia, impiam ducentium vitam, origo fuit amor caducorum impotens atque indomitus, quo multis deinceps annis sequentibus, Anglorum plurimi laborauerunt, Deo propterea tantoperè exosi, vt profana, & impiata morte confessionem luerent imprudenter eo vsque dilatam, ad quam domi vnum Sacerdotem, aliqui & duos in procinctu semper habuerant; horum vero tam multi exemplo terribili sapere alios docuerunt, vt possit ex iis volumen integrum compilari.

Cæterum Vvestonus his & laboribus, & periculis insudans, & immorans, dum redit Londinum de appulsu cognoscit Henrici Garneti, & Roberti Soruuelis, suo quidem cum incredibili gaudio, sed multo maiori cum Robertum coram, nihil tunc minus expectans adesse conspexit, postque suauissimas vtrinque salutationes, Romanis nostrorum de rebus & accepit ipse, & de Anglicanis vicissim reddidit.

Re quidem vera difficile dictu est in regnum Angliæ an viri vnquam tres, de Societate tribus istis pares conuenerint, in quibus pariter & præstantia virtutis, aut doctrina excellens emineret, aut laborum splendor, & Religionis amplificatæ decus eximium, duorum sanguine confirmatum, & longo tertij annorum septemdecim martyrio magis quàm carcere, de quo inferius dicendum. Nunc mutua breni potitis consolatione moram omnem Londini iudicauit Vvestonus periculi plenam, quod sub omni saxo lateret scorpius; hoc est explorator plerumque Catholicum indutus, reipsa defector, & proditor.

Postridie igitur ad leucas decem, perduxit illos in domum Catholici religione ac sanguine nobilis, qui non verebatur, direptione bonorum, exilio, perpeffionibus, & omni denique suorum prærogatio decorare nomen Catholici, mortisque adeò non dubia expectatione: nisi eam Comes Leycestrensis moriens præuertisset, illic pari exceptos comitate, & reuerentia dies octo secum detinuit; securitati faucebat loci solitudo, pietati facellum ornatu egregio, hydraulis, & vocum symphonia locuples, partim domestica, partim suam vltro præbente operam; nullòque in iis nisi masculæ virtutis & Catholici roboris: vnus ab iis inter omnes suspiciebatur, pastor quem hoc duplici nomine domi habere honori ducebant qui sanctimoniam deinde, morte pro fide obita coronauit. Ibat tempus omne matutinum in officia diuini cultus; diurnum consulendo: quibus auxiliis iuuari res possent Catholicorum miserè afflictæ. Quo peracto Vvestonus suas sociis diuisit ad excolendum Prouincias; Catholicas assignauit domos eorum receptui promptas, iteratisque complexibus vltimis, & felici adpreatione suam quisque in sortem discessere nunquam mutuo reuisuri. Desiderabatur Oxfordij Vvestonus, seu quod vulgo dicitur Oxonij vbi eius consilio & ope indigebat Catholicorum familia nobilis, & constans; qua  
charitatis

Charitatis opera perfunctus, Londinum versus remensus est iter, & cadente iam in noctem sole, de via regia deflectens, in solitariam amici domum recepit sese procul frequentia syluosis abditam, & voto suo veteri mirè aptam, sui nimirum colligendi, agendique seorsum, velut extra mundum de se vno, & solo cum Deo, quod etsi pridem optauerat, sed ante aduentum sociorum, non sustinuerat, cum esset solus, Catholicorum necessitatibus deesse, at enim seruo suo Deus secessum destinarat in posterum diem, haud paulo magis ab interpellaturis, solum ad explendam meditando, & precando mentem diuturnum, vix domi quam dixi constiterat, & adest prope vnâ nobilium par, notæ perspectæque virtutis, multisque precibus Londinum reducant ad opem familiæ Catholicæ repentino ex casu grauius laborantis. Die proximo albescente, in vrbis conspectu, diuertunt ad sua nobiles; Vvestonus quò accerseretur, & erat domus foro vicina rustico, infrequenti situ, rarisque trito prætereuntibus: respexit nihilo segnus equis à tergo sequeretur, viditque hominem, & solum & inermem quod fori capitalis satellites non solent proinde sibi minimè suspectum, qui tamen pulsantem ad fores ædium asscutus, brachio prehendit, iussitque Regina nomine ad tribunal sequi, quod se vltro facturum respondit Vvestonus, tantum ne alterius loco & nomine per errorem comprehenderetur. Nullus hic error est, refert explorator; ipsissimus es quem volo Edmundus Vvestonus Sacerdos Catholicus, idemque Iesuita, Guillelmum enim Vvestonus in Edmundum mutarat, pro sua in P. Edmundum Campianum pietate ac reuerentia; restat igitur hoc tantum, opponit Vvestonus palam facias qua me potestate detineas; aliàs nec potes me per te morari, nec ego iubenti parere debeo: Ecce, infert ille, mandatum quod postulas, & sinu exemptam seriem nominum bene longam quos iussus fuerat capere legendam obliicit, sed in iis Vvestonum Edmundi nomine cum nusquam cerneret, negare fortiter posse ab illo iure teneri, & abduci; at ille constanter instare, scriptus foret inter alios an non, sibi sufficere quod quem iussus erat quærere inuenisset, dumque inter se altercantur, litem breui bubulcus præteriens diremit, sublato siquidem in Vvestonum fuste aut sequere sis absque mora, aut ego te inquit ictum in caput vibrans, sepelibilem sterno. Sic prodicione ficti Catholici deprehensus, & captus Vvestonus post dierum multorum insidias quas ei ad portas Londini tenderat, vt ex datis ab exploratore sceleroso indicis susteret occurrentem. Gratulatus est sibi mirifice hanc prædam Vvalsinganus, qui à prodicione, ad hoc eius caput anteuertat emere, vt ad furcas Tibornas solenne de illo spectaculum ederet, ac si alias vnquam Catholicis maximè ignominiosum, (cuius se breui aperiet causa) aliunde Vvestonus pro grandi suo tranquillitatis animi robore pergebat lætus in carcerem, quam alacritatem augebat vicina spes sollicitudinis deponendæ qua semper anxie stringebatur, ne cui suorum hospitem crearet periculum, eoque ab aduersariis interciperetur; & loco, & tempore, ne illos sua causa in mortem, aut vincula raperent; cuius sui perpetui voti abundè compotem Deus fecit, & sic morarum di-

gessit momenta quæ pulsantem fores detinebant, ut sequi prius licetorem cogere, quàm panderentur fores; ac non æquè illi processit quod sperabat, turrim nempe suæ huius viæ sibi metam, & terminum fore: illic enim & carcer crudelior, & immaniora torquendis fontibus inuenta, & truciores carnifices. Iam ipsi aliam Vvallinganus meditatò pararat custodiam in cubiculo duabus aperto fenestris, altera in forum proxime obuersa; in Tamesim altera, custode adiuncto milite à quo diu noctuque seruaretur. En autem illic peracti tridui nocte intempesta æra urbis campana omnia, in sonos agi solennes & festos; mirari Vvestonus ad rei novitatem; causam eius scitari à custode, qui nihil cunctatus hoc esse respondit publicæ alacritatis sonos ob deprehensam à regni Consiliariis Papistarum coniurationem oppido formidandam in regnum, & Reginæ caput, ad substituendam illi Mariam Scotiæ; reuocandum ad Catholicos regnum; statuendum in Sede Londinensis Episcopi Edmundum Vvestonum Iesuitam, nominauitque illi ex coniuratis aliquot sibi notos, iuuenes, nobiles, orthodoxos, ex quibus non temerè confecit, hanc esse vnam ex fabulis, Ministrorum fraude confingi solitis ad Catholicorum inuidiam, odia, & damna; ministerij vero sui commendationem ad populum & Reginam, sua toties fide ac vigilantia seruata ex quo plebi daretur conici, vexationes, & cruciamenta iure Catholicis infligi, non crudelitate, quam stropham Vvestonus inter consuetas sibi que diu notas, vel hoc ipso habendas credidit quod in ea personam induceretur agens præcipuam, partèsque Episcopi Londinensis; sed hinc nihilominus angi animo cepit ne grauissima tempestas Catholicorum rebus ingrueret vtpote Vvallingani nimium conscius cui erat solenne fictis quas luberet rebellionibus, veri speciem certique addere, ad hanc quidem se tantum argumenti & coloris tenere aduersarij censuerunt ut ei ingentem illi falsitatis appinxerint machinam, testibus quoque ad posteros eorum historicis, haud ita tamen ad sua comoda prudenter mendacibus, ut non etiam incautè, gestorum veritati auctoritatem fecerint, quam promulgauit postea Robertus Sothuellus qui & rebus interfuit, & inter historicos Angliæ magnificè claruit; en ergo paucis quæ ex vero scripsit Antonius Babingtonus Dethixij natus in comitatu Darbiensi, familia nobilis, ingenio, literis, opibus nequaquam vulgaribus, præ cæteris autem synceri fuit, & candidi pectoris mirèque ingenui quodque in illum ardentius accendit tot oculos aduersariorum in ruinam veræ pietatis, & Religionis arrectorum, tenacissimus Catholicæ fidei.

Ob hæc mentis & ingenij decora, Vvallinganus idoneum ratus est ut familiaribus sibi dolis in rerum nouarum studium ageret in quo multis cum similibus periret. Duos ergo de suis adolescentes legit, eruditiores cæteris perfidiosæ quam ei præstabant operæ, docuitque illos Balbingtonum qua circumducerent, donec in ruinam dedissent præcipitem. Aggrediuntur imperata, homini se sensim insinuant Religionis Catholicæ larua, graphicè personati; amicitiam eius captant, fidei ardore æstuant, eiúsque



que apud illum statum deplorantes infelicem paulatim alliciunt, vt de remediis cogitationem, & sermonem inferret, ac de soluenda tyrannide illorum, ac istiusmodi, quos de nomine notabant ministrorum, totiusque publici Senatus. Quid plura eò tandem appellitus vt clarè fatèteretur vnum superesse tot malis remedium, quo nullum iustius, & magis expeditum, liberationem videlicet Mariæ Scotiæ ex arce qua detinebatur, (quod paucis armatis pronum foret) & transmissionem in Gallias ad Duces Guisios ipsius propinquos. Hoc solo vices rei Catholicæ vertendas in oppositum sua sponte, regni administratos minimè dubios Regiæ post Elizabetham in regnum successuræ, temperaturos maturè odiis quibus tunc furebant in Religionem Catholicam, nec fore immemores Regiæ summè Catholicæ gestorum quandoque sibi reddendam rationem, inductisque animo sensibus quos solet in fatuis etiam spes, & metus acerrimos parere, abstituros à Catholicis, vitæ suæ periculo vexandis, & professuros saltem exterius conseruationem Religionis quam oderant, hæc neque his plura, nec planè diuersa Babingtonus ab emissariis perfidis Vvalsingani suggesta non tantum probauit, sed aliis item ad quatuordecim, rei peragendæ se ducem præbuit, haud quidem vt caput Elizabethæ peteretur, aut acclamaretur Maria in Reginam, (quæ duo ad summam inuidiam Protestantibus non sunt veriti addere, illorum vero historici, eiusmodi cumulare mendaciis, vt iis reuincendis sufficiat auctorum inter se pugnantia, etsi alioqui non incredibilia per se viderentur, vera quidem & certa fraus duorum quos instituerat ad perfidiam Vvalsinganus, verè ab iis confictæ literæ, & legationes Mariæ Regiæ Babingtonum hortantis ad conficiendum negotium, & magnis promissionibus animantis; verè ab iis falso spes Guisii attributæ, adfuturi præsto exercitus validi, ad fugam Mariæ tutò deducendam. Vera quoque arcani falsitas quo sollicitari fingebatur scriptis & nunciis Rex Scotiæ Iacobus necessariis adesset præfidiis ad matris liberationem. Concinnata in hunc modum fraude, indicis que subornata veris, falsis, ad Catholicorum criminationem, & exitium; ad Mariæ Regiæ certam necem, proinde nunquam Anglorum dominio potituræ, Vvalsinganus eorum instructus diario quæ dicta, factaque quotidie fuerant, solertis ingenij solers, & fidelitatis meritum cœpit sibi ex eo captare, iis palam nudandis tanquam recens conuentis, sibi nunquam antea compertis. Babingtonus cum sociis capitur, cognitorum subduntur examini, confitentes damnantur, ex iis septem spirantibus, viuus reuelluntur vitalia anni 1586. Septembri mense, die insequenti, cum aliis septem aliquanto mitius agitur quod efferatus horrore populus præcedentis diei carnificinam insolentem abominaretur.

Spectabat interea Vvestonus per sesqui ferè mensem qua solos, quæ simul, quæ illorum insidiis vocati, in suspensionem, duci, & aduerso Tamisi feralem barcam è Turri soluentem reis onustam Catholicis probè sibi de facie notis, qui militari præsidio septi diligenti & firmo deportabantur Vvestminsterium ad tribunal confessiones spontaneas, vel carnificum ex-

torras brachiis ore tunc libero facturi ratas, audirique mortis suæ supremum à duodecim iudicibus carmen: confluerat populi ad spectandos illos multitudo ingens, quorum ex obuersis in forum publicum carceris sui fenestris Vvestonus audiebat confusos, & rabidos fremitus; dehinc articulatè, horrenda in Papam, Catholicos, Mariam Scotiæ, Iesuitas, nominatimque in seipsum, quem nemo erat quin iuraret rebellionis huius architectum, fuitque necesse innocentiam illius esse in illo tribunali apertiore meridiano sole, quam nec vulgi fama, vel ream, vel sociam reorum facere potuit, quod futurum omninò erat, nisi veri euidencia reos adegisset ad eam suo testimonio confirmandam: nihil ommissum est doli, aut calliditatis à sagacibus illis versandorum reorum, & implicandorum magistris, quod non exercerent, vt suspicionis vmbra saltem in Vvestonum ex quatuordecim eorum deflecti responsis videretur posse; his tamen tam certis innocentiae illius probationibus minimè saturi, quotquot Catholicos anno proximo contigit ad eorum tribunal produci, non destitère etiam extra causam quæstionibus fatigare vt de Vvestono syllabam expiscarentur aliquam, cui pro ingeniosa sua vafritie apud duodecim iudices adstruerent machinam coniurationis tentatæ aut proditæ maiestatis.

Tandem adit Vvestonum ex præcipuis vnus capitalium ministris; illòque de rebus Babingtoni leuidensè rogato, ac velut defungendi causa, sermonem detorsit in solennes Ecclesiæ aduersus dæmonem exorcismos, eorumque vim miram quam stupebant in illo etiam Protestantes, vt cui singulare tribuisset Deus ad spiritus impios possessis corporibus, & locis exterminandos imperium. Et circumferebatur de illo certa illustris facti & frequens fama magna, vi scilicet adactum dæmonem à Vvestono, vt ex arreptio quem occupauerat exiret, post elusa diu, & detrectata iussa, discessurum se denique, sed hac lege, dixisse, si per eum liceret in Elizabetham Reginam transire, cui Vvestonus; absit; tæque ab ea quam longissimè, & vehementissimè arcero; quin illi porius felicia omnia & opto, & à Deo precor, ergo infert impurus spiritus, si per te licet, corpus tuum intrabo. Si per Deum licet, ipseque id iubet, bonis aibus veni reponit pater; sed enim cacodæmon haud sum ista stolidè furiosus, ioco dictum putato, nihilo si quidem apud te futurus sim melius quam in piaculari concha lustralis aquæ quo dicto mox ab energumeno discessit magnam aquæ lustralis, quam vt Catholica omnia profanant ministelli, & factorum exturbandos spiritus impuros, Ecclesiæ carminum publicè relinquens venerationem, ipsiusque adèd Vvestoni. Qui translatus in ripam Tamisis alteram, inductusque in honestam domum, sedere compulsus loco digniori, & recto capite respondere iis comitatibus ab cognitore affectus est, vt illas Catholico Sacerdoti, & capto editas habiturus esset miraculo similes, nisi fictas facile aduertisset. Quærebat ex illo de primatu, quem sibi Regina capitis nomine in Anglicana Ecclesia tribuebat; de potestate Papæ in nuptiis Henrici VIII & Catharinæ; fratris illius viduæ; de Babingtono, & Maria Scotiæ; sed hæc obiter ferè, aliud enim spectabant  
rogata,

rogata, quàm quod præferebant, nempe ut Vvestono excuterent aliquid quo virum nobilem, cùmque locupletissimum, bonorum omnium iactura damnarent. Sedenim Vvestonus cautior in responsis, quam acuti forenses in quæsitis, nihil sibi excidere quod infanti posset officere nobili, quare intactis bonis, & innocenria integra, liber ab iis dimissus est. Vvestonus in suum carcerem, & sexto post mense in eum quem Clintum nominant perductus, magna quidem & sæua cognitorum suorum voluntate illius in destinatum reis insignibus, & enormibus coniciendi turrim, si omnem se in partem agendo mali viri pilum deprehendere in illo potuissent, itaque Regina de illo sæpius inquirens, fateri demum coacta est Iesuitam Vvestonum probatæ perspectæque innocentæ virum esse.



*Maria Scotia Regina solenni iudicio capite truncatur, causa iudicij huius quatuor. Huius mors, & virtus, etiam à Protestantibus celebratur. Societatem IESV quanti faceret, & quantum amaret.*

#### C A P V T XIV.

**I**NTEREA vero dum primos exigeret in suo carcere menses sex, longè grauior rerum moles Regiæ curas, Parlamenti consilia, & linguas populi occupauit causa videlicet toties memorata Mariæ Stuardi Regiæ ac matris Iacobi VI. qua Elizabethæ nulla erat sanguine propior, nulla post illam capeffendo regno vicinior. Sonant passim historia, & theatra infelicissimæ Principis calamitatibus. Eius in Gallia, & Scotia infaustæ nuptiæ. Eiusdem illic à fratre Notho vexatio. Regno pulsæ fuga; exceptæ ab Elizabetha consobrina proditio, & carcer annorum octodecim decies sexies mutatus; ætumarum sæpè lenitate, & acerbitate variatus, semper tamen à tantæ personæ dignitate alienissima, quam frustra dixerimus innocentem, cum vocabulum hoc Elizabethæ conscientiam nunquam momorderit, nec consanguineæ nomen amabile ad pietatem per mouerit. Mariam potius innocentæ titulo nihil grauius onerauit, cum motus Principum externorum omnes, & intestinæ coniurationes prætexi crederentur innocentæ nomine ab oppressione liberandæ, quod suis quicumque rationibus priuatis attendebat id omne Mariæ nec Sociæ, sed neque consciæ molitionibus, & crimine aggredi putabatur. Anni octogesimo sexti medio Octobri, conuenit Londino Forthingayum Northamptoni

castrum Senatus quem ex utroque Parlamento Elizabeth ad quadraginta septem in consilium legerat, ad cognoscendam Mariæ causam, quæ illic sub cruda Amicij Pouulteri custodia seruabatur; cuiuscumque porro futura esset modi formæve cognitio, & examen causæ. Deliberata certò mortis sententia iam erat in Mariam, quam crimen quadruplex, sed alienum ream fecit. Primum ingens & potens fortuna procerum maximè aulicorum, quos Elizabethæ caduca iam ætas utpote annorum quinquaginta trium, & hæredis defectus monebat pro se esse sollicitos, & reuocabat in conscientiam præteritæ gubernationis, cuius esset ab ipsis Maria potita iure sceptro, & gladio repetitura rationes. Ad hæc in ista Scotiæ Maria Protestantium Episcopi, spectabant illam Elizabethæ sororem Mariam Angliæ Religionis Catholicæ seueram vindicem; seipsum vero, tanquam alteros ad palum ardentem Cranmeros, quare illis hi metus excussere, funestam sententiam expedire rationibus omnium, & securitati mortem innocentis, ut nocentes securi uiuerent. Præ cæteris autem Regij Præfæctus ætarij ad Examen Mariæ quam ardens accederet, quantumque sua interesset, eam de medio tollere, testatus fuerat editione impudentissima libri ab se Anglicè conscripti. Quo abiudicabat post Elizabetham regni ius à Maria, tametsi filia natarum maximæ Henrici VII. Anglorum Regis, & Regis Scotiæ Iacobi V. contra uero ius idem attribuebat liberis, Herefordij Comitibus, Henrici eiusdem secundo genita prognatis, quod iis se matrimonio copulasset, induissetque personam Maiestatis Anglicanæ capacem. Cuius libri auctori decretum erat hoc operæ præmium ut uiuus confingeretur clauis ad portam Palatii regiam, quod suos in pannos transferre purpuram tentasset, & rectas sanguinis regij lineas in successiones obliquas transferre; sed huic supplicio interuenit, vnus ex primoribus aulicis perfidia impotens, qua datam Norfolkicæ Duci, Arundelli & Penbruci comitibus fidem fregit, aliisque ex veterum Anglorum primarij sanguinis. Sed nihil potentius in Mariæ causa iudicium animos euertit, ipsa eiusdem inexpugnabili, sempèrque incassum tentata constantia, quam nec ærumnosus annorum octodecim carcer; nec vitæ improbus aut seruandæ amor, aut perdendæ metus; nec duorum simul Regnorum certa spes Scotiæ suæ iungendorum à recta deflectere ueritatis Catholicæ regula ualuit, multo minus ab ea reuocare. Prædictum enim sapius & denuntiatum palam ius recuperandæ ab ea cum regno libertatis, haudque quam legum vel rationibus, vel Principum gratia constare, sed protestata nouarum specie doctrinarum, quam haberet ad manum expeditam; ab ea tamen sic semper abhorruit ut ab eius sectatoribus pro inimica timeretur, aususque illi sit Caluini affecla Kentij Comes post eius Examen his uerbis exprobrare; futura fuisset uita tua, religionis nostræ uita, quam esse intelligens summam & totam damnationis suæ causam mirè se sensit animo refeci, fuitque hæc princeps ratio qua infimi Ordinis patronus Pucheringus asseruit, nefas esse ab Elizabetha, cognatæ Mariæ uitam condonari, sed ingentis è contrario meriti eam de medio tollere, quod religionis ueræ (hoc est Calvinismi) uictura esset periculo & ruinæ; Pa-  
pismo

pifmo videlicet cum lacte imbuta, nec vnquam deinceps à sacro illo diuulfa federe, & professione exofæ veritatis; fequebatúrque idem exaggerandis calamitatibus, & animarum toto ferè-orbe infinita iactura fi regnante Maria reditent Angli ad fidem Catholicam; redituros enim cum illis pariter, & Scotos, & Batauos, & Germanos, & Gallos, potiturúmque illis denuo & Papam, & Romam, hoc est (sacrilego scelesti illius politici stylo,) mancipaturum illos conclamata animarum fuarum faluti.

Accessit tertium ad præcipitandam hanc mortem facinus, manifesta vis, & iniufta in lire instruenda, formandisque actis & titulis ex quibus effer carnificis gladio caput regium Mariæ addicendum, quam etfi optabant hæretici, quod effer Catholica in viuis non effer, fed faffi sunt tamen posterifque narrarunt fuiffe iniuftè damnatam, nec potuiffe aliud ex cognitione illa caufæ. Sequi ad quam afferebatur præiudicata damnatio, oportebatque vel ream vel infontem mori quam Elizabethæ vtilitatibus eiufque Ministrorum conducebat in viuis non effer. Huius ergo iudicij æquitatem perfremit vis illa potiffimum quæ à Nauo & Curlo Mariæ Scribis ducta effer extra morem omnem in caufis Principum feruari folitum, quorum falus, & innocètia nunquam in tuto fit, fi scribis eorum fecretioribus habenda fit fides, pronis pecunia & tormentis à vero deflecti. Fuiffe vero huiufmodi Nauum patria Scotum, natura simplicem, & Curlo externum origine, ingenio malum quod obiecit quidem, Maria & indicij, ac rationibus in æstes quam conteltata effer fortiter, tam iniquè reiecta. Saltem igitur committerentur, vt coram ab illa conuincerentur calumniæ & faffi; quod ipfi adeo negari non poterat; vt eo negato acta caufæ omnia irrita fierent. Sic enim prima lex Parlamenti Elizabethæ anno decimo tertio fanxerat, *Neminem effer in iudicium vocandum de pernicie in Principis vitam intentata, nifi ex testimonio, & iureiurando duorum legitimorum testium, qui effer coram reo fiftendi.* Negatum id tamen Reginæ effer, quod effer iis faffi reuinctis neceffario abfoluenda. Inde itaque crudo perculfa monito, de paranda morte, sub ferro carnificis; vt mentem mafculam à fœmineo dolore temperauit; ita non potuit scribis fuis duobus Nauo & Curlo non vehementer indignari, quærens ex iis quid tandem fe fieri? & quæfiro mox fubdens, quando vnquam vel vbi terrarum & gentium, Reginæ caput damnatum effer feruorum eius testimonio vænali, & empto? de coniuratione Babingtoni cuius illam infimulauerant, negauit fanctè fe quicquam vnquam, vel fciffe vel olfeciffè. Nec difsimulauit fibi nimium notam texturæ huius manum, cum Vvalfinganum ex aduetfo fibi ad proffigandam caufam inter iudices confidentem appellans, funt, inquit, hæ veffræ non meæ coniurationes, veffris in me domúmque meam artibus concinnatæ nec tacitè admodum per aulam & vulgus ferebatur, Amanuenfes Mariæ duos, ab Amanienfi Elizabethæ bergæ emptos, extétque vnus illorum apud Camdenum Elizabethæ hiftoricum reperitio impudens pacti ob proditam dominam præmij. Et feri bit difertè idem hiftoricus Reginam ferro carnificis periiffè, *Amanuenfium abfentium qui pretio corrupti videbantur testimonij oppreffam.*

Quartam denique Maria criminis alieni culpam luit, temeritatem duorum nobilium, magna confidentia, magnoque ambitu susceptam educendi eam ex Anglia, sed tam ineptis, & indignis administratam modis, ut pro expectata libertate in perniciem miseræ principis demum exierit, sunt hæc duo turbulentissima ingenia quæ Anglos Doctore Alano, Seminariis, Personio & Societati sic inimicarunt, ut inde se semper in alios latius fuderit illa pestis, nec annus postea fluxerit ab eius contagione sat vacuus; sed non possunt hæc scribi sine legentium nausea. Hic tantum omitti non possunt officia perfida linguarum quibus suspectos Mariæ fecerunt, Alanum Personium, Lesleum Archiepiscopum eius apud Regem Galliarum legatum, ipsosque Principes Guisios, quorum hominum fide ac sapientia, tota primum, & vires nitebatur. In confesso quidem Parisiis de re Catholica apud Anglos, & Mariæ statu inter eos coacto (ex quo duo illi merito exclusi, coactantia prouenerunt) valde probatum est illud Personij, nihil prorsus omitendum ad asserendam Mariæ libertatem, sed ea obseruatione perspicacissima, ut quod visum esset in eam rem efficacissimum, & occultissimum, eius tamen haudquaquam ulli damno esset futurum si minus procederet, vel minus celaretur, quod erat iis illam inuari præsidii, quæ forent extra nocendi periculum. At enim huic tum saluberrimo, tum solertissimo magnorum virorum consilio, tractatoribus iis duobus nouis acquiescere non libuit, ut qui nec viribus, nec consiliis valerent, nisi ad elaborandas coniurationes. In partem igitur obstinaciter contrariam, priuandi Elizabetham corona & capite; vtrumque Mariæ asserendi; nec desuere iis iuuenes stolidæ ac leuis armaturæ, quos suasu suo egere in furcam & sicas tortorum præcipites, ipsis interea securè in Gallia proditores suas versantibus, dum aliorum periculo eas in Anglia promouerent. Hinc apud Regem Christianissimum iusta illa Elizabethæ expositio, quod duos in regno viuos ferret immanes sicarios, & vitæ suæ perpetuos insidiosos, maxime vero postquam Parisiis, Londinum misissent Ioannem illum Ballardum nomine, de quo hic plura non vacat addere. Vnius tragœdiæ tam multiplicem texturam etsi Maria ignorabat, ei tamen tota sic tribuebatur quod instrueretur in eius gratiam, ut ea incolumi, desperaret de vita Elizabethæ, & teste Camdeno, *constare diceret salutem suam sine illius exitio esse deploratissimam*, audireturque apud se identidem vocem illam anxiam, & cogitabunda dentibus terere, *ne feriari ferri*. Quanquam fuit supremus ad sanguinolentam quam horrebat, & differebat catastrophem apparatus, ius dolosa & perfida ei à Consiliariis admota, illi enim quandoque ex condito, seorsum singuli tam multos, domi, & graues tumultus finxere, tam certos fortis & propinquos ad liberandam Mariam motus, & tam vrgens capitis discrimen, ut veris falsis denique cesserit, manusque cruentæ sententiæ commodarit, dumtaxat ut clam se, ac velut in scia executioni mandaretur, se quin etiam inuita peractam rem credi voluit, usurpata quadam ab vno ex scribis inferioribus potestate, quod qui putatit credibile, nihil ei possit, vel absurdum vel incredibile videri: at longè aliter Dauisonus quod ab se gestum fuerat

fuera probavit Vvalingano, & hanc sui facti rationem in vulgus edidit.

Regiis itaque nudata ornamentis, & immani ut fertur custodis barbarie, in cultum plebeiae redacta foeminae, Febr. 8. caput ictu rescissum duplici in manu carnificis reliquit anno aetatis sexto, & quadragesimo, carceris octavo & decimo, aui octogesimo sexto apud Anglos, qui annum inchoant a quinto & vicesimo Martij. Robore animi vitam clausit pari assiduis, & duris casibus, per quos illam pie, constanter, inuictaque in malis prudentia, si qua vnquam Regina traduxerat, ut omnino ex veris, Elizabethae licet historicus eius celebrarit Religionis constantiam solidam; excellentiam Pietatis, generositatem pectoris insuperabilem, formae vero praestantiam eminentem, iudicio tamen non imparem, laudum quas tulit ab aduersariis pars summa, maledicentiae minimam non aequat, quam eorum linguis & calamis, Religionis Catholicae odium in eam affundit quem pietatis heroicae honorem promerita est apud Deum. Non regni modo, & carae libertatis, vitaeque aded inexpugnabili contemptu, sed eius in Scotia sua, & debita sibi Angliae finibus fidei, & honoris ardore inexplicabili: qui fomes extitit Puritanis, & Protestantibus, dehonestandae probri infamibus illius gloriae cum nihil ei iam restaret sanguinis quod haurirent, Principem in iis affectavit locum Buccananus, secundus inter suos Puritanos, Mariae post mortem carnifex suo illam crudelius necans, & lacerans stylo quam alius ferro. Ex quo ut nomen is retulit periti & docti carnificis, sic illa Reginae omnium optimae quae homini mortalium pessimo tam esse inuisa potuerit.

Vix de amputato Mariae capite vulgatum fuerat, cum totam Londinum, in hilaritates adulatio exciuit, in laetitias festorum ignium, & campana aera solenni sono strepentia vna cuius forte pra omnibus pectus ea gaudia blandius peruadebant, veste lugubri larvata, per suos historicos ea dixit quae fae suae putauit commoda. Annos de caetero quos inde transegit numero sedecim Mariae metu expedita: fatin' habuerit quietos non libet curiosius hic rimari. Tantum dico quod dixit ipsamet cum fateretur peioribus se carnificibus, & doloribus traditam, discrucari, & distrahi; quam quos Mariae immisisset.

Iam Reginis ambabus ut fuit semper oppositus in Religionem Catholicam animus, sic & in Societatem I E S V affectus, & genius. Elizabethae cordi aequè nihil fuit quam ut nos exterminaret ab Anglia, quod nouem testa est rescriptis. Nihil aequè ardebat Maria, quam nostros in Scotia habere, extantque illius ardentes literae quibus Perfonio, aliisque nostrorum conuersionem adolescentuli filij Iacobi, Regni que ipsius enixe commendat. Sibi autem priuatim, & ptoprie nunquam passa est ex nostris deesse aliquem, tum pietatis in Deum promotorem, tum consolatorem carceris aeterni. Legiturque nunc etiam fragmentum epistolae qua se vni eorum discipulam tradit, petitque ab eo libellos pios, documenta rerum diuinarum, & regulam cas meditandi; quae claudit his verbis. Ego licet indigna

pro Societatis vestrae sanctae conseruatione in eius obsequio, meas Deo preces porrigam tam ardentem, quam opto viuens, & moriens placere diuinae maiestati, ] nec vero ab nostris procul tantum sibi animae acciuit solatia, sed ex iis vnum per annos aliquot in carcere habuit Sacerdotem, medici habitu & professione, qui tandem agnitus in exilium pulsus est, ac demum proxime morituræ poscenti, ac roganti rogata est copia Sacerdotis, cum essent tunc omnia Sacerdotibus capti plena ergastulis verum perpetuus carceris socius & indiuiduus animi consalator, vt eriperetur ei ab aduersariis non fuit in eorum potestate cum adesse illi vbique ignorarent.

Secum enim Christum in augustissimo Sacramento circumferebat semper aureo vasculo ad pectus, & suas cum eius doloribus miscebat lacrymas, & consolationes, illumque supremo dehinc vitæ articulo, supremum, ac summum malorum omnium medicum, ac remedium suis manibus sumpsit, quod ei licuisse haudquaquam dubitant viri docti, & putat Suares, id ei fuisse à summo Pontifice facultate amplissima concessum.



*Certant Catholici Angliæ Vvestonum redimere carcere. Obstat iis fortiter. Voluptatibus animi à Deo illic refouetur. Subiectus examini, instructis sibi questionum ancipitum se periculosis euoluit decipulis. Cum Protestante concertans ministro, Sacerdotes confirmat duos vacillantes; Alanus sacra purpura insignitur ingens Alani de Anglicana Ecclesia decus, & meritum.*

## CAPVT XV.

**R**EPTA viuus Maria Scotiæ, & formidolosis timoribus quibus ea in fonte, & tranquilla vltro se Angliæ vexabat venit ad Vvestonum, cuius etsi necandi causam supremum tribunal videbat nullum, sed accituum facilem credidit, & promptam ab distincta explicatione diplomatis quod Pius V. promulgarat, non ancipitis quidem illa, & conditionibus arbitrariis incertisque suspensa, sed fixo disertoque iudicio & responsione in casus incertos vtrunque certo definita, in quibus altera contententem olebat reum, suspectum altera; tenebatur Vvestonus carcere quem Clinkum vocitant; huius infimos specus &



& fossas occupabat nequissima perditorum reorum colluuias. Claudebat media Regio, omnis generis, ætatis & sexus Catholicos, tam promiscuè, & confertim congestos, vt etiam illic multis annis marceret vir cum suis liberis, & vxore, quem explorator avarus & perfidus vt carius venderet, reum initio Sacerdotij fecerat, nec de miseri causa exinde tot annis cognitam fuerat. Superiora carceris incolebat Vvestonus cum Nicolao Smitheo Sacerdote, narratque ipse de se toto, & amplius quo illic egit anno, diem sibi fluxisse nullum quem vitæ postremum non crederet, vel tribunalis Vvestmintheriensis, & Tiborni patibuli auspiciem, passim ad eò palamque ferebatur sic illi decretas à Consiliariis furcas esse, vt conceptam mortis in eum sententiam ad eius examen, & cognitionem causæ secum ferrent. Quibus populi dictis à nostris PP. Sothuuello & Cornelio tantum fidei datum est, vt conuenirent eum in carcere grauissimis literis, dignisque scribentium virtute, & sublimitate argumenti, his eum & socium arduos hortabantur ad decus martyrij, quod tanti esset ad rei Catholicæ splendorem, bonumque animarum, & dignam ad hoc assumerent pectoris generositatem. Verum vt est doni prorsus gratuiti prerogatiua martyrij, hanc Deus interea Sothuuello ipsi, & Cornelio insciis destinabat, Vvestoni carcere annorum septemdecim, & exilio contentus. Obstabant anhelis Vvestoni desiderijs Catholici omnes præsertim nobiles, quibus parentis loco erat, & ad obtinendam eius libertatem ad eò nullis parcebant machinis, vt non sint veriti ad hoc etiam ad mouere intercessionem primorum aulicorum, in quibus tamen repertus est nemo tam lubricæ tentator aleæ. Quin & ex iis quidam, si de latrone, inquit, homicida, sicario, pirata res esset, auderem, aleamque tentarem spe forsitan aliqua, conficiendæ rei. Iesuitæ nomen, etiam innocentis, atrocius aliquid apud Reginam sonat, nec ausim in eius auribus id nomen efferre. Nec erat incassum, & inanis hic metus; nam si suis Legatus Regis Christianissimi studiis ab Imperatore Turcarum euicere ne nostros eiiceret, vel suis apud Christianos ministerijs arceret; Elizabethæ ingratis id factum exoratúmque est: nam suis apud Principem illum officiis in oppositum arduè institerat. Quid ergo ab illa domi suæ fuit expectandum, quæ tam procul, & domi alienæ tam infensum in nos gereret animum.

Nobilitatis Catholicæ tam pia & feruida studia in Vvestoni liberationem latere illum non poterant, sed vbi accepit eò procedere, vt larga multorum contributione certaretur de illa redimenda, scripsit ad illos, vehementer dolens, & partim quod contra rem suam venirent increpitans, partim rogans infimis precibus, ne immoderato erga se amore, damnnum sibi consciscerent iactura omni maius, & honorem sibi præriperent iam forte de cælo proximè imminentem, suos eiusdem Ordinis, & animi fratres abiecta patria & caris omnibus semestres ambire, & procellosas nauigationes, in expectationem sudoris aut sanguinis pro Christo fundendi, fore nunc beneuolentiæ crudelis hac se repente tam pretiosa spe in rem propemodum vertenda priuari, & grandiori suo quam illorum sumptu caput

sibi seruari, coronam adimi, haudquaquam sibi viam eiusmodi signasse, tot omnis generis, & conditionis Catholicos, & sacros, & laicos, qui iam inde ab Henrico VIII. Religionem veram suis mortibus propugnassent. Subdebátque sibi eorum molitionibus si emitteretur è carcere inuitus, non suffecturum os deinceps ad ferendos hominum oculos, & linguas ac suimet pudorem, miserationem, & horrorem.

Inter hos conatus eximendi è carcere Vvestoni, verisimile est partem habuisse Principem fœminam Comitessam Arondelli, pietate quoque illustriorem quam sanguine, dissimulata quidem vulgari habitu personæ dignitate, cum eius visendi facultatem ab eo exorasset, & à carcerario emisisset, post multa de animi rebus, paratam se obrulit ad eum quocumque tandem aut modo, aut præterito liberandum; cui subridens pater. Me, inquit, Domina alienum æs carcere non tenet, quod abs te dissolui debeat; tum rationibus è sublimi ductis, auertit illam ab eo consilio illi quidem perhonorifico, sed sibi minimè congruenti. Sic durans paranda, vt loquitur, extrema quam quotidie expectabat hora, varia cœlitus animi voluptate reficiebatur, cuius pars exitit non parua trium animarum ad rectum conuersio ex carcerarij ipsius familia; & sacrificij diuini continuata diu celebratio, qui enim subiecta custodia detinebantur Catholici, ad pulsus & horum Vvestoni, supellectilem sacram aptabant funi è superiori fenestra demisso, recipiebantque re diuina peracta priusquam cœlum albesceret, vt Sacerdoti quem secum habebant celebraturo in promptu esset.

Sed fuit eo effusior, quo minùs præuisa lætitia, qua omnes pariter Christi natalem celebrarunt. Erat in iis vnus olim hæreticus, & Catholicorum, in carcere custos. Hic arte sibi nota & familiari recludendi seras, piè vsus nec minùs celeriter, ante mediam noctem omnes sui carceris socios transtulit in superiorem Vvestoni custodiam, vbi multis cum lacrymis, & alacritate sancta diuinis operam dedere. Vvestonus omnès audiit confitentes, omnibus in trium sacrorum aliquo sacram Eucharistiam præbuit. Omnes demum, qui prius eduxerat doctus pandendarum forium artifex iis eadem industria suo quoque carceri reddidit.

Post mensium aliquot mortis aut vitæ moras ambiguas, vocatur improuisus ad exam n Vvestonus. Ponuntur ei ob oculos Biblia sermone vernaculo è schola Caluini vitiata, vt tactis iis iuratus sponderet se clarè atque ingenè à linterrogata responsurum, & respondit etiam clarius quàm vellent; cœterum negauit omnino iuraturum, non quod recusaret ab deprouatis & falsis Bibliis testimonium verò asserere, aliâque vt ipsi rebantur, editionis vulgatæ posceret; sed vobis laicis, mihi Sacerdoti, satim air, videtur hoc esse idoneum tribunal, cuius tanquam legitimi, auctoritatem iurando sanciam. Responsum mearum fidem quod attinet, hanc vobis securam præstabo: eius pignus habere Sacerdotis promissum, iureiurando cuius apud me non impar, si quæsitis vestris conscientia integra satisfacere potero, faciam libenter, & candidè: si Religioni & Catholicis videro obfutura, de iis ex me nec flatum, nec fumum exprimeris, sic ille animo & vultu

vultu nihil discrepantibus ab illa verborum libertate. Quare omiffa quam pofcebant iurifurandi cautione, venit ad interrogata, quibus illum tam multis (confederat enim forenfium capitalium feries bene longa) tam perplexis, longinquis, captiofis, tam denfe ac preffim mutatis vicibus laceffiuere feorfum finguli, vt horas quatuor folidas quærendo tenuerint, nunquam eo vel vnguem deflecente à refponfionibus finceris & perfpicuis, fi fas effer, fin autem à religiofo Chriftianoque filentio: nunquam propterea hærente ad quæftiones malignè compofitas ex conditionibus futuri dubiis, qualis inter multas, quas effer in partes iturus, Hispano Angliam inuadente, quod tunc magno parabat molimine, cuius icum quæftiti facile fuerat exire, fi fe forenfis improbitas intra facti lineas concludiffet. Pronum liquidem erat expedire fe ioco, & dicere in neutras iturum, cum obferuaretur ab fuo carcerario tam belle, vt paffus quatuor prodire fui non effer arbitrij. Sed volebant de mente illius ferre fententiam, vrgebantque quod effer facturum fi iuris fui foret. Quare ille, fi rogaret, inquit, bello facro, cuiusmodi plurima gefere Chriftiani, quid fim confilij capturus; fuppetet & illico refponfum conditioni, meæ idoneum, quam ea bella minimè dedecente de bellis cæteris abeft à me tam procul vt cogitem, quàm à Sacerdote, vt velit transfire in militem. At enim, refumit alius callidius vafet; ponamus arma quæ minatur Hispanus Religionis titulo moueri, quibusnam tunc accelfurus fis, Hispanis? an noftris, aut fi te arma & bellum non iuuant Sacerdotem, & religiofum, etfi fakra, & religiofa; quid confilij daturus fis, petenti quibus accedere debeat? Cui, nihil cunctatus, nec hæfitans Vveftonus: de me, inquit, hoc certum, & indubitatum habetote, hoc rerum articulo nunquam fore me cuiquam auctorem confilij ex quo poffit religioni Catholicae detrimentum fequi, cuius dicti vnus plena breuitate, fati ab fe factum, & interrogati cenfuit, & confcientiæ; nec adduci præterea valuit vt explicatius aliquid aut fubtilius adderet, nec vero illorum intererat aliud audire quo illum morti addicerent, cum haberent illum pro Chrifto & fide Catholica confitentem reum, quam confeflionem in procinctu erat vt apud duodecimvirum tribunal iteraret. Remiffus inde fuum in carcerem, expectatiffimus iis venit Catholicis quos carcer infimus claudebat, fcripto enim ab eo dari fibi refponfa plurimum rogarunt, quibus fatifecerat quæfitis, fibi videlicet ad idem tribunal vfui futura, à quo fe in horas vocatum iri opperiebantur.

Pendente in hunc modum Vveftoni caufa, en illi repente in carcere nihil tale cogitanti vir nobilis qui fua vel fuperioris poteflate inde illum inducit, vbi expectabatur à Proteftante miniftello fcientiæ nomine inter fuos infigni, & hunc ad te inquit Theologe! Theologum pariter adduco, vt tu Vveftone, pro fua doctrinæ præftantia de capitibus aliquot fidei docentem placidè audias, & difcas de iis quid te oporteat fentire, cui Vveftonus comitatibus omiffis: ego, inquit, vt difcam hac ætate, quid à me credi oporteat, egeō nemine: ergo, infert nobilis, inter vos foli de iis conferte. Miratus hic Pater, hoc fi mea caufa fit, tempus ait, & opera luditur; fin ad ve-

ritatis luculentiorē perspicentiam cur nos soli? caret nempe Academiis Anglia? & theatris ingenij; Londinum, vbi se veritas magnificè proferat, nisi ad hoc mavultis abstrusam perpetuo quærere, vt inuentam peius abscondatis? sunt, inquit nobiles, sunt certè theatra producendæ in publicum sua cum gloria veritatis, sed ab iis arcetur vestra vox, ne illius efficacitate minis multi ad eam deficiant. Viámque illi proposuit aliquanto diuersam, & sedatiorē Theologorum sex Protestantium, & Catholicorum totidem, concertatione disputandi minori strepitu eodem spectantium quò magnis tumultibus, Academiæ frustra contenderent, quod libenter quidem, sed hac lege admisit Vvestonus, vt suos pars vtraque haberet notarios proprios, qui ad singulas quæstiones argumenta exciperent singula, & eorum distinctè solutiones iis adiungerent, communi vtrinque, & eadem fide. Qui possent vincerent, cæterum acta disputationis ederentur legitimis auctoritatibus firmata; sed hic parum tenax propositi nobilis, hoc demum est ait, velle simul & nolle, statimque sera obductis foribus, in quartam post horam rediturus ambos intus conclusit. Erat Minister hæreticus, quod in eiusmodi literatis rarum, affabilis moderatiquē ingenij; cui proinde sua modestè proponenti, solutiones similiter contentione procul claras subdebat & solidas; paucisque vtrinque non magna, nec tota vi exceptis & repulsis conuincebat, vt illam tunc Pater solitudinem doleret disputationis. Verum ignorabat adesse qui audirent, tametsi latentes, nec æquum erat tam vtilem gloriosamque pugnam sua victoria, & fructu carere.

Inter alia certatum, interpretatio sacrorum codicum an esset cuiilibet permittenda, qui se vt pro certo Caluini asseclæ profitentur, ad hoc animo fingit spiritum sanctum habere præsentem, & quoties lubitum fuerit, vilem ex officina sua opificem, ex lauatrina mulierculam docente hoc spiritum interpretari Dei mentem. Quod tam validis Pater, & perspicuis argumentis falsum probauit & friuolum, vt Ministrum haberet, non secum modo sentientem, sed fatentem sincerè atque fideliter esse prorsus nobiscum sentientem. In confessionis sacramento, & aliis quibusdam, multa sibi quoque nobiscum placere concedebat, aliqua non item. Regresso denique horas post quatuor nobili, nec sat Calvinista, nec satis Catholicus abscessit; suo Vvestonus carceri redditus, Philosophabatur apud se cui bono, & à quo, commissus esset solus cum eiusmodi homine, & solo, & tamdiu? cui post triduum adhuc ambiguo amicus adfuit visendi gratia, ignotus quidem, sed miræ comitatis, qui sermone illato de obita disputatione, opatòque illius exitu, cum animaduertit loqui se Patre peregrina; narrare ortus est Sacerdotes fuisse duos quos metus tormentorum, & prædicantium frans in transuersum agebant, desertores propediem futuros, quanto Catholicorum dedecore ac dolore, tanta Calvinistarum insultatione & triumpho; laruisse illos in contiguo disputantibus conclauis suspensis auribus perattentos; visam esse illis tam clarè, & inuidè soliditatem Catholici dogmatis à Patre exponi; eamque sibi vim Christianæ generositatis animo infundi, vt parum abesset identidem quin latebras rumperent ad obiurgandam Ministri cæcitatē,

tatem, & suam ipsorum cum gratulatione deplorandam, ex qua Dei beneficio sentirent se à P. Vvestono liberatos, atque in posterum expeditos ad veritatem fidei, quam ante odissent per mille supplicia & mortes propugnandam.

Hinc suam didicit Vvestonus nec solitariam fuisse, vt indoluerat, nec absque magno operæ præmio disputationem, duo enim illi Sacerdotes, & quod inuicem sanctè pepigerant, & pariter Deo simul promiserant, magna fide magnòque exemplo præstitère. Alter non diu post data pro Christo vita inconstantis notam quam vacillando contraxerat sanguine eluit. Londini alter conscenso pulpiro quod ad crucem extrat cœmeterij S. Pauli, coram multitudine alia omnia expectante, palinodiam altè canens execratus est Caluini errores, statimque propterea furente in eum populo, raptatus in carcerem, & compedibus oneratus. Estque hic ille de quo aliàs Antonius Titellus, felix si quam subinde facilè hauriebat diuini spiritus potentes, & violentos motus, tam constanter fouisset ac fortiter; non fuisset eius vitæ cursus fluctuatio perpes, & deformis, nunc in martyrium assurgens, modo se in apostasiam retorbens, quoad eius demum tacti miseria Catholici transmisère illum in Belgium, vbi eundem vitæ, & inconstantia fortitus exitum, mirum quod diem Catholicus, & pœnitens clausit.

Annum hunc æui 87. dignè coronabit vocatus ad sacram purpuram Alanus, magna Sixti V. Summi Pontificis gloria, qui tanti eum fecit; summa Personij voluptate: qui se tunc Romæ votorum compotem gestiit, quibus Philippo II. institerat vt eum posceret Cardinalem quanquam sibi potius Alanus hunc honorem quam cuius alteri debuit, nec minus illi decoris contulit, quam duxit ex eo splendoris. Verum hanc lucem meritorum refugiebat eius modestia, æquitatem spectabat fidissimi, & amantissimi Personij ea fructuosè vtiliterque producere. Ac circumscribamus licet vitæ egregia in Ecclesiam merita Seminariis duobus Duacensi postea Remensi; æltimè usque illius in ea sumptus, labores, curas, defensionem, tutelam, pericula, non rerum modo sed & vitæ ipsius, conficiemus profecto, quantumcumque honoris, gratuitum ad hæc promerita non fuisse. Duacense quidem, scribit auctor illius temporis, primogenitum fuit inter illa, quæ sacrosanctæ synodi Tridentinæ constitui iussa sunt mandato. Hoc plus mille numerum Sacerdotum, annorum tractu nonaginta suppeditauit Angliæ laboranti, quorum centum ferè quadraginta, vita & sanguine, Catholicæ fidei quam prædicauerant subscripsère. Nec vsquam prius aliunde Angli excolere patriam suis sudoribus missi sunt, quam ex Duacensi Collegio viam iis fecissent, & complanassent centum Sacerdotes.